

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за историју

## **МАСТЕР РАД**

**Византија и сукоб између Бајазитових синова**

Ментор:

Проф. др Влада Станковић

Студент:

Ивана Веселиновић, ИС20/27

Београд, септембар 2021. године

# САДРЖАЈ

Предговор.....	1
Увод.....	2
<b>I Византија као вазал Османског царства.....</b>	<b>6</b>
<b>II Узроци и последице Ангорске битке.....</b>	<b>17</b>
II-1. <i>Прва фаза Бајазитових освајања у Малој Азији.....</i>	<i>18</i>
II-2. <i>Друга фаза Бајазитових освајања у Малој Азији.....</i>	<i>21</i>
II-3. <i>Повод за рат између Тимура и Бајазита I.....</i>	<i>25</i>
II-4. <i>Бој код Ангоре.....</i>	<i>31</i>
II-5. <i>Тимуров боравак у Малој Азији након битке.....</i>	<i>35</i>
II-6. <i>Деспотски венац Стефана Лазаревића.....</i>	<i>37</i>
II-7. <i>Галипољски уговор.....</i>	<i>38</i>
<b>III Анадоолски период принчевских ратова.....</b>	<b>40</b>
III-1. <i>Вишевлашће у Османском царству.....</i>	<i>40</i>
III-2. <i>Сулејман између Румелије и Анадолије.....</i>	<i>42</i>
III-3. <i>Борба за престо у Бруси између Исе и Мехмеда.....</i>	<i>43</i>
III-3.1. <i>Битка код Улубада.....</i>	<i>45</i>
III-4. <i>Анадолија између Мехмеда и Сулејмана.....</i>	<i>47</i>
III-4.1. <i>Потврда Сулејманове премоћи (1405-1408).....</i>	<i>48</i>
III-5. <i>Византија и Србија током прве половине грађанског рата     међу Бајазитовим синовима (1403-1408).....</i>	<i>51</i>
III-6. <i>Почетак краја емира Сулејмана.....</i>	<i>55</i>

<b>IV Румелијски период принчевских ратова.....</b>	<b>58</b>
IV-1. <i>Мусино ангажовање у Румелији пре Сулејмановог доласка.....</i>	<i>58</i>
IV-2. <i>Битке код Космидиона и Једрена.....</i>	<i>59</i>
IV-2.1. <i>Мусино ступање на престо у Једрену.....</i>	<i>63</i>
IV-3. <i>Сличност грађанског рата у Византији (1341-1347)     са сукобом између Бајазитових синова.....</i>	<i>65</i>
IV-4. <i>Покушај Византије да продужи грађански рат.....</i>	<i>66</i>
IV-5. <i>Коначни обрачун између османских принчева.....</i>	<i>70</i>
IV-6. <i>Битка на Чамурлу (5. јул 1413)     – долазак на власт султана Мехмеда I.....</i>	<i>74</i>
<b>Закључак.....</b>	<b>79</b>
<b>Списак извора и литературе.....</b>	<b>82</b>

## Предговор

Након 28. јула 1402. године и страховитог турског пораза од монголског кана Тимура у Ангорској бици, сасвим неочекивано уследио је кратак предах за Ромејско царство, од бојазни да ће *мегалополис на Босфору* прећи у руке Османлија. Византија је до тог тренутка скоро три деценије била у вазалном положају према султану у Једрену, сходно чему су неспорно уследили напори византијског василевса да након Бајазитове смрти искристи прилику која се указала летаргичном Царству. На позорницу тек осванулог XV века ступило је комешање амбиција и праћено сукцесивним смењивањем Бајазитових синова у трци ка престола, коју је Византија свесрдо подржавала.

Идеја за истраживачку посвећеност насловној теми јавила се услед спознаје о недовољно посвећеној пажњи грађанском рату за Бајазитово наслеђе, током ког се Византији пружила јединствена прилика да попут медијатора стане за кормило османског брода, обзиром да је у највећој мери дати историјски феномен истраживан с аспекта који се уско тиче положаја Византије према Османлијама, односно територијалних добитака и покушаја ослобађања вазалног положаја, уз кратко представљање њеног учешћа у њему. Сам ток рата у српској медијевистици истражен је делимично, односно обрађен је период од 1410. до 1413. године, када су се сукоби између османских претендента и водили искључиво на простору Балкана. На основу свега тога, циљ нам је да кроз овај рад истражимо и прикажемо ток сукобљавања Бајазитових синова у Европи и Малој Азији, користећи поред византијских и српских извора, доступне османске источнике и западноевропске путописе, како би створили што објективнију слику грађанског рата, али и свеобухватан приказ узрока Ангорске битке која му је претходила. Истовремено, за циљ имамо да прикажемо улогу Византијског царства и уплитање цара Манојла II Палеолога у унутрашња трвења османског царства, узимањем у обзир да је то једина прилика која се указала Ромејима у XV веку да се отргну из канџи „*неверних Агарена*“.

Неизоставно је да укажемо да смо у првом поглављу са методолошке стране приступили хронолошки, како би смо укратко приказали дешавања у Византијском царству која су претходила и била узрок учешћа у грађанском рату између Бајазитових синова, док смо у остатку рада проблемски приступили теми. У поглављу посвећеном узроцима и последицама Ангорске битке, која је представљала окидач анархичног стања у Османском царству, доста простора посветили смо малоазијским турским и туркменским династијама и њиховим државама, имајући у виду огромну улогу коју су имали како у боју код Ангоре, тако и у каснијем сукобу османских принчева, али и због увиђања празнине у домаћој научној историографији када је у питању познавање прилика у Малој Азији током XV века.

## У в о д

У жељи да се створи што објективнији приказ грађанског рата проучавању ове теме приступили смо користећи византијске, српске, османске и западноевропске изворе, до којих смо могли доћи, а од којих најбогатији подацима за ову тему а тиме и највише цитирани су: Константин Филозоф, Мехмед Нешрија, Дука, Лаоник Халкокондил и Клавихо, док смо остале: Брокијера, Шилтбергера, Ашик пашу Заде, Орбина и Сфранцеса, користили у фрагментима у којима описују догађаје везане за тему мастер рада. Током писања имена аутора извора и појединих личности које се помињу у њима, а са којима смо се први пут сусрели, транскибовали смо у духу српског језика, или преузимајући преводе ранијих истраживача на овом пољу медијевистике.

Један од најцитиранијих извора у овом раду је Житије деспота Стефана Лазаревића настало из пера Константина Филозофа,<sup>1</sup> необично по свом наслову обзиром да је посвећено владару који није канонизован и за кога није везан култ свеца. Његов биограф рођен је у Бугарској у месту Костенец код Бачкова, а образовање је стицао у Бачковском манастиру код Андроника, ученика бугарског патријарха Јефтимија Трновског. У Србију долази у периоду између 1410. и 1413. године, где наставља са својим образовањем код српског патријарха. Постао је врло угледна личност обзиром да му је деспот поверавао дипломатске мисије ка Тимуру, Муси и Мехмеду, поред чега се доказао и на пољу књижевика. Његов биографски спис о Стефану Лазаревићу настао је након деспотове смрти, али и поред тога пружа му се велико поверење обзиром да се Филозоф налазио у деспотовој близини и био очевидац многих догађаја о којима пише. Константин Филозоф је преминуо после 1439. године а тачно место смрти није познато.

Име позновизантијског историчара Дуке није познато, али се зна да је припадао врло угледној породици. Рођен око 1400. године, у двадесетима је био писар Ђеновљанина Ђованија Адорна а већи део живота провео је на Лезбосу и у Фокеји. Очевидац је припрема султана Мехмеда II за освајање Византије, а након пада је кратко боравио у Цариграду, што је оставио забележено у својој Историји, коју је вероватно тада и почео да пише. Није познато где и када је преминуо, али узимајући у обзир да је његово дело остало незавршено, до наших

---

<sup>1</sup> *Филозоф*, Житије деспота Стефана Лазаревића, Београд 1989.

дана доспело само кроз један препис, а да је последње записано било везано за пад Митилене под османску власт 1462. године, може се стећи општи хронолошки оквир времена његове смрти.<sup>2</sup>

Османски историчар Мехмед Нешрија рођен је у другој половини XV века и живео до 1520. године. Аутор је неколико историјских списа од којих је за нас Историја односно Огледало света, најзначајнија због тему коју смо одабрали, али и због великог броја података који се тичу националне средњовековне историје.<sup>3</sup>

О животу Лаоника Халкокондила знамо врло мало, имавши у виду да нас сачувани подаци обавештавају да је рођен у угледној породици у Атини, из које се преселио на Пелопонез на ком је стицао знања од ученика Георгија Гемиста Плитона. Његово дело у десет томова приповеда о периоду од 1298. до 1463. године, богато је подацима везаним за византијско-османске односе и историју малоазијског простора у XV веку због чега нам је било јако значајан извор црпења информација.<sup>4</sup>

Руј Гонзалес де Клавихо био је шпански путописац и дипломата у служби кастиљског краља Енрикеа III, који га је послао на Тимуров двор у Самарканд. Клавихова мисија започета је 1403. а окончана 1406. године, али неуспешно обзиром да је пре његовог доласка татарски емир Тимур преминуо. Међутим, за нас је много значајније што је овај шпанац оставио запис о свим местима кроз која је путовао, о времену проведеном у њима и догађајима који су се у том периоду али и непосредно пре тога одвијали, због чега представља право богатство изворног материјала.<sup>5</sup>

Белешке још једног путописца биле су од великог значаја за сагледавање ситуације у Малој Азији током друге фазе Бајазитових освајања на овом простору. Јохан Шилтбергер баварски је заробљеник у бици код Никопоља, након које је пребачен у Брусу са осталим младићима, који су се смрти спасли само због свог младог узраста. Оставља забележено да су Турци након битке извршили општи масакр али не дирајући никог млађег од 20 године.

---

<sup>2</sup> *Magoulias, Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks* by Doukas, Detroit 1975.

<sup>3</sup> *Елезовић, Огледало света или историја Мехмеда Нешрије*, Београд 1957.

<sup>4</sup> *Kaldellis, The Histories of Laonikos Chalkokondyles*, London 2014.

<sup>5</sup> *R. G. lez de Clavijo, Embassy to Tamerlane 1403-1406*, London and New York 2005.

Током боравка у заробљеништву а затим повратка кући, Шилтбергер је попут Клавиха записивао шта се догађало на том простору као и догађаје којима је лично сведочио.<sup>6</sup>

Бертрандон де ла Брокијер рођен је крајем XIV века у породици сеоских племића де ла Брокијер у подножју Пиринеја. Живео је на двору бургундског господара Филипа Доброг обављајући за њега поверљиве мисије, па је тако 1432. године упућен на Блиски Исток са ког се вратио пролећа следеће године преко Мале Азије, Балкана и Средње Европе. Податке о том путовању ставио је на папир двадесет две година након повратка у Француску, описујући догађаје којима је сведочио и које је дознао, али посвећујући пажњу и онима који су се збили крајем XIV и почетком XV века, нарочито када је у питању подручје Мале Азије.<sup>7</sup>

Дубровчанин Мавро Орбин био је бенедиктински монах и историчар, који је живео од 1563. до 1610. године. У његовом обимном делу Краљевство Словена у фокус је стављена српска историја због чега смо га највише користили као извор за дешавања у Српској деспотовини у периоду након Ангорске битке.<sup>8</sup>

Хроника Ашик-паше Заде позната је и под именима Теварих-и-ал Осман и Менакиб, чији аутор дервиш Ахмед Ашик је написао само један део овог дела док су остали аутори непознати. Рођен је у месту Танун у санџаку Амасија око 1400. а живео је до 1484. године. Писац је једног од најстаријих дела које обрађује османску историју од 1298. до 1472. године. Био је очевидац преласка принца Мехмеда из Брусе у Европу 1413. године, и значајан је јер све догађаје којима је сведочио детаљније описује.<sup>9</sup>

Георгије Сфранцес рођен је 1401. године током Бајазитове опсаде Цариграда, а преминуо је 1478. године у Италији.<sup>10</sup> Бавио се дипломатијом у служби цара Манојла II Палеолога, а након његове смрти службовао је код Константина Палеолога на Пелопонезу. Сфранцес је у односу на Дуку и Халкокондил писао мемоаре оставивши у њима доста података о себи.

---

<sup>6</sup> *Schiltberger, The Bondage and Travels of Johann Schiltberger – A Native of Bavaria in Europe, Asia, and Africa 1396-1427*, Cambridge University Press 2010.

<sup>7</sup> *Brokijer, Putovanje preko mora – kroz Palestinu, Malu Aziju, Srbiju i Francusku*, Београд 2002.

<sup>8</sup> *Орбин, Краљевство Словена*, Београд 1968.

<sup>9</sup> *Елезовић, Братство, Турски извори за историју Југословена - Ашик Паша Заде*, Београд, 1932.

<sup>10</sup> *Сфранцес, Хроника – Пад Византијског царства*, Београд 2011.

Неизоставно је напоменути да је литература за сам грађански рат јако оскудна, обзиром да се већина аутора поменутих сукобом дотиче узгредно, проучавајући неку ширу тему, сходно чему смо се највише ослањали на дела Недима Филиповића и Димитриса Кастрициса. Филиповић се бавио животом и делом принца Мусе и шејха Бедредина, али уз то и сукобом међу Бајазитовим синовима, уз шта морамо признати да је врло склон анахронистичком поређењу Мусиног покрета и увањања у њему великих сличности са комунистичком борбом у XX веку, што је вероватно узроковано временом у коме је писао своје капитално дело.<sup>11</sup> Са друге стране, Кастрицис је до сада први научник који је обрадио тему грађанског рата међу Бајазитовим синовима, схвативши је као посебну целину у оквиру ране историје Османског царства и тиме представља највише коришћену литературу у овом раду.<sup>12</sup> Од велике помоћи за писање били си Баркерова монографија посвећена византијском цару Манојлу II Палеологу,<sup>13</sup> затим Сумрак Византије - Ивана Ђурића,<sup>14</sup> Време Јована V Палеолога – Радивоја Радића,<sup>15</sup> Деспот Ђураћ Бранковић и његово доба – Момчила Спремића,<sup>16</sup> незаобилазна Историја Византије – Георгија Острогорског,<sup>17</sup> као и бројни научни радови српских византолога и медијевиста из области позног средњег века.

---

<sup>11</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, Sarajevo 1971.

<sup>12</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-1413, Leiden – Boston 2007.

<sup>13</sup> *Barker*, Manuel II Palaeologus: (1391-1425): study in late Byzantine statesmanship, New Brunswick 1969.

<sup>14</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, Време Јована VIII Палеолога 1392-1448, Београд 2007.

<sup>15</sup> *Радић*, Време Јована V Палеолога (1332-1392), Београд 1993.

<sup>16</sup> *Спремић*, Деспот Ђураћ Бранковић и његово доба, Београд 1994.

<sup>17</sup> *Острогорски*, Историја Византије, Београд 1998.



# I

## Византија као вазал Османског царства

Последње три деценије XIV века протекле су у небројеним изазовима по универзално хришћанско Царство издигнуто на темељима хеленистичке мисли и римског уређења, које је у овом периоду постепено географски ишчезавало услед турских освајања. Засењени стратешким положајем Царице Градова, Османлије нису одустајале од освајања некад неосвојивог Града, док су ромејски цареви спас од турског јарма тражили на латинском Западу, од потомака Христових војника који су нешто мање од два века пре тога, узевши крст и мач - ударили на одбрамбену капију хришћанства, изневши баснословно богатство из Цариграда. Толико жељено и ишчекивано избављење, сасвим изненада, стигло је са истока, од татарског емира Тимура, господара Персије и централне Азије. Међутим, све до Ангорске битке којом је хиљадугодишњем царству за пола века продужено постојање, три деценије Византија је била у вазалном положају према османском султану, кога је василевс понизно морао да прати у походима и плаћа данак.

Догађај од епохалне важности за Византију у другој половини XIV века је битка на Марици (1371), у којој Ромеји нису учествовали али су највише осетили последице овог хришћанског пораза. Напомињемо да је Маричка битка хришћански пораз управо због последица које су убрзо осетили хришћани на Балкану, иако су једино Срби под вођством серског деспота Јована Угљеше и краља Вукашина Мрњавчевића кренули на Једрене. Из намере да победом исцртају линију преко које Османлије неће даље напредовати и угрожавати првенствено српске територије, заправо се изродно катастрофалан пораз српске војске, који је у наредним годинама само убрзао поробљавање народа и даља турска освајања.<sup>18</sup> На позив деспота Јован Угљеше одазвао се само његов брат, краљ Вукашин, а током битке 26. септембра 1371. године код Черномена на Марици, обојица су погинули.<sup>19</sup> Убрзо је ова победа Турцима донела политичку надмоћ на простору од Босфора до српске границе. Током сукоба Срба и Турака на Марици, автократор Јован V Палеолог боравио је на Западу, узалудно покушавајући да добије помоћ, док је његов син деспот Манојло II

<sup>18</sup> *Калић*, Срби у позном средњем веку, Београд 2001, 9.

<sup>19</sup> *Острогорски*, Историја Византије, 502.

искористио ситуацију након битке и повратио Серску област, али недуго затим се овај краткотрајни успех који је Маричка битка донела претворио у вишедеценијско ропство Византије према Османском царству. Крајем 1371. или почетком наредне године, Јован V је постао турски вазал, а већ с пролећа 1373. године, испуњавајући своју вазалну дужност, пратио је са својом војском турског султана на походу у Малој Азији.<sup>20</sup>

Током боравка на Западу цар Јован V због беспарице се обрео у Венецији, с циљем одлагања невраћених и узимања нових зајмова, што представља један од основних проблема Византије XIV века, која је тонула у живи песак задуживања код италијанских градских република. Како би придобио неопходну финансијску помоћ и заложени царски накит, цар је понудио Млечанима продају Тенедоса, острва које је због свог стратешког значаја називано *чуваром Хелеспонта и Пропонтиде*.<sup>21</sup> Венеција је настојала да што пре добије обећано, тако да је цар Јован V Палеолог пристао да прода Тенедос за тридесет хиљада дуката и враћање царског накита. Ђенова такво одвијање ствари није могла мирно посматрати те је пружила подршку нестрпљивом Андронику IV у свргавању Јована V са власти, а који јој је заузврат уступио Тенедос.<sup>22</sup> Спор око византијског Тенедоса кулминирао је ратом између *Serenissime* и Лигуријске републике, лета 1377. године, који је напослетку окончан миром у Торину 1381. године, када је одлучено да се територија острва неутрализује, а чиме је истина стрмоглаво урушен углед Византије, обзиром да се радило о њеном поседу око ког су се отимале италијанске поморске републике.<sup>23</sup> Оно што неизоставно пада у очи у овим дешавањима јесте економска зависност и чини се летаргичног РOMEЈСКОГ царства према италијанским републикама, чији цареви оно мало територије коју Османлије још увек нису стигле да заузму продају и уступају зарад престижа носиоца титуле цара РOMEЈА, а чије се Царство практично - и географски и политички - свело на ниво полиса.<sup>24</sup>

У многим из рода Палеолога горела је жеља присвајања царског престола, који је симболично представљао крајњи и најважнији циљ. Отрежњење би, међутим, убрзо уследило приликом суочавања са надирућим османским амбицијама. Један од разлога због ког су Османлије успешно оствариле своје планове јесте доза самосвести, с обзиром да су војнички

<sup>20</sup> Ђурпић, Сумрак Византије, 15-16.

<sup>21</sup> Радућ, Време Јована V Палеолога, 384.

<sup>22</sup> Радућ, Време Јована V Палеолога, 390-392.

<sup>23</sup> Славић, 29. На путовању са Родоса за Перу - Клавихо је кратко боравио на Тенедосу и оставио запис да је острво напуштено, као и детаљан опис како је дошло до тога. Ђурпић, Сумрак Византије, 22.

<sup>24</sup> Ђурпић, Сумрак Византије, 18.

брутално кидали део по део територија балканских држава, не допуштајући да их примамљив али превелики залагај остави без даха за даље поробљавање хришћанских народа. Поред тога, ислам је неоспорно био покретач османског пламена, које је претило да захвати целу југоисточну Европу. Али, најчешћи метод који су Турци примењивали било је уздицање и помагање владаревог противника, изазивајући на тај начин стање грађанског рата у ком би исцрпљени плен убрзо постајао лака мета за освајача. То наравно није својствено само Османлијама, пошто се на исти начин и Ромејско царство носило са супарницима из прошлости, а поново ће му се вратити током грађанског рата између Бајазитових синова. Међутим, догађај који је уследио убрзо након Маричке битке, сасвим је јединствен у Ромејској историји, јер су се због жеље да што пре ступе на трон истовремено и заједнички побунили византијски и османски принчеви против својих очева. Пролећа 1373. године, док је цар Јован V боравио у Малој Азији испуњавајући вазалне обавезе према емиру Мурату I, њихови синови Андроник IV и Сауци Челебија заједно су подигли устанак против својих очева, међутим, безуспешно. Побуна је убрзо сузбијена, тако што је Мурат I ослепео свог сина и исто захтевао и од свог вазала, али василевс Јован V се понео блаже и није у потпуности лишио вида Андроника IV и његовог сина Јована.<sup>25</sup> Ту није био крај кажњавању бунтовног сина, с обзиром да је убрзо затворен и лишен савладарског положаја, а уместо њега за наследника престола одређен је млађи син Јован V, до тада деспот Манојло Палеолог, који је 25. септембра и крунисан за очевог савладара.<sup>26</sup> Оживљена амбиција о царској титули код Андроника IV није утихнула његовим затварањем, а положај у ком се налазио искористили су Ђеновљани и Османлије зарад остварења својих интереса. Пошто су Ђеновљани били јако заинтересовани за Тенедос, решили су да спрече Јована V да Млечанима преда острво, тако што су потпомогли затворски бег Андроника IV, пружајући му уједно и потпору у одузимању престола оцу лета 1376. године.<sup>27</sup> Тромесечна опсада и грађански рат окончани су 12. августа 1376. године када је Андроник IV ушао у Град, брата и оца бацио у тамницу и као нови автократор средњовековних Римљана поклатио Ђеновљанима обећани Тенедос.<sup>28</sup> Турцима који су му такође помогли у преврату одужио се враћањем Галипоља. Јован V и Манојло II Палеолог провели су три године у заточеништву, док 1379. године нису успели да побегну уз

<sup>25</sup> *Clavijo*, 47; *Радић*, Време Јована V Палеолога, 395-396.

<sup>26</sup> *Острогорски*, Историја, 503; *Ферјанчић*, Деспоти у Византији и јужнословенским земљама, Београд 1960, 95; *Радић*, Време Јована V Палеолога, 395.

<sup>27</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, 21.

<sup>28</sup> Јован V и Манојло II били су затворени у кули Анема, коју је након избављења цар Јован V порушио. Више о томе, вид. *Clavijo*, 44.

помоћ Млечана, а затим да уз помоћ Османлија 1. јула 1379. године ушавши у престоницу врате се на власт. Две године доцније дошло је до измирења Јована V и Андроника IV, који је поново постао законити наследник свог оца и господар Селимврије, Хераклејом, Радоста и Панидоса, док је Манојло II на управу добио Солун са околином.<sup>29</sup> Међутим, већ 1385. године, унутар владарске породице нарушен је мир, пошто се Андроник IV наново побунио против оца, незадовољан апанажном раздеобом територија. У покушају да запоседне територију ка Пропонтиди - поражен је, а исте године је и преминуо, након чега су грађански ратови између Палеолога утихнули на једно време.

За то време, између Марицке и Косовске битке, Турци су постепено освајали Балкан, док се у Византији и Србији преостала територија распарчавала међу господарима који су се спорили око превласти. У тим дешавањима Османлије су освојили Галипоље (1376), Сер (1383), Софију (1385), Ниш (1386) и Солун (1387).<sup>30</sup> Та освајања нам показују систематичност турског продора која Цариград сврставају у неизбежан низ за освајање, а та амбиција видљиво је сазрела након Косовске битке, по доласку на власт султана Бајазита I, када је за неко време утихнула нада за могућим избацивањем Османлија са територије некадашњег и толико жељеног византијског комонвелта. Последњи организовани покушај пружања отпора турском освајачу од стране Срба десио се у бици на Косову, 15. односно 28. јуна 1389. године, који је по Србију имао политички скоро истоветно трагичне последице, као што је окршај на Марици имао по Византију. Све балканске земље православног комонвелта постале су вазали османског султана, а када је реч о Византији и упркос свему - трвења унутар владарске породице нису престајала.

Након пада Солуна 1387. године, у коме је господарио Манојло II, однос између њега и већ остарелог василевса Јована V прилично је нарушен, а истовремено је и *Република светог Марка* постајала све више резервисана према цару Ромеја.<sup>31</sup> Такву ситуацију, у којој је Јован V остао без круциалног савезника, искористили су Турци, служећи се провереном методом подривања грађанског рата, уз истицање претендента на царски престо, не би ли освојили царујући Град. Налик свом оцу Андронику IV, Јован VII био је доследан и непоколебљив по питању заузимања престола, који му је *de jure* по рођењу припадао. Заверу је сковао са својом

<sup>29</sup> *Острогорски*, Историја, 505; *Barker*, Manuel II Palaeologus (1391-1425), 42-43; *Ферјанчић*, Деспоти у Византији и јужнословенским земљама, 43-44; *Ђурић*, Сумрак Византије, 23.

<sup>30</sup> *Острогорски*, Историја, 506; *Ђурић*, Сумрак Византије, 30.

<sup>31</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, 24.

мајком Маријом Керацом почетком 1390, а већ у марту исте године заједно са Турцима опседао је Цариград, који је и освојио 14. априла, прошавши кроз Златну капију као победник над својим дедом.<sup>32</sup> Јован VII је уживао у овом подухвату подршку Ђеновљана, а што је још значајније - имао је и бројне присталице у самом Граду које су му помогле у преврату.<sup>33</sup> Међутим, за разлику од грађанског рата двојице Андроника из прве половине XIV века, овај царски унук није се дуго задржао на престоу након свргавања свог деде. Његов стриц Манојло II током опсаде је отишао на Лемнос да потражи помоћ и начин да врати престоницу, а 17. септембра 1390. године успео је да окупи флоту, сачињену од галија са Родоса, Лемноса и Христоропаља, којом је заузео Град и затим вратио на престо свог оца. О озбиљности ситуације говори податак да су Млечани у вртлогу ових догађаја упутили посланство Царству ради обнављања уговора, предвиђајући могућност да у Цариграду затекну чак и Бајазита I.<sup>34</sup> Међутим, власт Јована VII није дуго потрајала, протеран је из Константинопоља, а измирење у царском дому уследило је тек након смрти Јована V, примарно 1393, уз потврђивање 1399. године, када је нови цар Манојло II усинио братавца Јована VIII.<sup>35</sup>

У првој половини деведестих година XIV века, по доласку на власт цара Манојла II Палеолога, Цариград се нашао у безизлазној ситуацији, опхрван бројним недаћама, на првом месту од стране Османлија, праћених рушењем угледа носиоца титуле автократор Ромеја. Околности под којима је Манојло II ступио на власт биле су изразито тешке с обзиром да је као вазал султана Бајазита I Јилдирима био приморан да испуњавајући султанов захтев учествује у опсади Филадельфије крајем 1390. и почетком 1391. године, помагајући са својим трупама заузимање последње ромејске територије на тлу Мале Азије.<sup>36</sup> Вест о смрти старог василевса Јована V, 15. или 16. фебруара 1391. године, Манојлу је стигла током боравка на

---

<sup>32</sup> *Barker*, Manuel II Palaeologus, 69-77.

<sup>33</sup> *Острогорски*, Историја, 507.

<sup>34</sup> *Фејџанчић*, Византијски василевс и Турци од Косова до Ангоре (1389-1402), Београд 1996, 111.

<sup>35</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, 26;

<sup>36</sup> *Chalkokondyles*, 103; *Острогорски*, Историја, 508. У опсади Филадельфије учествовали су и српски одреди. вид. *Шуица*, Срби у опсади Филадельфије 1390, Београд 2012, 391-392.

султановом двору у Бруси, након чега је кришом кренуо ка Цариграду како би на престо ступио пре властољубивог сестрића Јована VII.<sup>37</sup>

У тренутку када је Манојло II Палеолог постао нови автократор Римљана,<sup>38</sup> Царство се поред Цариграда простирало ивицом трачке обале, уз Селимврију са околним градовима Хераклејом, Данионом, Радостом и Панидосом, а који су представљали наслеђену апанажу Јована VII. Затим, на мали број градова уз обалу Црног мора, од којих је најзначајнија била Месемврија, као и неколико острва у Егејском мору, од којих су истакнуту улогу имали Тасос, Имброс, Лимнос и Самотрака. Најудаљенија византијска провинција била је Мореја, која је све више добијала на значају како се ближио пад Царства.<sup>39</sup> Ове територије биле су подељене између цара Манојла II који је номинално био врховни господар, његовог сестрића Јована VII и царевог млађег брата морејског деспота Теодора I.

Смутно време,<sup>40</sup> за византијског цара али и остале обласне господаре Балкана, уследило је по повратку султана Бајазита I у Европу из Анадолије, у којој је боравио после Косовске битке учвршћујући своју власт, након чега је окупио своје вазале у Серу током зиме 1393/94. године.<sup>41</sup> На сусрету, Бајазита са „румелијским вазалима“, знамо да су засигурно присуствовали цар Манојло II, Јован VII и деспот Теодор I, као и монемвасијски господар Павле Мамонас,<sup>42</sup> а од вазала из Србије кнез Стефан Лазаревић и таст византијског цара - Константин Драгаш. Апсурдно је, што и у таквој ситуацији, Бајазитови вазали нису одустајали од међусобног трвења, или у случају Јована VII - оптуживања стрица за неверу, након чега је султан, наводно, желео све да их погуби, али је савладао бес и одустао од те намере. Срцбу *Муњевитог* највише је осетио морејски деспот који је због проширења

---

<sup>37</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, 58-59; *Радић*, Време Јована V Палеолога, 460; У опсади Филадельфије учествовао је и Јован VII. *Ферјанчић*, Византијски василевс и Турци од Косова до Ангоре (1389-1402), 113.

<sup>38</sup> Бајазит је пристао да Манојло II ступи на престо под условом да испуњава вазалне обавезе, у Цариграду установи турску трговачку четврт и прихвати да у граду стално борави кадија који ће судити муслиманима. Посебно о томе: *Barker*, Manuel II Paleologus, 85 (f. 2).

<sup>39</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, 32-36.

<sup>40</sup> Због нестабилне политичке ситуације Дубровачка република је забранила својим трговцима да неко време одлазе у српске земље - *Спрелић*, Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба, 39. Поред тога, 1393. године Трновска Бугарска је у потпуности освојена, што је наговештавало даље акције Османлија, више о томе – *Шуица*, Вук Бранковић и састанак у Серу, Београд 2008, 258-259.

<sup>41</sup> *Barker*, Manuel II Paleologus, 112-114; *Ђурић*, Сумрак Византије, 39-40; *Шуица*, Вук Бранковић и састанак у Серу, 255.

<sup>42</sup> Павла Маномаса је непосредно пре састанка деспот Теодор I лишио власти над Монемвасијом. вид. *Ђурић*, Сумрак Византије, 40.

територије без знања султана требало бити кажњен учешћем у султановом походу и освајању властите територије, али је бекством из Сера избегао срамну судбину и покушао да организује одбрану.<sup>43</sup> Цар Манојло II се такође вратио у престони град, доневши одлуку да заједно са братом Теодором I започне ново поглавље у односима са Османлијама, одбацивши вазалство и дефетизам у жељеном покушају и чврстој одлуци да одбрани „источну капију православља Европе“.

Дошавши Бајазиту „под скуте“ и учествујући у врло напетим разговорима са својим сизереном, цар Ромеја је увидео да са наставком туркофилске политике неће бити краја понижењима и смањењу територије Царства, чему је и лично доприносио, услед чега мења дипломатски курс у правцу супротстављања Турском надирању.<sup>44</sup> Исход промењеног држања Манојла II и деспота Теодора I дао је горке плодове већ пролећа 1394. године када су Турци започели десетогодишњу опсаду Цариграда, док је истовремено Мореја трпела страховите нападе.<sup>45</sup> Халкокондил бележи да је Бајазит остао пред Цариградом покушавајући да га освоји, а да је на Пелопонез послао Јигит-пашу и Евренос-бега, који је успео да прикључи Корон и Модон Османлијама.<sup>46</sup> Лета исте године, Бајазит је цару послао изасланика, Али-пашу, који је требало да га подсети на плаћање трибута и да пренесе султанов позив цару да дође на Порту. Међутим, турски поклицар се понео искрено знајући Бајазитову нарав и прекорачивши своје надлежности саопштио цару Ромеја да то не чини, што је овај и послушао. Дакле, пошто је након састанка у Серу дошло до поделе између Бајазитових вазала, на оне који су му остали верни и оне који су почели са пружањем оптора, он је исте године кренуо са бруталним обрачунавањем са овим последњима. Цариград је добио кратак предах када је Бајазит своје трупе повео на угарског краља Жигмунда и његовог штићеника Јована Мирчу, поход у ком су као његови вазали невољно учествовали краљ Марко, кнез Стефан Лазаревић и господин Константин Драгаш. Битка на Ровинама се разбуктала 17. маја 1395. године, краљ Марко и Константин Драгаш су погинули, а Турци су доживели први пораз од хришћана који је разбио мит о њиховој непобедивости и убрзао припреме за крсташки поход.<sup>47</sup> Међутим, овај пораз није ни близу ослабио Бајазитов положај у *Романији*, штавише - он је након битке под

<sup>43</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, 40; *Ферјанчић*, Византијски василевс и Турци од Косова до Ангоре (1389-1402), 117.

<sup>44</sup> *Barker*, Manuel II Paleologus, 120.

<sup>45</sup> *Острогорски*, Историја, 509.

<sup>46</sup> *Chalkokondyles*, 157.

<sup>47</sup> *Ђурковић*, Кнез и деспот Стефан Лазаревић, Београд 1978, 38.

своју власт ставио земље погинулих вазала Константина и Марка.<sup>48</sup> Пре би се могло рећи да је на Ровинама пољуљан углед непобедивог султана, који је улио наду Цариграду да је крсташки рат могуће спровести на вихору угарске победе.

Позивима цара Манојла II за протеривање Турака из Европе сада се придружио и угарски краљ Жигмунд чија земља је била следећа на удару, као и краљица дипломатије *Serenissima*, вођена својим економским интересима.<sup>49</sup> Бајазит је за то време наставио са освајањима, покорио је 1396. године скоро читаву област господина Вука Бранковића, а убрзо потом се пребацио преко Дунава са оданим вазалом Стефаном Лазаревићем пустошећи Банат. За то време, припреме за крсташки рат су увелико трајале, обзиром да је позив снажно одјекнуо међу витезовима Бургундије и Немачке, али свакако да су, изузев Византије, најзаинтересованији били они најугроженији - Угри и Млечани.<sup>50</sup> Жигмунд је са послаником византијског цара, Манојлом Филантропином, склопили уговор о савезу фебруара 1396. године у Будиму, којим се Манојло II обавезао да ће опремити десет галија, али их ипак није могао послати и пружити појачање крсташким редовима пошто је и даље трајала опсада Константинопоља.<sup>51</sup> Од Млечана се очекивало да учествују са бродовима, а истовремено су снабдевали храном опкољени Цариград.<sup>52</sup> Краљ Жигмунд је са својим трупама и приспелим ратницима из Француске, Немачке и Енглеске кренуо на Исток, прешао Дунав и опсео Никопол. Под тврђавом је 25. септембра 1396. године дошло до битке, у којој се истакао Стефан Лазаревић, који је устремивши се на Жигмунда успео да обори угарску заставу, а несложна хришћанска војска, иако надмоћнија, доживела је пораз.<sup>53</sup> После овог неуспеха положај хришћана на Балкану постао је још тежи, а нарочито за Ромеје заробљене у царствујућем Граду, који су кроз призму есхатолошких погледа на свет чекали пад Царства.

У Цариграду је током опсаде владала права глад, народ је носио реликвије и призивао помоћ Свевишњег, јер се чинило готово извесним да ће Град пасти сваког тренутка.<sup>54</sup> Летаргично Царство је било у таквој ситуацији да је Манојло II Палеолог нудио Млечанима 1397. године предају Цариграда и острва Лемнос и Имброс, уколико буде приморан да

<sup>48</sup> Историја српског народа, књига друга, ур. Калић, Београд 1982, 55.

<sup>49</sup> *Imber*, *The Ottoman Empire, 1300-1650: The Structure of Power*, New York 2002, 15.

<sup>50</sup> Историја српског народа, књига друга, 56; *Ђурић*, Сумрак Византије, 42.

<sup>51</sup> *Ферјанчић*, Византијски василевс и Турци од Косова до Ангоре (1389-1402), 122.

<sup>52</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, 43.

<sup>53</sup> Историја српског народа, књига друга, 58; *Ђурић*, Сумрак Византије, 43.

<sup>54</sup> *Ферјанчић*, Византијски василевс и Турци од Косова до Ангоре (1389-1402), 119-120.



напусти Град.<sup>55</sup> Исте године, свестан свог положаја цар је преко Теодора Палеолога послао писмо француском краљу Шарлу VI молећи га за помоћ.<sup>56</sup> Увидевши да се после Никопољске катастрофе у Европи неће организовати крсташки поход за протеривање *неверних Агарена*, цар је донео одлуку да сам пође на Запад и потражи помоћ. Једина значајна помоћ који је пре одласка Манојло II добио са Запада, залагњем папе Бонифација IX и француског краља Шарла VI, било је хиљаду војника под заповедништвом генерала Бусикоа, који ће га подржати у намери да лично оде и осигура већу помоћ хришћанских владара. Пре поласка на пут, Манојло II се поново измирио са синовцем Јованом VII, лета 1399. године, који је до тада заједно са Турцима стајао пред зидинама чекајући тренутак ступања на престо.<sup>57</sup> Одлучан у намери да потражи избављење, а истовремено знајући амбиције свог брата, чини се да је Манојло II из жеље да избегне преврат и улазак *Исмаилћана* у Богородичин Град, управо зато посегнуо за измирењем са Јованом VII - 4. децембра 1399. године. Оставивши му управу над Цариградом током одсуства, Манојло II се обавезао да ће му након повратка са Запада уступити Солун са околином као апанажу, иако се он тада налазио у Турским рукама.<sup>58</sup> Свакако да је по ступању на престо у стричевом одсуству Јован VII и даље био у добрим односима са Османлијама, с обзиром да нас историчар Дука обавештава да су му управо они и обезбедили престо, али се не може рећи да је током своје краткотрајне владавине задржао непромењен став према њима.<sup>59</sup> Дука такође наводи да је пре одласка у Цариград Јован VII склопио договор са Бајазитом I да му преда Град, а да заузврат добије Пелопонез.<sup>60</sup> Међутим, пошто се то није обистинило, Јован VII се постепено све више удаљавао од својих вишегодишњих савезника, за шта се може наћи потврда у његовој молби за помоћ упућеној енглеском краљу Хенрију IV - 1402. године, за супротстављање Турцима који су били непријатељи читавој хришћанској Европи.<sup>61</sup>

Василевс Манојло II је са својом породицом заполовио на млетачким лађама из Цариграда 10. децембра 1399. године, верујући да још једино на хришћанском Западу може пронаћи помоћ за протеривање Османлија, обзиром да се хришћански Исток полако утапао у

---

<sup>55</sup> *Ферјанчић*, Византијски василевс и Турци од Косова до Ангоре (1389-1402), 123.

<sup>56</sup> *Barker*, Manuel II Paleologus, 155.

<sup>57</sup> *Ђурић*, Сумрак Византије, 80.

<sup>58</sup> *Barker*, Manuel II Palaeologus, 165-166.

<sup>59</sup> *Doikas*, 153-154.

<sup>60</sup> *Doikas*, 158-159.

<sup>61</sup> *Ферјанчић*, Византијски василевс и Турци од Косова до Ангоре (1389-1402), 125.

исламски свет. Оставивши своју породицу у Мореји и обезбедивши им прибежиште на млетачким поседима у случају напада Османлија, цар је наставио, а заправо тек започео свој сизифовски подухват. Најпре се обрео у Венецији априла 1400. године, из које се упутио у Падову, а затим у Милано где је срео Манојла Хрисолораса, једног од учених мислиоца „ренесансе Палеолога“.<sup>62</sup> Цар је путовање одатле наставио у Француску, где је дочекан од стране краља Шарла VI, оставивши на савременике величанствен утисак побожног владара и ерудите свог времена. Василевсу је у Француској указано велико поштовање, добијао је бројне дарове - али конкретна помоћ због које је дошао и даље је била у домену обећања.<sup>63</sup> Из Париза Манојло II обраћао се и другим европским владарима надајући се помоћи, а децембра 1400. године одлази у Енглеску где од краља Хенрија IV добија обећање о слању новца и војске. Где год да се појавио цар је изазивао одушевљење народа јер је међу њима хода аутократор Ромејског царства, државе која је и даље баштинила велики углед, али одушевљење је било праћено и сажаљењем, јер је такав владар због турске експанзије морао ићи по Европи од једног до другог владара молећи за помоћ. По повратку у Француску, Манојло II није губио наду и даље верујући у хришћанску солидарност; али, након скоро три године проведене по дворовима западне Европе увидео је да обећањима нема краја, те да конкретну помоћ православни хришћани на Истоку ипак неће видети.

За време царевог дугог путовања по Западу, Ромеји су исцрпљени глађу и немаштином посустајали у одбијању Османлијама са зидова Константинопоља, све док се дуго ишчекивано олакшање није назрело на истоку Мале Азије у лицу татарског кана. Како је шпански путописац Клавихо оставио забележено у свом делу, које је настало током дипломатске мисије на коју га је изаслао кастиљски краљ, Јован VII и Ђеновљани из Галате су ступили у преговоре са Тимуром, нудећи му подршку у људству и галијама за борбу против Бајазита. Уз речено су обећавали и блокаду мореуза својим галијама како султан не би могао трупе из европског дела Турске да пребаци у Малу Азију, али у току припрема за битку десило се супротно. Византинци су превезли османске трупе преко мореуза на својим бродовима што је према Клавиху био кључан разлог касније Тимурове мржње према *царици градова*.<sup>64</sup> Шпански путописац на почетку дела износи занимљив податак о Јовану VII, а који доста говори о царевом променљивој политици током турбулентних догађаја. Клавихо наводи да се млади

---

<sup>62</sup> *Barker*, Manuel II, 169-172. О Палеолошкој учености: *Ševčenko*, *Paleološka učenost*, 302-311.

<sup>63</sup> *Barker*, Manuel II, 175.

<sup>64</sup> *Clavijo*, 73.

цар непосредно пред битку измирио са султаном Бајазитом и договорио да уколико турски султан однесе победу да ће му предати Константинопољ и постати његов вазал.<sup>65</sup> Мислимо да ови подаци могу бити врло корисни за период пре боја на Ангори и обавештавати о стварној слици расула које је владало у Цариграду, обзиром да је цар покушавао у исто време бити и савезник и противник обојице исламских протагониста у њиховом надметању. Добро обавештени Млечани писали су цару Манојлу II да што пре треба да се врати у Цариград, пошто се ишчекивао сукоб Бајазита и Тимура, а да би евентуална победа турског султана била кобна по Царство. Међутим, тек након Бајазитовог слома код Ангоре и упорних венецијанских порука да ситуација захтева царско присуство у Граду, Манојло II је кренуо натраг у своју престоницу, дефинитивно потврдивши узалудност и неуспех својих залагања да код хришћанских владара распламса жар крсташког рата.

Кроз све што је до сада изречено покушали смо да укратко створимо слику о три кључна проблема Византијског царства који га нагризају с краја XIV века, а која су узгред буди речено међусобно итекако испреплетана. На првом месту, то је незауостављива турска експанзија, затим - латинска експлоатација ситуацијом и борба за престо међу сродницима из династије Палеолога. Сходно томе, постаје упитно да ли је Византија обзорјем XV века и даље представљала *огљивите васељене* или феудални посед последњих Ромеја, или чак државу чије су кормило преузеле италијанске трговачке републике вођене својим економским интересима. Стога ни не чуди свеопшти утисак ишчекивања коначног пада Константинопоља током последње деценије XIV века, који се у овом периоду скоро па може и користити као синоним за Царство. Битка код Ангоре и последице које је донела детаљно ће бити обрађене у следећим поглављима, зато би смо сада кратко напоменули да је то један од најзначајних догађаја у византијском XV веку, који се засигурно може сврстати у ретке окршаје чији исход је мењао судбину неколико држава на рубу пропасти.

---

<sup>65</sup> Исто, 27. Barker, Manuel II Palaeologus, 215. Јован VII је ка Бајазиту послао делегацију ромејских племића који су му носили кључеве града, али сазнавши да је заробљен након Ангорске битке коју је изгубио, вратили су се назад. Ово је засигурно био разлог због ког Јован VII није завладао Солуном и због чега га је цар Манојло II протерао из Цариграда.

## II

### Узроци и последице Ангорске битке

Развој и ширење Османског царства територијом Мале Азије врло је комплексан процес, с обзиром да је то подручје било насељено различитим етничким скупинама, уз присутност остатака ранијих државних уређења. До почетка XV века османска држава формира своју идеологију централистичке феудалне земље која покушава да створи доминацију над исламским светом Мале Азије, док истовремено и сукцесивно покорава хришћанске народе преко Босфора.<sup>66</sup> Са друге стране, и поред верских и цивилизацијских разлика на простору Мале Азије, присутна су мистично-религиозна учења, попут суфизма, којим се пропагирало превазилажење тих разлика, прихватање грчког сељаштва и племства, зарад социјалног и политичког јединства и напретка унутар османске државе.<sup>67</sup> Међутим, супротности које су се јавиле за време владавине Бајазита I, када је држава била прилично централизована, а које се нису могле преважићи, представљају и основни узрок његовог пораза у Ангорској бици. Крупни феудалци били су незадовољни својим положајем у земљи, а у незадовољству су им се прикључили и владари самосталних анадолских области које је Бајазит лишио власти и ставио у подређен положај.<sup>68</sup> Свеукупно гледано, на Балкану је Бајазит I виђен као сурови султан - „звер“ која прогони хришћане, док је у исламској Анадолији представљао - узурпатора територија које су тим обласним господарима по рођењу припадале, а притом и - владара који фаворизује хришћане.<sup>69</sup>

---

<sup>66</sup> Филиповић износи мишљење да је Бајазитов слом код Ангоре представљао пораз централизоване османске власти. О томе: *Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin*, 7.

<sup>67</sup> *Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin*, 12.

<sup>68</sup> *Исто*, 20-21.

<sup>69</sup> Дука и К. Филозоф га тако називају. *Filipović* износи податак да су хришћани имали истакнуто место на султановом двору, што је праћено приговорима феудалаца анадолског порекла. *Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin*, 18.

## II-1. Прва фаза Бајазитових освајања у Малој Азији

Ступањем на власт Бајазита I Муње, након смрти његовог оца у Косовској бици 1389. године, започет је вртоглав успон Османског царства као и агресивна фаза проширења турске државне територије у Европи и Малој Азији, праћена незадовољством анадољских самосталних господара који су постајали османски вазали. По ступању на власт Бајазит I је најпре поставио паше и бегове за управитеље области у Румелији, а затим је пролећа 1390. године, преневши земне остатке свог оца кренуо ка Малој Азији како би га свечано положио у породичном маузолеју Брусе, паралелно учвршћујући своју власт широм Анадолије.<sup>70</sup> Вест о смрти султана Мурата I у унутрашњости Балкана подстакла је Алаудина, владара Карамана и владара Гермијане да поврате области које су им Османлије до тада одузеле, односно како османски списатељ Нешри бележи: „ ... док је Бајазит-хан био у Румелији, Караман је знатан *харамилик* починао“.<sup>71</sup> Међутим, убрзо је уследио Бајазитов контранапад, којим је оправдао надимак Муња (Yildirim), обзиром да је за мање од годину дана запосео целу западну и велики део централне Мале Азије. Као што је већ изнето, током зиме 1390/91. године Бајазит је опседао Филадельфију, односно Ala-Sheher, а затим је својој држави прикључио области Ајдин и Ментеше. Нешри освајање ове две области ставља у хиџранску 792. годину што се поклапа са хришћанском 1390. годином.<sup>72</sup> Са друге стране, Халкокондил приликом описа Бајазитових освајања у првој години владавине, уз области које наводи Нешри, додаје Сарухан, Теке и Метин, као државе које је прикључио свом царству а њихове владаре протерао.<sup>73</sup> Податак који Халкокондил износи не звучи ни најмање невероватно, пошто се поменуте области надовезују једна на другу од севера ка југу западне обале Мале Азију, од којих је Сарухан најсевернија област и граничи се са територијом Османлија, а уз то Филадельфија коју су запосели налазила се у области Сарухан. Мишљења смо да је сасвим логично да Сарухан буде први на удару Бајазитовог мача, а затим Ајдин, Ментеше и на крају Теке, која је излазила на

<sup>70</sup> Елезовић, Огледало света или историја Мехмеда Нешрије, Београд 1957, 76.

<sup>71</sup> *Imber*, *The Ottoman Empire, 1300-1650*, 13; *Нешрија*, 76. Код Нешрије се такође налазе подаци о владару Караманије који је ратовао и са султаном Муратом I. *Нешрија*, 32.

<sup>72</sup> *Нешрија*, 77, нап. 1.

<sup>73</sup> Важно је напоменути и податак који се среће код Халкокондила о историји самосталних кнежевина које је Бајазит заузео. Наиме, владари Сарухана, Ментеше и Теке потичу од седам владара који су заједно са Османом освајали Малу Азију а затим засновали своја „царства“. *Chalkokondyles*, 105. Истинитост податка о судбини господара који су остали без својих области може се потврдити код Нешрије, који каже да је Ментеш-оглија из Кастамоније отишао Тимур-ленгу да тражи помоћ против Бајазита. Више о томе, вид. *Нешрија*, 77.

Средоземно море. Како наводи шпански путописац Бертрадон де ла Брокијер, у овој епизоди Бајазитових освајања, пококрена је Гермијана, самостална кнежевина којом је владао Ибрахим-бег звани Караман, чија сестра је била удата за „*Великог Турчина*“.<sup>74</sup> Даљи ток освајања Бајазита I у Анадолији усмерен је на област Караман (Караманију), једну од најзначајнијих самосталних кнежевина у Малој Азији, а чији владар није желео да буде потчињен османском султану, због чега је склопљен мир. До сукоба између њих двојице дошло је након Бајазитовог повратка у Анадолију, односно после Никополске битке. Муњевито ширење османске територије настављено је 1391/92. године када су мета султана постале северне и источне кнежевине Мале Азије, обзиром да су господари већ покорених области боравили на том подручју и самим тим представљали претњу Османској држави и аларм за могућу побуну незадовољних вазала. Угроженост од кнежева који су се полако окупуљали стрепећи од уједињене Анадолије под османском круном, разлог је Бајазитовог одустајања од покорвања Караманије и склапања мира, након чега се пребацио на север, у понтске кнежевине, што потврђује податак у Историји Мехмеда Нешрије у којој стоји записано да је након предаје Иконије (Коње) закључен уговор о миру и да је земља (Караманија) подељена између Бајазита и Карамана.<sup>75</sup>

Ток Бајазитових освајања премешта се ка северу и североистоку, када своје трупе усмерава на Сулејман-пашу из династије Џандариди, владара кнежевине Џандар, односно Кастамоније, на чији се истоимени град Бајазит устремio због издаје коју је према њему овај владар починио. Османлије су биле у сродству са Џандаридима, због чега су током претходних освајања султана Бајазита уз његове вазале из Србије и Византије имали учешћа и одреди које је слао Сулејман-паша, али као савезник. Из страха да ће након свих тих освајања

---

<sup>74</sup> *Brokijer*, 64-65. Брокијер „*Великим Турчином*“ назива турског султана, у овом случају Бајазита I. Међутим грешни када је у питању лично име владара Караманије, обзиром да код Нешрије налазимо следећи податак: „*Тада је кћи Мурата хана газије била жена овога Карамана-оглије Ала-ед-Дин- бега*“. *Нешрија*, 32. Област Гермијана са главним градом у Кјутахији се на северу граничила са Османлијама, на западу са Саруханом, а на југоистоку са Караманом. Караманијом влада династија Караманида и владари се скоро увек у изворима не називају личним именом већ само Караман, по својој области. Главни град Караманије била је Ларанда. Ово може створити конфузну слику и захтева опрезност, обзиром да се у овом извору и владар области Гермијане, који припада династији Гермијан-оглу такође помиње као Караман. Ипак, вероватно да је Брокијер помешао владаре Караманије и Гермијане, обзиром да Ибрахим-бегу Гермијан-оглији приписује надимак Караман, што никако не можемо прихватити као тачно, пошто се тај надимак у свим осталим изворима искључиво веже за владара Караманије, који је у овом случају био Алаудин; Остаје упитан и податак о сестри владара Гермијана за коју каже да је била удата за Мурата I; *Brokijer*, 140-141, пар. 69. и 101.

<sup>75</sup> *Нешрија*, 77.

и његова земља доћи на ред, Сулејман-паша се окренуо против Бајазита и ступио у преговоре са Бурханедином, господаром Еретне, највеће самосталне анадолске државе, са којим је покушавао да стане на пут османској малоазијској доминацији.<sup>76</sup> Чини се да су управо њих двојица уз Карамана, челници антиосманског покрета у Анадолији и да вероватно због тога ни један од њих није преживео силовити напад Бајазита I, који је након велике победе над удруженим хришћанским снагама у Европи, још брже низао успехе у Азији. У походу против Сулејман-паше, султан је успео да заузме град Кастамонију и да напослетку пашу погуби 1391. године, те затим већ подразумевано и да присвоји остатак његове кнежевине, чиме је врло брзо постао сизерен мањих обласних господара северне Анадолије.<sup>77</sup> У другом делу кнежевине Цандар, са центром у Синопи, владао је Сулејманов брат Исфендијар, који је након братовљеве смрти признао султана Бајазита за свог господара и тако задржао власт над земљом.<sup>78</sup> Покоравањем Кастамоније Бајазит је дошао у додир са Бурханедином, моћним владарем Еретне, чија престоница је био Сивас, са којим ће се сукобити у бици код Чорумлуа јула 1392. године, претрпевши пораз, чиме се обрачун са овим владарем наставио након румелијских освајања и сукоба код Никопоља.<sup>79</sup> Из Нешпријеве Историје сазнајемо да је затим: „ ... освоио: Сивас, Токат и Амасију. Сивас даде на управу свом сину емиру Сулејману, па се врати у Брусу“.<sup>80</sup> Податак о Сулејману као владару Сиваса је тачан, будући да и други извори за овај период идентично говоре, међутим – склонији смо да приликом временског одређивања пада овог града под османску власт ипак више поверења укажемо подацима Шилтбергеровог списка, иначе савременика ових догађаја. Он износи да је 1398. године, у кампањи која је након покорвања Караманије била усмерена на североисток Мале Азије, Бајазит дошао у сукоб са владарем из Сиваса, на основу чега се види да он није био потчињен султану, а исто тако можемо закључити да је управо након тог сукоба највероватније могао dospети у вазални положај.<sup>81</sup> Описом ових освајања пада у очи брзина којом се Османско царство ширило, а могуће је објаснити је чињеницом да су у султановим трупама поред Турака били континенти хришћанских војника који су морали ратовати под Бајазитовим барјаком, што свакако не умањује грандиозан успех мињевитог султана који је за мање од три године покорио скоро читаву Малу Азију. Дошавши до истока Анадолије, Бајазит се није зауставио пред Јерменском

<sup>76</sup> *Kaстритсис*, *The Sons of Bayezid*, 65.

<sup>77</sup> *Imber*, *The Ottoman Empire, 1300-1650*, 14.

<sup>78</sup> *Kaстритсис*, *The Sons of Bayezid*, 65.

<sup>79</sup> *Imber*, *The Ottoman Empire, 1300-1650*, 14; *Kaстритсис*, *The Sons of Bayezid*, 65.

<sup>80</sup> *Нешприја*, 77.

<sup>81</sup> *Schiltberger*, 10.

краљевином, већ је покушао да заузме Ерзинџан - њихову престоницу. Према казивању Клавиха, сазнајемо да је господар те земље био Исфендијарев отац, ког је Бајазит убио, након чега је Исфендијару оставио земљу на управљање.<sup>82</sup> Нешри наводи сличан податак: „Исфендијар син *Kötürüm*-ов покорио се Бајазиту, те је тако нешто земље спасао, а *Ментеш-огли* из *Кастамоније* побеже *Темур-ленгу*. Ове новоосвојене земље Бајазит такође повери управи свог сина *Емир Сулејмана* ...“.<sup>83</sup> Код *Халкокондила*, такође, стоји уписано да је Бајазит: „...*кренуо против Ерзинџана, краљевског двора Јермена* ...“; али нас „атински историчар“ погрешно обавештава о владару, указујући на: „...*Исфендијаровог сина који је владао овом земљом до Еуфрата* ...“.<sup>84</sup> Бележење наставља даље речима да су то била велика дела која је Бајазит извршио, али да је тада морао прећи у европски део Османског царства.<sup>85</sup> Из свега забележеног о Бајазитовом више него успешном ратовању на истоку Мале Азије, може се закључити да је његов циљ била доминација Османлија над осталим турским, туркменским и јерменским самосталним државама и да су само прилике у Европи зауставиле његово даље напредовање, али и дале времена потлаченима да пронађу спасоца од окружности Муњевићевог султана.

## ***II-2. Друга фаза Бајазитових освајања у Малој Азији***

У румелијски део своје земље султан се пребације 1393. године након чега следе већ описани догађаји као што су састанак у Серу са хришћанским вазалима, у зиму 1393/94. године, затим опсада Цариграда, битка на Ровинама 1395. и битка код Никопоља 1396. године. Извори потврђују овакво одвијање судбине анадолских и румелијских господара обзиром да Нешрија приповеда како је: „*Због непријатељства које је Караманац испољавао док је Бајазит био у Румелији овај га сад нападе, те Караман побеже у Таш(Или). Грађани Иконију предадоше Бајазиту*“.<sup>86</sup> Савременик ових догађаја, Јохан Шилтбергер, као младић заробљен у бици код Никопоља и одведен у Брусу, записао је да се Бајазит након битке обрачунао са својим зетом (Караманом) и убио га. Приповест се наставља образлагањем узрока њиховог трвења, износећи да Караман није желео да буде Бајазитов вазал те му се супротставио на равници

---

<sup>82</sup> *Clavijo*, 58.

<sup>83</sup> *Нешрија*, 77.

<sup>84</sup> *Chalkokondyles*, 105.

<sup>85</sup> *Chalkokondyles*, 107.

<sup>86</sup> *Нешрија*, 77.



испред Коње (Иконије).<sup>87</sup> Пошто је Бајазитова војска била надмоћнија Караман се повукао у Коњу, након чега је уследила опсада која је трајала 11 дана. Становници града су се упустили у преговоре са султаном, приставши да предају свог господара, а да заузврат буду поштеђени пустошења. Када је Бајазит ушао у град, довели су Карамана пред њега, који је на султаново питање зашто неће да се потчини одговорио: „Јер сам велики господар као и ти сам“.<sup>88</sup> Затим Шилтбергер описује како је неко од људи из града без дозволе султана иступио и убио Карамана одсецањем главу, након чега је био кажњен јер је Бајазитга сматрао да: „Нико није смео убити тако моћног господара, већ је требало сачекати док гнев његовог господара не прође“.<sup>89</sup> Након тога, Бајазит је наредио да се Караманова глава носи и приказује његовом земљом како би се народ уверио да њиховог господара више нема и да треба да се потчине османском султану.

Халкокондил потврђује да је Караман био ожењен Бајазитовом сестром, али са друге стране не говори о сукобу између њих двојице, већ износи: „Осим Карамана, који је био познат као Алишур, и Тургут, господара Фригије, који је браком био повезан са Бајазитом и који је био у миру са њим, сви остали господари били су лишени свог царства и отишли су у Самарканд, на Тимуров двор“.<sup>90</sup> Овај податак код Халкокондила се може односити на период пре 1393. године, обзиром да по свему судећи Бајазит тада није успео да заузме Караманову област, а засигурно је постојао и страх од антиосманске коалиције анадолских бегова који су остајали без својих области постајући део османске државе.

Бајазитов повратак у Малу Азију након Никопољске битке значио је наставак освајања и стварање још већег броја непријатеља на том простору, што ће убрзо довести до његове пропасти у Ангорској бици. Раније смо поменули турску одмереност и систематичност у освајању Балкана, огледану кроз присвајање једног по једног дела хришћанских територија и осигуравање власти над њима, али у Малој Азији нема ни траге тој тактици, посебно када се сагледа брзина којом се држава ширила, као и султанова необуздана жеља да што пре буде препознат и признат као први и највећи међу владарима у исламском свету.

Бајазит се 1397. године враћа у Малу Азију првенствено због непослушног Алаудина, господара Караманије, који се није мирио са османским напредовањем, а уз то је заробио

---

<sup>87</sup> Schiltberger, 7. Брокијер наводи да је Коња био добро утврђен трговачки град, у ком се налазио краљев двор. *Brokijer*, 60.

<sup>88</sup> Schiltberger, 8.

<sup>89</sup> Исто, 9.

<sup>90</sup> Chalkokondyles, 105

султановог управитеља Анадолије, због чега је Бајазит напао његову област, заузео Коњу у којој је након тога Алаудин убијен.<sup>91</sup> На крилима победе султан је наставио да покорава Караманију, па се убрзо упутио до Ларанде, главног града Караманове државе у којој је боравила његова породица. Након преговора између Бајазита и најистакнутијих људи из града који су желели да њихов нови господар буде један од двојице Караманових синова, уследило је пет тешких дана за Ларанду која је трпела османске нападе, пошто је султан желео најпре да заузме град а затим одлучи ко ће њиме управљати. Трвења и несугласице су окончане када је Бајазитова сестра, Караманова удовица, решила са својим синовима да отвори капије града и преда се на милост султану.<sup>92</sup> Након примања кључеве града, Бајазит је под своју власт ставио целу Караманију која је постала база за даља освајања ка североистоку, одредио је управника области, а сестру и њена два сина послао у Брусу, азијску престоницу Османлија.<sup>93</sup> Из тог потеза види се султанова опрезност од евентуалне побуне Караманових синова у будућности, због чега их са мајком одводи у Брусу као заробљенике у златном кавезу. Убрзо потом, за Бајазитове успехе чуо је Ахмед-бег (у извору уписан именом *Mirachamat*), један од владара северне Анадолије, који је господарио градом Марсиваном (*Marsivanu*), северно од Караманове области. Њега је потчинио својој власти господар Сиваса, Бурханедин, ког Ахмед-бег није могао сам да победи и одбаци вазални положај, због чега се одлучио да у планове за ослобеђење земље укључи Бајазита.<sup>94</sup> Овим потезом ширење Османлија ка истоку и североистоку Анадолије не представља само агресивно наступање најјачег владара Мале Азије, који је решио да покори све остале, већ на тренутак добија привид арбитражног чиниоца међу суседима који су угрожавали једни друге. Ахмед-бег је добио помоћ од Бајазита у виду тридесет хиљада војника на челу са његовим сином Мехмедом, будућим султаном Мехмедом I, који је из овог похода изашао као победник и како Шилтбергер наводи: „ ... *насилно протерао краља званог Бурханедин из земље*“. У знак захвалности што је први Мехмедов војни ангажман био у његово име, Ахмед му је препустио своју територију, што је султан Бајазит потврдио, а некадашњег господара из северне Анадолије са центром у Марсивану: „ ... *повео са собом у своју земљу и дао му другу територију за своју*“.<sup>95</sup> Од тог времена па до пред крај грађанског рата између Бајазитових синова, који је избио после Ангорске битке, Мехмед

---

<sup>91</sup> *Imber, The Ottoman Empire, 1300-1650, 15.*

<sup>92</sup> *Schiltberger, 9.*

<sup>93</sup> *Schiltberger, 10.*

<sup>94</sup> *Schiltberger, 10.*

<sup>95</sup> *Schiltberger, 10.*

управља овом облашћу на северу Мале Азије са центром у Амасији. Димитрис Кастрицис угроженост Ахмед-бега од Бурханедина, интервенцију Османлија и на крају предају Амасије принцу Мехмеду ставља пре Бајазитовог одласка у Румелију, дакле у 1392. годину.<sup>96</sup> Мишљења смо да би се ови догађаји пре могли сместити у 1398. годину, када је Бајазит анектирао Бурханединову кнежевину, а након његове смрти заузео и Сивас. После пораза који је Бајазит претрпео од Бурханедина 1392. године, Ахмед-бег је и даље био угрожен, првенствено - јер се налазио у Бурханединовом суседству, што би остављало могућност да у периоду од шест година, колико Бајазит није боравио у овим крајевима због дешавања у Румелији, Бурханедин поврати изгубљену вазалну територију.

О даљем току османских освајања Колин Имбер, у својој књизи *The Ottoman Empire 1300-1650*, износи да је Бајазит након покорвања Караманије кренуо против Бурханедина из разлога што је анектирао мале кнежевине у близини Црног мора, затим да је успео да га протера из Сиваса, а да је град заузео након Бурханединове смрти.<sup>97</sup> Недоступност извора нам онемогућава да детаљније опишемо пад Сиваса, односно Севастеје, који се вероватно догодио 1398. године, или након дешавања око Марсивана, можда чак и истовремено, будући да нас Шилтбергер обавештава да је у помоћ Ахмед-бегу са османским трупама отишао принц Мехмед, што оставља простора за помисао да је султан Бајазит за то време ратовао са Бурханедином око Сиваса. Лета исте године, по свему судећи 1398, Бајазит је наставио да шири своје царство у правцу истоку, устремивши се на Цаник, суседну кнежевину новоосвојеним областима. Цаник се простирао северно од Сиваса, уз саму обалу Црног мора, тако да се на западу граничио са Цандаром, а на истоку са Трапезунтским царством. Главни град ове области био је Самсун, који је представљао циљ Бајазитовог напада, јер на основу дотадашњег искуства када би центар области пао, остатак би се добровољно покоравао освајачу због немогућности одбране. Шилтбергер, који нам је главни извор за Бајазитова освајања у другој половини владавине, каже да се Самсун састојао од два града и да је у једном било хришћана, пошто су га држали Ћеновљани, а да су у другом делу: „*неверници којима је земља припадала*“.<sup>98</sup> Шпански путописац Клавихо пролазио је поред овог града неких шест

<sup>96</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 65-66.

<sup>97</sup> *Imber*, *The Ottoman Empire, 1300-1650*, 16.

<sup>98</sup> *Schiltberger*, 13.

година након Бајазитовог освајања,<sup>99</sup> записавши о њему да је град подељен, то јест - да поседује две куле, од којих једна припада Ђеновљанима, а друга са суседном луком принцу Сулејман Челебији.<sup>100</sup> Дакле, Бајазит је заузео Самсун који је припадао Турцима, као што наводи Кастрицис, додајући да га је затим придружио северним анадолским областима, којима је управљао Мехмед Челебија.<sup>101</sup> Како Шилтбергер наводи, Бајазит је са собом у Цаник повео осамдесет хиљада људи и опсео Самсун, а када је успео да протера господара ове области из његове земље народ се предао, а цела земља је постала део Османског царства.<sup>102</sup> Потом, султан се кретао ка југу Анадолије, долином Еуфрата, освајајући успутне градове, а један од значајнијих, чије освајање га је довело у Тимурову област интересовања, била је Малатија. Овај град је био центар истоимене области, источно од Сиваса, представљајући најсевернију територију Мамелучког султана коју је Бајазит успео да покори након двомесечне опсаде града Малатије. Шилтбергер приповеда да је султан у овом походу са собом повео двеста хиљада војника, који су најпре ископали јаме, а затим кренули да јуришају на град, услед чега се становништво предало и тражило милост.<sup>103</sup> Истовремено је ратовао са Белим Татарима, номадским народом који је лутао Малом Азијом, када су доспели до Анкаре и угрожавали је покушајима да је запоседну, због чега је Бајазит био приморан на кратко да напусти опсаду Малатије.<sup>104</sup> Након што су му се покорили, наставио је своја освајања ка истоку у дубину Азије, мислећи да од њега нема већег владара, ни не слутећи да се истовремено емир Тимур ширио невероватном брзином ка западу.

### ***II-3. Повод за рат између Тимура и Бајазита I***

Покоривши скоро читаву Анадолију Бајазит је на истоку дошао до Мале Јерменије и почео да прети емирату Ерзинџан чија престоница је био истоимени град, у коме су углавном живели Грци и Јермени. Према Клавиху, управо су дешавања око Ерзинџана и спор који је

---

<sup>99</sup> Ово износимо на основу податка који је Клавихо забележио, да се: „У четвртак, 20. марта, године нашег Господа 1404.“ у Пери укрцао на галију којом је кренуо ка Трапезунту. *Славјо*, 56. У наставку дела оставља запис да је у петак, 11. априла ушао у луку Трапезунта. вид. *Славјо*, 60.

<sup>100</sup> *Славјо*, 59.

<sup>101</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 66.

<sup>102</sup> *Schiltberger*, 12. Бег Цаника, Кубад-огли Цунејд је побегао приликом Османског напада. Више вид. код *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 66.

<sup>103</sup> *Schiltberger*, 18.

<sup>104</sup> *Schiltberger*, 18.

уследно између Тимура и Бајазита, због господара ове земље, били повод за Ангорску битку.<sup>105</sup> Господар Ерзинџана био је Тахиртен, чија територија се у том тренутку налазила у изузетно неповољном положају између двојице моћних владара. Бајазит је јако желео да загосподари овом регијом па је покренуо преписку са Тахиртемом, пославши му поруку којом је тражио да му плаћа данак и да му преда снажно утврђен замак Кемах, који је како каже Клавихо: „*Тахиртен љубоморно чувао као свој*“.<sup>106</sup> Одговор господара Ерзинџана био је да ће својеволјно пристати на плаћање данка, као и на потчињавање турском султану, али да му неће предати замак. Бајазит је на такав одговор запретио нападом, напомињући да ће у том сукобу он сигурно изаћи као победник и заузети не само Кемах већ и остатак земље. Клавихо наводи да је након ових догађаја Тахиртен послао изасланика Тимуру: „ ... *молећи га да му прискочи у помоћ против Турчина, а он му је понудио да себе и своје територије стави у потпуности на располагање и службу Тимуру*“.<sup>107</sup> Из Клавиховог навођења рекло би се да је Бајазит намеравао да освоји Ерзинџан, али да то није успео пошто је Тахиртен увукао Тимура у читав спор. Међутим, Дука с друге стране наводи:

*„Пре пар година, Бајазит заузео Севастеју Магну у Кападокији. Прелазећи границе Јерменије током овог похода и улазећи у земљу Турко-Персијанаца, заузео је један од њихових градова под именом Ерзинџан“*.<sup>108</sup>

Халкокондил је оставио забележен сличан исказ: „*Бајазит је прешао у Азију, околио Ерзинџан и заузео га. Затим је напредовао до Мелитене (Малатије) на Еуфрату ...*“.<sup>109</sup>

Како год било, Тахиртен се током ових догађаја добровољно потчинио Тимуру који је као његов сизерен преко изасланика обавестио Бајазита да је господар Ерзинџана постао његов поданик и вазал, због чега он неће дозволити узнемиравање његове територије. Тахиртен се 1400. године одлучио на овај чин, јер је једино тако могао да се заштити од напредовања османског султана.<sup>110</sup> Бајазит се веома разгневио када је чуо шта му је Тимур поручио и како преноси Клавихо обузет гневом рекао:

---

<sup>105</sup> *Clavijo*, 69.

<sup>106</sup> *Clavijo*, 71; *Шуица*, Учешће Срба у бици код Ангоре 1402. године у светлу оријенталних извора, Београд 2020, 52.

<sup>107</sup> *Clavijo*, 71.

<sup>108</sup> *Doukas*, 88.

<sup>109</sup> *Chalkokondyles*, 165; Опште је познато да је муслиманкама било забрањено да ступају у харем ако нису законите жене владара, због чега је ово била велика увреда.

<sup>110</sup> *Mantran*, *Istorija Osmanskog carstva*, Beograd 2002, 58-59.

*„Да Тимур више не би могао бити подложан тим дрским маштањима, он, султан, кренуће да га потражи где год да је, а кад га освоио одвешће га у заробљеништво и наставиће да обећава главну жену Тимура узимајући је за једну од својих робинја.“<sup>111</sup>*

Дука такође пише да је пре разарања Сиваса Тимур послао изасланике Бајазиту, који су му том приликом пренели: *„Велики Тимур те преко нас, његових слугу, обавештава да ти није дозвољено да заузимаш стране територије како би себе учинио већим владарем. Буди задовољан оним што ти је Бог дао од земље неверника. Провинције које си силом отео од других владара одмах врати како би био у миру са Богом и ти владари ће ти захвалити и величати те. У супротном, ја ћу, уз Божију помоћ, бити њихов осветник“.* Даље излагање Дука наставља Бајазитовим одговором Тимуру, који је гласно: *„Идите и реците вашем господару да дође брзо, јер га чекам. Ако одбије да дође сматраћу да се раставио од своје законите жене“.*<sup>112</sup>

На сличан начин и Халкокондил помиње Тимурово посланство и Бајазитов одговор, али даје и један детаљ о Тимуровом поклону ког нема у другим изворима: *„Краљ Тимур нас је послао да вам донесемо овај огртач на поклон и да вам пренесемо његову захвалност ...“;* следи похвалан опис Бајазитовог покораванја хришћана, а затим: *„јер ако нисте у добрим односима са онима исте расе, како ћете напасти своје непријатеље? Из тог разлога, Тимур вам поручује да владарима Азије вратите царства која сте им одузели, јер они ни на који начин нису прекршили договоре који су са њима склопљени у вези са вашим царством. Ако то учините, удовољите му, штавише, људи у Азији и Европи дуговаће вам захвалност због тога“.* Бајазит је у одговору поручио Тимуру: *„Како ми тачно изражавате захвалност ... покушавајући да ми одузмете земље које држим након што сам победио оне који су ковали заверу против мене? Реците свом краљу да више никада не шаље одежду човеку који га надмашује у раси и богатству“.*<sup>113</sup> Након тога, преговори су настављени пошто је Тимур поново послао гласника и поручио султану да ће га сматрати својим непријатељем ако анадолским владарима

---

<sup>111</sup> *Clavijo*, 71.

<sup>112</sup> *Doukas*, 89.

<sup>113</sup> Бајазит се разбеснео због огртача који му је Тимур послао, јер се он слао нижим владарима од себе. Овде је изнет највећи део Тимурове поруке и Бајазитовог одговора. Целовита слика се може видети код: *Chalkokondyles*, 168-169.

не врати њихова *царства*, али гневни Бајазит је наставио са распламсавањем чарки, поручивши му: „*Ако сад не дође да се бори против мене, нека се три пута одрекне своје жене*“.<sup>114</sup>

Из свега изнетог, видљиво су битни подаци за разумевање узрока Ангорске битке, а то је окупљање анадолских господара у Самарканду на Тимуровом двору, који су остали без својих држава, због чега су тражили помоћ од јединог владара који се тада могао супротставити незауостављивом и осином Бајазиту.<sup>115</sup> Поред основног узрока изазваног истовременим ширењем Бајазита ка истоку и Тимура ка западу, сматрамо да је незадовољство малоазијских владара кључан разлог који је убрзао и заоштрио неминовни сукоб између ратољубивих господара, Османског и Персијског царства, који ће кулминирати у Ангорској бици. Из оваквог посматрања ствари спор око Ерзинџана се може сагледати као први у низу повода за директан окршај, праћен дипломатском преписком која је само продубила непријатељство. Боравак анадолских владара на двору у Самарканду може се ставити у 1400. годину, када Тимур први пут одлази у малоазијски поход, или чак и пре тога, с обзиром да Халкокондил пре напада на Севастеју описује жалбе оних владара који су остали без самосталне власти над својим земљама. То су били владари старих анадолских емирата, Гермијане, Сарухана, Ајдина, Ментеше, које Бајазит није погубио када је заузео њихове земље.<sup>116</sup> Позивајући се на родбинске везе и њихову религију, обратили су се Тимуру:

„*Будући да нису нанели неправду Бајазиту нити су били криви за кршење њихових споразума, обраћали су се Тимуру као арбитру да процени правду њиховог случаја, то јест да ли су Бајазиту учинили нешто лоше кршећи њихове споразуме*“.<sup>117</sup>

Потврда тога може се наћи и на још једном месту код Халкокондила, који Тимуровој жени приписује речи: „*... ако заузмете његов двор Севастеју бићете довољно освећени за град Мелитене на Еуфрату и у име владара који су на нашем двору*“.<sup>118</sup>

Обзиром да је и Тимур за себе мислио да је највећи владар ког свет има, овакву увреду није могао допустити па је решио да прикаже турском султану снагу своје војске. Одмах је

---

<sup>114</sup> *Chalkokondyles*, 171. У наставку текста Халкокондил образлаже да је то била велика увреда за муслимане и да је још пророк Мухамед рекао да се свако мора три пута одрећи своје жене ако је непослушна, што би значило развод од ње и немогућност поновног ступања у брак са истом.

<sup>115</sup> Ово смо већ напомињали кроз ово поглавље, на стр. 18 и 19.

<sup>116</sup> *Imber*, *The Ottoman Empire, 1300-1650*, 16.

<sup>117</sup> *Chalkokondyles*, 165-166.

<sup>118</sup> *Chalkokondyles*, 173.

покренуо своје трупе, прошао кроз Ерзинџан, а од њега се упутио ка турској територији крећући се ка Сивасу пред којим се зауставио. Тимур је држао град под опсадом и преговарао са гувернером који је изашао пред њега и молио га да се не пролива крв. И поред договора, татарски емир је силом заузео град, 26. августа 1400. године, а затим се на окрутан начин обрачунао са становништвом.<sup>119</sup> Током опсаде Бајазит је послао војску на челу са сином Сулејманом да спрече Тимура у намери да запоседне град, међутим, стигли су прекасно. Тимур је већ опустошио Сивас у пљачки током које су срушени градски зидови и куће, најугледнији људи из града су живи сахрањивани, а велики део становништва одведен је у Персију као робље.<sup>120</sup> Клавихо даље наводи да је Сулејман са војском стигао пред Сивас и затекао само гомилу рушевина, истог дана када га је Тимур напустио и отишао ка Сирији у жељи да нападне земље египатског султана Мамелука. На путу ка Мамелуцима Тимур пролази кроз Малатију коју је претходно Бајазит потчинио, па је он тада ставља поново под своју власт након што му је становништво само отворило градске капије. Истовремено, као освета за срањени Сивас, Ерзинџан је 1401. године доспео под османску власт и како Клавихо приповеда - Бајазит га је: „заузео олујом од јерменског принца Тахиртена“ и у њему у почетку поставио Кара Јусуфа да влада, али убрзо је вратио Тахиртена.<sup>121</sup> Као што смо већ напоменули, Дука другачије говори о освајању Ерзинџана,<sup>122</sup> износећи да је Бајазит заузео овај град пре татарског упада у Малу Азију, а да га је затим Тимур ратом вратио под своју власт и наставио даље до Сиваса, о чијем страдању смо већ изнели податке из извора.

Халкокондил пише да је током заузимања Сиваса Тимур заробио Бајазитовог најстаријег сина Ертогрула и након неколика дана га погубио, због чега је султан татарског емира сматрао својим највећим непријатељем.<sup>123</sup> Дука, Клавихо и Шилтбергер, као основни извори које користимо за овај период, не помињу смрт Бајазитовог сина, а једини који кратко пише о томе је нешто доцнији извор - Мехмед Нешри, који каже: „Ертогрул је отишао богу на

---

<sup>119</sup> *Barker*, Manuel II Palaeologus, 216; *Mantran*, Istorija Osmanskog carstva, 59.

<sup>120</sup> *Clavijo*, 71-72; *Schiltberger*, 20; *Doukas*, 29. Код све тројице писаца срећу се истоветни подаци о мучној смрти становништва које је живо затрпавано у јаме, али код Дуке се среће и податак да је током опсаде Тимур наредио да се копају тунели испод града што грађани нису приметили, а затим су испод темеља постављали даске које би потом запалили и тако успели да спале град а затим га додатно разруше пљачком.

<sup>121</sup> *Clavijo*, 70; *Mantran*, Istorija Osmanskog carstva, 59.

<sup>122</sup> Вид. стр. 26.

<sup>123</sup> *Chalkokondyles*, 241.



*истину још за очеве живота у време смутње кадије Бурхан-ед-дина*“.<sup>124</sup> Мишљења смо да у овом случају више пажње и веродостојности завређује податак код Нешрије, али остаје отворено питање временског оквира Ертогруловог погубљења, будући да се Бајазит два пута сукобљавао са Бурханедином, господаром Еретне. Први окршај између Бајазита и Бурханедина догодио се 1392. године, у бици на Чомурлу коју је султан изгубио и због дешавања у Европи морао да се повуче из Анадолије. Могло би се помислити да је султанов син можда баш у бици погинуо, али Нешри га помиње још једном у одељку који долази након описа Никополске битке, што наводи на помисао да се догађај и хронолошки одиграо после ње, пошто османски писац не оставља забележену годину. Нешри каже да је у Сарухану било доста Скита који су кршили султанове прописе, због чега је Бајазит поручио свом сину Ертогрулу да све Ските из Поља Менемен пребаци у Пловдивско поље: „*И тако Ертогрул у смислу очеве му наредбе све до једне скитачке куће упати у Пловдивско Поље...*“.<sup>125</sup> Други сукоб са Бурханедином десио се 1398. године, када је султан заузео његову земљу, а после Бурханединове смрти исте године ушао је у Сивас, престони град ове земље и дао га на управу сину Сулејману. На основу тога сматрамо да се иза цитираног Нешријиног израза *о времену смутње кадије Бурхан-ед-дина* крије управо Бајазитов сукоб са Бурханедином из 1398. године, током ког је по нашем мишљењу највероватније Ертогрул убијен, обзиром да о њему међу живима више нема помена у изворима.

У нападу на Мамелучки султанат након разарања Севастеје, Тимур је запосео Дамаск из ког је изнео небројана блага, а затим продужио до Алепа ког је у потпуности разорио. Дука и Клавихо се слажу у излагању о овим освајањима, уз шта обојица помињу да је Тимур у своју престоницу Самарканд са собом повео као заробљенике велики број занатлија и мајстора који су тамо наставили са радом, што свакако поред самих освајања говори о емировој жељи да створи светско царство коме ће Самарканд бити центар у сваком смислу.<sup>126</sup> Обавештен о Тимуровом кретању, Бајазит је почео са прикупљањем војске из свих крајева свог царства за обрачун са татарским емиром, што је и Тимур учинио чим је пристигао у Персију. На основу истраживања Марка Шуице знамо за податке из појединих орјенталних извора у којима стоји да је у периоду пред саму Ангорску битку настављена дипломатска преписка између турског султана и татарског емира, током које је Тимур тражио од Бајазита да му се покори и призна га за врховног господара, што је свакако још више разбеснело Муњевитог султана који то није

---

<sup>124</sup> *Нешрија*, 87.

<sup>125</sup> *Нешрија*, 81.

<sup>126</sup> *Clavijo*, 72; *Doukas*, 89-90.

прихватио.<sup>127</sup> Исти податак се може наћи и код биографа деспота Стефана Лазаревића, Константина Филозофа, који каже да је Тимур: „*тражио од њега данак и послушност*“.<sup>128</sup>

Док су се припремали за одлучујући сукоб који је требало да одреди ко је од њих двојице већи владар, из опседнутог и исцрпљеног Константинопоља Јован VII је са Ђеновљанима из Пере упутио посланство Тимуру које је пренело цареву поруку да ће му пружити помоћ у људству и бродовима ако намери да нападне Турчина. Обећали су и да ће блокирати мореузе ратним бродовима, како султан не би могао да пребаци своје трупе и војску својих вазала из Европе у Малу Азију.<sup>129</sup> Доласком пролећа 1402. године, Тимур је покренуо своју војску, прошао кроз Ерзинџан, где му - како нас Неџри обавештава: „*у сусрет ... изађе господар од Кастамоније Исфендијар. Пратио га је све до Сару Камиша... Опет се врати у Кастамонију. После тога се Тимур упути ка Ангори*“.<sup>130</sup> Исфендијар који се овде помиње је брат Сулејман-паше ког је Бајазит покорио и чији је део земље заузео, након чега се Исфендијар покорио султану и оставши да влада као османски вазал својим делом кнежевине Џандар, која се често назива и Кастамонијом по престоном граду из времена пре Бајазитових освајања.<sup>131</sup> Иступање Бајазитовог вазала пред Тимура уочи Ангорске битке, за чије одигравање су великог удела имали незадовољни анадолски господари које је султан покорио, може наводити само на закључак да им се и Исфендијар придружио у намери да стану на пут османској доминацији и ширењу Азијом и ослободи се вазалног положаја.

#### ***II-4. Бој код Ангоре***

Тимур је из Ерзинџана кренуо даље у османске територије прошавши кроз Кападокију, а затим се утаборио код Ангоре - изабравши је тиме и за место коначног разрачунавања.<sup>132</sup> Када је Бајазит сазнао за кретање татарског емира, упутио се са сакупљеним

---

<sup>127</sup> *Шуица*, Учешће Срба у бици код Ангоре 1402. године у светлу оријенталних извора, 52.

<sup>128</sup> *Филозоф*, 92.

<sup>129</sup> *Славјо*, 73. Клавихо погрешно наводи да је посланство Тимуру послао Манојло; реч је заправо о Јовану VII, који је владао за време стричевог одсуства, а који се са Запада вратио тек јуна 1403. године.

<sup>130</sup> *Неџрија*, 82.

<sup>131</sup> Ове догађаје смо већ описали у ранијем излагању, на стр. 20.

<sup>132</sup> *Доикас*, 91; *Неџрија*, 82.

европским војницима и вазалима ка месту одлучујуће битке, прешавши византијским бродовима преко Дарданела у Малу Азију, што је самим тим значило да је Јован VII прекршио обећање које је дао Тимуру. Пре него што су прешли у Азију, Халкокондил пише да су неки покушавали да одговоре султана од овог похода и да се Али, син Хајрединоу, нудио да оде до Тимура и преговара са њим како би их измирио под било којим условима. Међутим, Бајазит је толико био сигуран у победоносан исход да је рекао како: „*није разборитошћу покорио толике владаре, већ смелошћу и храброшћу*“.<sup>133</sup> У прилог Бајазитовој одлучности да се обрачуна са Тимуром постоји податак код Константин Филозофа, који султану-ратнику приписује речи: „*Само ако овога победим с Богом, све ће бити у мојој руци, било источно, било западно*“.<sup>134</sup> Клавихо врло детаљно описује Тимурово маневрисање и планско исцрпљивање Бајазитових трупа кроз Ангорску равницу и околину, док Дука с друге стране пише о лову који је султан приредио својим војницима пред саму битку и да је због тога напустивши свој првобитни положај остао без прилаза реци.<sup>135</sup> Халкокондил, такође, помиње да је Бајазитова војска прешла велику удаљеност за кратко време и да је испуњена бесом губила стрпљење.<sup>136</sup> У сваком случају, иако извори на разнолике начине преносе дате вести, подједнако се слажу да су Бајазитова трупе у Ангорску битку ушле исцрпљене, односно како Дука наглашава: „*Без воде, они су скапавали. Пет стотина људи је умрло од ових мука*“.<sup>137</sup> У великој османској војсци међу вазалима је поред Срба предвођених Стефаном Лазаревићем било и одреда који су послати из Цариграда.<sup>138</sup> Нешри и Ашик-паша Заде пишу да је Бајазит са собом повео и своја три сина, емира Сулејмана - господара Сарухана, Ајдина и Кареси санцака, Мустафу Челебију - који је дошао са војском из санцака Хамид и Теке и Мехмеда Челебију - који је дошао са свом војском из области Рум.<sup>139</sup> Међутим, Дука каже да је за време битке Бајазит уз себе имао четири сина, најстаријег Сулејмана, Ису, Мехмеда и Мусу, а овај податак се среће и код Халкокондила.<sup>140</sup>

---

<sup>133</sup> *Chalkokondyles*, 247.

<sup>134</sup> *Филозоф*, 92-93.

<sup>135</sup> *Славјо*, 73; *Doukas*, 92.

<sup>136</sup> *Chalkokondyles*, 245.

<sup>137</sup> *Doukas*, 91-92; *Imber*, *The Ottoman Empire, 1300-1650*, 16.

<sup>138</sup> *Нешрија*, 82; *Ашик Паша Заде*, 59.

<sup>139</sup> *Ашик-паша Заде*, 60; *Нешрија*, 82. Под облашћу Рум подразумевају се области северне Анадолије са центром у Амасији, којима је Мехмед управљао.

<sup>140</sup> *Doukas*, 95-96; *Chalkokondyles*, 259.

У зору 28. јула 1402. године на Чубук пољу, Тимур је како нас поменути „историчар пада“ обавештава кренуо да распоређује своје снаге, па је свом сину Шахруху уступио команду над десним крилом, унуку над левим, а сам се сместио иза бојишта, пошто је имао преко шездесет година.<sup>141</sup> Левим крилом Бајазитове војске командовао је генерал истока, односно Азије, а десним генерал односно управник Европе.<sup>142</sup> Број учесника битке је тешко тачно одредити, а неке претпоставке су да је на Тимуровој страни било између 140.000 и 200.000 ратника, док је Бајазитова војска збрајала између 85.000 и 200.000 војника, с тим да је први број доста реалнији.<sup>143</sup> Татари су применили тактику окруживања, тако што је и лево и десно крило кренуло да јуриша у кружном маневру, док се не би сусретањем спојили и опколили османску војску. У току извођења напада, Бајазитови војници су прелазили на страну противника, обзиром да су на Тимуровој страни учествовали анадоолски господари које је Бајазит покорио, па су тако трупе из Сарухана, Ментеша и Гермијана, када су виделе своје господаре како их зову, дезертирале и пришле непријатељу.<sup>144</sup> Прелазак војника на супротну страну био је раније договорен између Тимура и бивших владара из Анадолије и представља основу тактике у бици.<sup>145</sup> Нешри такође говори о издаји војника и поред већ споменутих додаје и Тахиртен-бега, господара Ерзинџана, који се борио на Тимуровој страни и коме је подједнако пришао део анадоолских трупа.<sup>146</sup> Упркос томе, Стефан Лазаревић са својих пет стотина коњаника није се предавао, наставио је да јуриша на *Ските*, или како Дука бележи: „Са својим снагама је јуришао ка Скитима борбеним бесом, забадајући им своја копља у лица. Када су Скити видели њихов свиреп и смео јуриш, склонили су се и пустили их да прођу. Скити су онда испљивали своје стреле ... нису успели да нанесу много штете јахачима, јер су они били оклопљени црним штитовима“.<sup>147</sup> О храбром држању српске вазалне војске и Лазаревог сина говори и Нешри, који Тимур приписује речи: „Сифомаси су невољни чинили све што су могли“.<sup>148</sup> Шилтбергер пише да је Тимур за собом на Ангору повео и тридесет и два обучена ратна слона и да је наредио да их убаце у

---

<sup>141</sup> Doukas, 92.

<sup>142</sup> Chalkokondyles, 255.

<sup>143</sup> Шуица, Учешће Срба у бици код Ангоре 1402. године у светлу оријенталних извора, 56-57.

<sup>144</sup> Doukas, 92; Ашик-паша Заде, 60.

<sup>145</sup> Imber, The Ottoman Empire, 1300-1650, 17.

<sup>146</sup> Нешрија, 83.

<sup>147</sup> Doukas, 93. М. Шуица износи податак да је српска војска у малоазијској кампањи 1401-1402. године бројала до 20.000 војника, вид. навођени рад: Учешће Срба у бици код Ангоре 1402. године, 58.

<sup>148</sup> Нешрија, 83. У Ангорској бици је учествовао и Стефанов брат, Вук Лазаревић, као и њихови сестрићи, Гргур и Ђураћ Бранковић. Детаљније: Шуица, Учешће Срба у бици код Ангоре 1402. године, 58-59.

други део битке, односно *после средине дана*.<sup>149</sup> Уз Бајазита се борио његов син Мустафа Челебија, али је у току битке пао са коља, након чега му се изгубио сваки траг.<sup>150</sup> Добро обавештени Константин Филозоф пише да је кнез Стефан три пута улазио у борбу покушавајући да ослободи Бајазита, ког су Татари неумољиво опкољавали, али се због великих губитака у својим редовима повлачио из епицентра окршаја.<sup>151</sup> Увидевши да упркос свему неће однети победу, Стефан се вратио ка Бајазиту и безуспешно покушавао да га наговори да се повуку, након чега је са својим трупама и Бајазитовим сином Сулејманом још једном снажно ударио на Татаре. Успевши да пробије њихове густо збијене редове, Стефан се са својим верним ратним пратиоцима и Сулејманом повукао ка Бруси.<sup>152</sup> Како се обруч татарских војника све више сужавао ка центру бојишта, Бајазит се са јаничарима попео на брдашце које се налазило усред Ангорске равнице, где је убрзо и заробљен.<sup>153</sup> Мехмед Челебија се са својом војском повукао у Амасију, док се остатак османске војске у међувремену разбежао; заробљеним јаничарима су Татари стргли одећу и тако обнажене их ослободили, док су султана одвели пред Тимура.<sup>154</sup> Турску војску, која је дошла до обала Босфора, Византинци, Ђеновљани и Млечани су превезли у Европу, највероватније из страха да би Тимур након ове победе могао угрозити и хришћанске земље.<sup>155</sup> Занимљив је податак који се среће код Халкокондила и Дуке о учешћу још двојице Бајазитових синова у бици, Муси и Иси, поред тројице већ поменутих, као и то да је заједно са Бајазитом и јаничарима Муса такође заробљен, док је Иса побегао са бојног поља кад и остала браћа.<sup>156</sup>

---

<sup>149</sup> *Schiltberger*, 21.

<sup>150</sup> *Нешрија*, 83. Ово је касније искористио један преварант жељан власти, па се представљао као Мустафа за време владавине Мурата II, због чега је касније у историјографији назван Дузме (Лажни) Мустафа.

<sup>151</sup> *Филозоф*, 93.

<sup>152</sup> *Doukas*, 93; *Ашик-паша Заде*, 60.

<sup>153</sup> Коњаника је било најмање две хиљаде како преноси *Schiltberger*, 21.

<sup>154</sup> *Doukas*, 94; *Нешрија*, 83. Нешрија приповеда да је Бајазита препознао Гермидан-оглу и да је упутио Татаре на њега, који су га затим одвели Тимуру. Халкокондил, с друге стране, приповеда да је Бајазит бежао, али да се ожеднели кољ зауставио поред реке када су Татари искористили прилику и заробили султана. *Chalkokondyles*, 259.

<sup>155</sup> *Barker*, Manuel II Palaeologus, 218.

<sup>156</sup> *Chalkokondyles*, 259.

## II-5. Тимуров боравак у Малој Азији након битке

На месту ангорског окршаја Тимур се задржао, како Дука пише, осам дана - док је за то време његова војска: „ ... била расута од Галате до Фригије, Битиније, Пафлагоније, Карије, Ликије и Памфилије, те се чинило да су читава војска Тимурова и сам Тимур били у свакој провинцији и сваком граду“.<sup>157</sup> Током овог пљачкања Мале Азије Тимур је Бајазита водио свуда са собом, због чега је како нас Нешпри обавештава - дао да му се направи *тајтириван*, што Г. Елезовић преводи као носиљку.<sup>158</sup> Међутим, након тога османски хроничар наставља да пише да се Бајазит обратио Тимуру речима да би он њега ставио у гвоздени кавез да га је заробио: „Тимур-ленг одговори: „О хане, одлично си рекао! И одмах за тим нареди, те начинише један кавез. Јилдирима хана метнуше у кавез“.<sup>159</sup> Из Кјутахије Тимур је отишао у Брусу, поробљавајући народ и узимајући бројна блага, која су пре тога Турци одузели Ромејима. Према Дуки, Тимур је пронашао Бајазитов харем и отео његову жену, кћер кнеза Лазара - Оливеру. Опустошио је Никеју и Никомедију, а затим је кренуо на југ, ка Лидији, изневши сво злато и сребро из Сарда, Филадельфије и Смирне.<sup>160</sup> Његова путања пустошења се наставила ка Ефесу у ком се неко време задржао,<sup>161</sup> затим ка Лаодикеји из које одлази у Фригију, где је у месту Кара Хисар после много мука преминуо султан Бајазит I Муња.<sup>162</sup> Халкокондил пише да је након султанове смрти Тимур пустио из заробљеништва Мусу, који се вратио у родну земљу и да су пропали емирови планови о одласку до Хераклових стубова и преласку у Африку преко које би се вратио у своју земљу, обзиром да је његове територије угрожавао индијски краљ.<sup>163</sup> Док је још боравио у Малој Азији Тимур је услышио молбе деспота Стефана и пристао је да му врати сестру Оливеру, коју је као заробљеницу и Бајазитову омиљену жену водио са собом.<sup>164</sup>

---

<sup>157</sup> *Doukas*, 94-95.

<sup>158</sup> *Нешрија*, 84.

<sup>159</sup> *Нешрија*, 85.

<sup>160</sup> Баркер разарање Смирне датује у децембар 1402. године. *Barker*, Manuel II Palaeologus, 218.

<sup>161</sup> Изворни подаци наводе на закључак да је ту презимио, обзиром да код Дуке стоји записано да се у Ефесу задржао, а код Нешрије да је у Ајдин презимио, а Ефес се налазио у области Ајдин. вид. *Нешрија*, 85. Такође, Халкокондил пише да је Тимур намеравао да презими у Јонији како би на пролеће прешао у Европу. Јонска област се поклапа са тадашњим емиратом Ајдин. *Chalkokondyles*, 261. *Kastritis* који за проучавање овог периода користи нама недоступне изворе, попут Ахвала, пише да је Мехмед Челебија преко својих шпијуна дознао да ће Тимур провести зиму у Ајдину. *The Sons of Bayezid*, 70.

<sup>162</sup> *Doukas*, 96-100. Насупрот њему, Халкокондил пише да је Бајазит умро у Јонији, где је Тимур провео зиму са војском. *Chalkokondyles*, 267.

<sup>163</sup> *Chalkokondyles*, 261-271.

<sup>164</sup> *Филозоф*, 95.

Непосредно пре Бајазитове смрти и одласка, Тимур је поверио сваку област господару коме је припадала пре султанових освајања, тиме проширивши број људи који му дугују захвалност и оданост, односно вазалство. Највећи део земаља које је опустошио Тимур је препустио Караман-оглији, док је Кастамонију предао Исфендијару.<sup>165</sup> Мишљења смо да је Тимур предао Исфендијару читаву некадашњу провинцију Цандар која је била подељена између Исфендијара, који је столовао у Синопи, и његовог брата чији је центар био у Кастамонији. Обзиром да Нешри Исфендијарову земљу назива истим именом сматрамо да је обједињена у некадашње границе, чиме се може назвати по једној од престоница. Потврда тога може се пронаћи код Клавиха, који је 1404. године пролазио кроз Синопу и забележио: „*Овај град припада Исфендијару, ... при уласку смо сазнали да је господар Исфендијар био одсутан, удаљен три дана од Синопе, у другом делу свог краљевства, који је познат као Кастамонија*“.<sup>166</sup> Из истог извора такође сазнајемо да је и Трапезунтско царство доспело у вазални положај и да: „*Овај цар Манојло одаје почасти Тимуру, а такође и одређени Турци који су му у суседству*“.<sup>167</sup>

Тимур је очекивао да ће му након Бајазитове смрти један од његових синова доћи како би му предао власт над земљом, међутим то се није десило превенствено због љутње јер је велики део Анадолије дошао у руке династије Караманида.<sup>168</sup> Под Османлијама у Малој Азији је остала територија од Амасије на истоку - до Брусе и Мраморног мора на западу, такорећи османски поседи пре Бајазитових освајања, пошто је Тимур током боравка у западној Анадолији вратио на власт емире Сарухана, Ментеше и Ајдина у њиховим областима.<sup>169</sup> У осталим малоазијским областима, у које су Османлијама остале, политичка ситуација је била потпуно различита, што је све додатно компликовао сукоб између Бајазитових синова. Тако је, са једне стране, Румелија остала нетакнута, а са друге - на крајњем истоку у области Рум, око Амасије, Токата и Сиваса, принц Мехмед је морао поново освајати градове у тој земљи и обрачунавати се са бројним номадским народима.<sup>170</sup> Поред тога, он је водио константну борбу са одређеним татарским и туркменским беговима, које је против њега подстицао

---

<sup>165</sup> *Нешрија*, 86.

<sup>166</sup> *Клавихо*, 58.

<sup>167</sup> *Клавихо*, 61.

<sup>168</sup> *Нешрија*, 86-87. Овде се под Караманом мисле на Алаудиновог сина, односно синове, обзиром да је Бајазит након заузимања Караманије убио господара ове земље – Али-бега Алаудина. Његови синови су се звали Ахмед и Мухамед.

<sup>169</sup> *Imber, The Ottoman Empire, 1300-1650*, 17.

<sup>170</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 46.

Тимур.<sup>171</sup> Дука пише да је: „Уз Тимурову дозволу, Гермијан по имену Алисиф се вратио и поново му је на власт предата његова отачаствена провинција. Саџухан је такође добио назад своју отачаствену провинцију Лидију. Орхану и Ајдиновим синовима, Умуру и Иси, додељена је Карија и Лидија“.<sup>172</sup> У области Ајдин се убрзо распламсао грађански рат између Тимурових вазала на једној страни и османских присталица које су полагале права на власт у овој области. Ајдиновим синовима супротставио се син Кара-Субаше, управитеља Смирне из времена султаната Бајазита I - Цунејд, који је захваљујући положају који је његов отац имао окупио војску из Смирне и опсео Ефес у ком су боравили млади господари. Цунејд је убрзо постао једини владар Ајдина и самовољно се потчинио Сулејману који га је богато даривао. Ајдинов син Иса је преминуо, а његов брат Умур се склонио у област Хамид, код свог ујака, чекајући повољнији тренутак за деловање.<sup>173</sup>

## ***II-6. Деспотски венац Стефана Лазаревића***

На повратку са ангорског бојишта Стефан Лазаревић се са братом Вуком и сестрићем Ђурђем обрео у Цариград, где је од василевса Јована VII Палеолога примио деспотски венац, пошто је автократор Манојло II још увек боравио на Западу.<sup>174</sup> Обзиром да Стефан и Јован нису били у сродству, давање овако високе титуле коју су носила и царева браћа може се повезати са ситуацијом након Ангоре и тежњом Ромеја да нађу савезника у одуширању Османлијама. Можда се управо тај разлог крије иза Филозофових речи да Стефан: „... од свију слушахше љубазне речи и сви мишљаху као да гледају у неко сунце“; док добијање титуле образлаже: „венац деспотског достојанства који беше сам себи исплео својим храбрим делима и добротрадалним подвизима“.<sup>175</sup> Из извора је познато Стефаново јунаштво у биткама од како је Србија потпала под османску власт па до Ангоре, као и да се сво то време Стефан борио за Бајазита као његов вазал, због чега је парадоксално да га византијски цар награђује за храбро држање у борбама на страни Османлија. Иако не можемо засигурно утврдити разлог због ког је постао деспот, можемо само претпоставити и изнети оно што се намеће као најлогичније, а то је везивање Србије и Византије у антиосмански савез након турског пораза и ослобађања од вазалног положаја према Бајазиту.

<sup>171</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 48.

<sup>172</sup> *Doukas*, 101.

<sup>173</sup> *Doukas*, 101.

<sup>174</sup> *Пурковић*, Кнез и деспот Стефан Лазаревић, 63.

<sup>175</sup> *Филозоф*, 96.



## II-7. Галипољски уговор

Током Стефанове посете Цариграду цар Манојло II је и даље био на Западу, припремајући се за повратак у Царство, које је татарском инвазијом ослобођено турског притиска. Василевс Јован VII који је током његовог одсуства владао државом, након Ангорске битке је предузео два врло важна потеза која ће цар Манојло II по доласку потврдити, иако је сматрао да његов нећак није имао овлашћења за учињено. У питању је, најпре, давање деспотског венца Стефану Лазаревићу - који је Манојло потврдио 1410. године и склапање уговора о пријатељству са Сулејманом, фебруара 1403. године у Галипољу, по ком је Византији враћен Солун и територије на обали Црног мора до Селимврије.<sup>176</sup> Сулејманова помирљива политика према хришћанима била је у том тренутку од велике важности, због пољуљаног положаја Османлија и у Европи и у Азији након порза код Ангоре. Она се уочава не само кроз велике уступке Византији и италијанским републикама, већ и кроз Сулејманову женидбу хришћанском принцем, која је вероватно била рођака ромејског автократора Манојла II.<sup>177</sup> Убрзо по доласку, јуна 1403. године, цар Манојло II је прогнао свог нећака, Јована VII на Лимнос и тако остао једини василевс у Царству.<sup>178</sup> Након тога је било неопходно да са Сулејманом склопи уговор, јер се раније постигнути са Јованом VII сматрао недовољном потврдом свега добијеног, пошто је млади цар само замењивао свог стрица у одсуству. Дука пише о договору између њих, током ког је Сулејман рекао: „*Бићу ти као син, а ти ћеш ми бити као отац. ... Само ме прогласи за владара Тракије и осталих земаља које сам добио од предака*“. Сулејман је тада поред Византије уговор склопио и са Србијом, потврдивши деспоту Стефану земље којима влада у замену за данак и слање војске, као и са Венецијом, Ђеновом, родопским витезовима и господаром Наксоса, чија трговина се није могла нормално одвијати ако постоји сукоб у том делу Европе.<sup>179</sup> Нешто раније, октобра 1402. године, склопио је мир и са Мирчом коме је признао власт над Добруцом у замену за данак, али тај мир ће бити

<sup>176</sup> *Филозоф*, 96; *Barker*, Manuel II Palaeologus, 247.

<sup>177</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 16-17. *Filipović* је мишљења да су ови уступци првенствено везани тешком ситуацијом у Анадолији коју је Сулејман морао решити. Вид. стр. 25. Поред наведеног, *Филиповић* насупрот *Кастрицису* износи податак да се Сулејман оженио ћерком грчког племића *Тунтереса*. *Princ Musa I šejh Bedreddin*, 55. Код *Халкокондила* затичемо да се Сулејман оженио Манојловом унуком, ћерком *Ђеновљанина Дорије*. *Chalkokondyles*, 283.

<sup>178</sup> *Doukas*, 100. Јован VII је прогнан због преговора са Бајазитом о предаји Цариграда.

<sup>179</sup> *Filipović*, *Princ Musa i šejh Bedreddin*, 45, нап. 54.

нарушен две године касније.<sup>180</sup> Дукин запис је доста детаљан када су у питању територије које су овим уговором враћене Цариграду, обзиром да поред Солуна помиње и област око Струме све до Зетоуниона, Пелопонез и територију од Панидоса до Светих Уста, односно ушћа у Црно море, као и све тврђаве дуж црноморске обале до Варне.<sup>181</sup> Уз то, Византија је добила и три острва у егејском мору, Скиатос, Скопелос и Скирос.<sup>182</sup> Такође, ослободио је Византију плаћања данка и дозволио да граде утврђења на својој територији, чиме је у великој мери постао зависан од њих нарочито када је у питању прелазак у Малу Азију.<sup>183</sup> Као потврду свега обећаног Сулејман је оставио у Цариграду сестру Фатиму и најмлађег брата Касима као таоце и залог договореног.<sup>184</sup> Манојло II је у Солун упутио Димитрија Леонтариса, након чега је град предат Јовану VII, који је постао цар целе Тесалије, док су у остале области послате највиђеније личности Царства како би се остварила потпуна контрола.<sup>185</sup> По свему судећи, Сулејману је био потребан мир са потенцијалним непријатељима међу хришћанима и због свог положаја међу браћом, али још важније због Тимура, који је и даље био у Малој Азији и планирао да пређе *рукавац Светог Ђорђа*,<sup>186</sup> у жељи да Европом настави плачкање и разарање.<sup>187</sup> Слутње Ромеја да ће се Царство утопити у бројним недаћама које су га снашле на измаку XIV века отклоњене су поразом Османлија код Ангоре, после ког је Византија бацила сидро у Босфор на ком ће се задржати још педесет година.

---

<sup>180</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 51.

<sup>181</sup> *Doukas*, 100-101.

<sup>182</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 54.

<sup>183</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 55.

<sup>184</sup> *Heurpuja*, 88.

<sup>185</sup> *Doukas*, 100-101.

<sup>186</sup> Да се под овим називом мисли на Босфор, вид. *Brokijer*, 72.

<sup>187</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 52. Већ смо помињали на стр. 35 да је Тимуров план о преласку у Европу пореметио индијски краљ који је напао Персију.

### III

#### Анадолски период принчевских ратова

После Ангорске битке Бајазитов најстарији син Сулејман је прешао у Европу са оданим људима свог оца, великим везиром Али-пашом, Ејне-бег субашом и заповедником јаничара Хасан-агом, који га у Једрену: „*посадише на престо, прогласише га за цара*“.<sup>188</sup> Податак који је Нешпри оставио веома је битан и помало збуњујући, јер говори да су највиђенији људи Османског царства, а самим тим најближи султану, уздигли његовог сина за новог владара - иако је Бајазит у том тренутку још увек био жив. Необично је да ни од њих, нити од султанових синова није потекло значајније ангажовање у избављању владара из ропства, што можда указује да извори ипак не претерују у представљању њега као веома окрутног и омраженог владара.<sup>189</sup> Овакво поступање се не би могло гледати кроз призму узурпације обзиром да је султан био заточеник татарског кана са малим шансама за повратак на престо, али довољно говори о губитку подршке од најближих сарадника. Моћ коју су поседовали људи на високим положајима у Османском царству нарочито ће доћи до изражаја током надолазежег грађанског рата, када ће управо они сврставајући се за на страну неког од принчева, диктирати хронолошко одређивање периода њихове владавине.

#### III-1. Вишевлашће у Османском царству

Румелија је остала поштеђена татарског пустошења што је Сулејмана стављало у много повољнији положај од остале браће, уз шта је уживао и подршку главнине Бајазитове

---

<sup>188</sup> *Нешприја*, 88; *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 42.

<sup>189</sup> Византијски извори помињу залагање за избављење Бајазита, на врло сличан начин описујући како се оно одвијало, али са различитим актерима. По Халкокондилу „*Бајазитови господари*“ пронашли су међу Татарима људе који су пристаили да копају тунел испод места где је Тимур боравио све до Бајазитовог шатора, али да су погрешивши у процени, изашавши на површину земље поред њега, након чега су ухваћени и погубљени. *Chalkokondyles*, 263. Према Дуки, принц Мехмед је унајмио људе који су требали да прокопају ров до Бајазитовог шатора и да су успели у томе, али пошто се то одвило у тренутку смене стражара подухват је откривен и спречен. *Doukas*, 95-96. Спомен Бајазитових господара код Халкокондил врло је занимљив, обзиром да немамо податке о коме се заправо ради, нарочито када се узме у разматрање чињеница да су његови блиски људи након Ангоре прешли у Европу и уздигли Сулејмана на престо.

војске.<sup>190</sup> Фаворизовање емира Сулејана и прилазак истакнутих људи њему након Бајазитовог пораза, готово засигурно говори да је био најстарији од преживелих султанових синова, што се може закључити и из Мехмедовог слања поклона брату, у знак признања његовог ступања на престо у Румелији.<sup>191</sup> Нешпри приповеда да је Сулејману, када се учврстио у Румелији, Мехмед послао изасланика преко кога му је поручио: „*Бог да ми поживи мога Емира! Ако нам је отац умро, Емир нам је место оца*“.<sup>192</sup> За то време, Мехмед Челебија је држао северни део османске Анадолије, Муса прибеже Татарима како пише Филозоф, док је Иса такође боравио у Анадолији.<sup>193</sup> Нешпри мало одређеније говори о принчевима након битке, преносећи да је Мехмед боравио у Амасији, Иса у Бруси коју је заузео са околином и из које је господарио, док је Муса: „*заједно са својим оцем дошао јада*“.<sup>194</sup> Муса је пролећа 1403. године, након Бајазитове смрти пуштен из заробљеништва, након чега је боравио код брата Мехмеда пошто је још увек био дечачког узраста.<sup>195</sup> За разлику од Филозофа који преноси да је Сулејман постао нови султан, Халкокондил пише да је Иса заузео османски престо након Тимуровог одласка из Мале Азије, што, чини нам се, не мора бити контрадикторно, пошто је Бруса била престоница Османлија у Азији, сходно чему је Сулејман загосподарио европским, а Иса азијским делом Османског царства.<sup>196</sup> Кастрицис на основу података које пружа „Кратка хроника“, износи да је Иса на повратку с бојишта заједно са Сулејманом прошао кроз Брусу, из које су изнели део ризнице, а затим у пратњи брата прешао у Европу 20. августа 1402. године.<sup>197</sup> Међутим, већ новембра 1402. године Иса се помиње у документу којим регулише порез на земљиште у месту Ускудар преко пута Константинопоља, што говори да је већ напустио брата и сматрао се владарем *Битиније*, коју Османлије називају Кареси.<sup>198</sup> У том тренутку Тимур је и даље у Малој Азији, а за господара османске Анадолије припремао је Бајазитовог синовца, сина његовог слепог брата Сауци Челебије. Иса је изашао као победник и господар османске територије са центром у Бруси, а Сауцијев син ће поново ступити у политичке токове након Сулејманове смрти, када ће бити један од Мусиних противника у

---

<sup>190</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid, 41-42.*

<sup>191</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid, 42.*

<sup>192</sup> *Нешприја, 88.*

<sup>193</sup> *Филозоф, 97.*

<sup>194</sup> *Нешприја, 88; Barker, Manuel II Palaeologus, 247.*

<sup>195</sup> Постоји и податак да је Тимур убио султана Бајазита: *Сфранцис, 35.* Податак о Муси, вид. *Donkas, 101-102; Kastritsis, The Sons of Bayezid, 41.*

<sup>196</sup> *Chalkokondyles, 279.*

<sup>197</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid, 43-44.*

<sup>198</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid, 47.*

Румелији.<sup>199</sup> У прилог Иси као владару Анадолије иде и чињеница да је приликом склапања Галипољског уговора Ђенова желела да склопи споразум и са Исом, пошто се Сулејманова власт није протезала изван Балкана. На основу свега изнетог, али и каснијих дешавања, када је најпре Сулејман а након њега Муса владао у европском делу царства, док Мехмед сво време осваја и влада у Малој Азији, сматрамо да се грађански рат не може посматрати као интересантно, већ период вишевлашћа принчева све док није преостао један у улози султан, уз свеprisутну борбу са анадолским господарима - које су покушавали да потчине.

### **III-2. Сулејман између Румелије и Анадолије**

Сулејманово ступање у политичке токове Европе било је праћено сукобима између Лазаревића и Бранковића, у које се укључио, а започетих још у Цариграду августа 1402. године када је деспот Стефан наредио да баце у тамницу његовог сестрића Ђурђа. Н. Филиповић сматра да су за тај сукоб одговорни крупни османски феудалци који су стајали уз Сулејмана и да су они Вуковом сину обећавали подршку ако устане против свог ујака, што је Стефан вероватно открио и притворио га.<sup>200</sup> Док се Стефан Лазаревић враћао у земљу преко мора, планирајући да се искрца у земљи Балшића, Ђураћ је побегао из тамнице и са братом Лазаром пришао Сулејману, како пише Филозоф: „ ... *не хотећи, заједно се бораху са Турцима, ...*“<sup>201</sup> Ђураћ је са османским трупама које је добио од Сулејмана кренуо ка Србији, све док се није сусрео са ујацима на Косову код места Трипоље, новембра 1402. године, незадовољан јер је земља његовог оца и даље била у рукама Лазаревића. Стефан је командовао једним делом војске, коју је пред њега послала кнегиња Милица, док је другим делом заповедао његов млађи брат, Вук Лазаревић. Иако је Вук изгубио у окршају са сестрићем Ђурђем, Стефан је ипак извојевао победу у бици, али због љутње и грађе упућене брату, посејао је у њему семе освете које ће нићи пар година касније и покренути грађански рат између Лазаревих синова, свесрдно подржан од Османлија.<sup>202</sup> Претенденти на османски престо и крупни феудалци узеше учешћа у томе, настојећи да што више продубе сукоб између браће, слично као што су деспот Стефан и византијски цар Манојло II подржавали различите принчеве у борби за

<sup>199</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 48.

<sup>200</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 26.

<sup>201</sup> *Филозоф*, 97.

<sup>202</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 26.

османски престо и тиме продужавали стање грађанског рата у Османовом царству. Након победе деспота Стефана, политичка атмосфера на Балкану је била замршена али свакако стабилнија у односу на стање у Малој Азији, у којој је с пролећа 1403. године, после Бајазитове смрти и Тимуровог одласка, букнуо сукоб између браће.

Иса и Мехмед су започели период трвења између Бајазитових синова око престола, чему је и Сулејман желео да се прикључи, те тиме последично бивао и приморан да се што пре пребаци у Анадолију. Најстарији Бајазитов син је желео да продуби сукоб између млађе браће, како би након исцрпљивања њих двојице он сам лакше запосео власт и у азијском делу Османског царства.<sup>203</sup> Управо су то били разлози брзог измирења са Стефаном Лазаревићем, у ком је засигурно видео главног противника на Балкану, услед чега је са њим склопио мир који је на кратко регулисао однос између Бранковића и Лазаревића.<sup>204</sup> Сулејман је тада под теретом анархичног стања у Анадолији склопио уговор и са другим хришћанским државама којих су се директно тичала дешавања на источном Медитерану. Тешко се може прихватити Сулејманова равнодушност према дешавањима између браће и борба за превласт нарочито када се придода чињеница да је управо он био изабран од војске и крупних феудалаца за Бајазитовог наследника у Једрену, због чега би се могло рећи да је општа нестабилност Анадолије услед изостанка личности од ауторитета натерала Сулејмана на прелазак мореуза и прикључивање политичком вртлогу.

### ***III-3. Борба за престо у Бруси између Исе и Мехмеда***

Мехмед је бојиште Ангорске битке напустио са својом војском и најближим сарадником, његовим васпитачем Бајазит-пашом, повукавши се у области којима је раније управљао, а које су сада доспеле у руке Тимурових вазала. Током враћања територије коју му је отац доделио на управљање, Мехмед је прво ратовао са Кара Јахјом, братанцем Исфендијара, господаром једног дела кнежевине Џандар, ког је победио и упустио се у сукоб са Кара Девлет шахом, који је владао једним делом провинције Рум захваљујући Тимуру. Успео је и њега да савлада, а потом и господара Самсуна, Алаедин Али-бега Кубад-оглију, у близини Никсара. Следећи господар који се нашао на Мехмедовом путу био је Ибрахим-бег из околине Токата,

<sup>203</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 80.

<sup>204</sup> *Filipović*, *Princ Musa i šejh Bedreddin*, 27.

такође Тимуров вазал ког је Мехмед успешно савладао. У области Токата победио је још двојицу крупних феудалаца: Нешри једног назива *Gözler-ogli*, а другог *Köpek-ogli* по имену *Хусеин-бег*.<sup>205</sup> Убрзо потом Мехмед је послао Бајазит-пашу да покори зета кадије Бурханедина, Мезида, за ког Нешри каже да је био одметник и хајдук у околини Сиваса. Мезида су живог ухватили након чега је ступио у службу Мехмеда Челебије. Нико од побеђених господара није протериван из Рума, већ су признавали Мехмеда за врховног господара како би остали на земљи коју су запосели.<sup>206</sup> Стављањем провинције Рум под своју власт Мехмед је завршио до зиме 1402. године, када од Тимура који је био у Ајдину добија позив да дође, који може бити изазван или новом расподелом територија због освајања младог принца или намером татарског емира да га призна за наследника Бајазитовог престола. Кренувши ка југу Анадолије, Мехмед је прошао кроз Цандар у ком је још једном дошло до борбе са Кара Јахјом, а затим продужио до Ангоре где се сукобио са како нас обавештава Нешрија: „*татарским бегом, неки по имену Али-бег, ког су звали Савци-огли*“, за ког Кастрицис сматра да је можда био син Бајазитовог ослепљеног брата.<sup>207</sup> Изапавши као победник и из овог окршаја, принц је наставио даље, али до Ајдина није стигао због сумње да му се спрема замка од стране окрутног татарског емира, па се сакрио у планинама западне Мале Азије.

Пролећа 1403. године уследио је Тимуров одлазак, а затим и Бајазитова смрт, након које следи сукоб Мехмеда и Исе око престола у Бруси, у чијој близини се Мехмед налазио, а у којој је Иса већ боравио.<sup>208</sup> Враћајући се назад у Персију, Тимур је опустошио и опљачкао земље Сарухан, Гермијан и Караманију, а Јакубу II - господару Гермијане, како Нешри пише, обратио се следећим речима: „*Ако Мехмед буде дошао амо у Ак Шехер да тражи свога оца и свога брата, ти му подај његова оца Јилдирима и сина му Мусу Челебију, јер је Јилдирим тако изразио своју жељу на самртном часу. Тимур пак са својом војском покупи се и оде у Татаре*“.<sup>209</sup> Познато је да је Мехмед однео Бајазитово тело у Брусу, као и да је Муса након заробљеништва управо код њега боравио, што нас наводи да је посетио област Гермијану током боравка у планинама и да је

---

<sup>205</sup> *Нешрија*, 88-89.

<sup>206</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 70-71, 74-76.

<sup>207</sup> *Нешрија*, 90. Навођење Сауци-оглија као татарског беге не мора значити да је био татарског порекла, већ можда да је био Тимуров вазал. *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 76.

<sup>208</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 77.

<sup>209</sup> *Нешрија*, 90.

управо тада склопио савез са Јакубом II Гермидан-оглуом, који ће га подржавати током грађанског рата.<sup>210</sup>

### III-3.1. Битка код Улубада

Из записа ђеновских трговаца сазнајемо да је Иса већ јануара 1403. године сматран најзначајнијим претендентом на османски престо у Азији, али његова доминација није била дугог века, првенствено због Мехмедовог деловања, али и Сулејмановог пребацивања у Анадолију. Тимуров поступак истицања Мехмеда, чији је положај био далеко слабији од остале браће - обзиром да се Сулејман учврстио у Румелији и имао велику подршку војске, док Иса већ контролише Брусу у којој се налазила гробница османских султана - јасно говори о тактици татарског емира да што више подели и завади принчеве и уведе их у братоубилачки рат. Поред тога, он је Муси на растанку даривао печат, поклоне и симболе краљевске власти, док је пре тога исто послао и другој двојници принчева, како закључује Кастрицис - с намером да подели Османску династију и спречи стварање „новог Бајазита“.<sup>211</sup> Непосредно пред битку код Улубада, Мехмед је пронашао још једног савезника, огледаног у лику Ејне-бега субаше, ујака Јакуба II од Гермидане, који је био војни заповедник Баликешира, главног града области Кареси. Ејне-бег је као што смо већ напомињали био један од оданих Бајазитових људи који је након Ангорске битке учествовао у довођењу Сулејмана на престо у Једрену, али је затим прешао на Мехмедову страну у сукобу са Исом, ког је по свему судећи Сулејман подржавао. Мехмед је заједно са Јакубом II и Ејне-бегом кренуо из Баликешира ка Бруси, заставши код Улубада - где ће убрзо доћи до обрачуна са Иса Челебијом. Сукоб између браће кулминирао је битком код Улубада, која се одиграла у периоду између 9. марта када је Бајазит преминуо и 18. маја 1403. године. Окончан је победом Мехмед Челебије, коју је извојевао у савезу са Јакубом II, последњим владаром Гермидане и Ејне-бегом, који у бици гине.<sup>212</sup> Током сукоба је ухваћен османски генерал Тимурташ који се борио на Исиној страни, због чега је био погубљен након битке, а његову главу са писмом обавештења о Исином поразу Мехмед је послао Сулејману што засигурно говори да је био у савезу са Исом.<sup>213</sup> У

---

<sup>210</sup> Кастрицис пише да је сасвим очекивано прилажење владара Гермидане Јакуба принцу Мехмеду, обзиром да је његова територија била суседна османској Битинији и самим тим у опасности од Исе који се у њој налазио. *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 85.

<sup>211</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 84.

<sup>212</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 79, 91.

<sup>213</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 91.



прилог томе иде и чињеница да је након пораза Иса уточиште пронашао код Сулејмановог савезника - византијског цара Јована VII Палеолога, иза чврстих цариградских зидина, док је Мехмед за то време запосео Брусу, где је свечано ступио на престо свог оца и преузео власт над османском Анадолијом.<sup>214</sup> Не можемо а да не приметимо у овим дешавањима директно мешање Византијског царства у ток грађанског рата и стављање на страну емира Сулејмана, што ни не чуди – с обзиром да је са њим имала склопљен уговор. Ослобођена турског јарма и са повраћеним територијама, уз стратешки положај Цариграда на размеђи два континета и два дела османске државе, Ромејско царство је представљало важног савезника у трци за престо између Бајазитових синова.

Овај пораз није зауставио Ису у намери да овлада Анадолијом, тако да он до 18. маја 1403. године прелази у Малу Азију са делом Сулејманове војске, заузевши најпре област Кареси без отпора локалног становништва, а затим се упутивши ка Бруси коју је безуспешно опседао, услед Мехмедове снажно брањене власти у њој. За то време, Мехмед је боравио у својим матичним областима у Руму, вероватно због преморености војске и немогућности да се одмах супротстави брату.<sup>215</sup> После овог неуспеха, Иса је побегао на север и убрзо склопио савез са Исфендијаром, господаром Кастамоније, са чијом војском се суочио са Мехмедом у близини града Гереде и поново претрпео пораз. Кастрицис сматра да након овог пораза Исфендијар више није могао подржавати Ису, обзиром да је његова територија била суседна Мехмедовој и самим тим у опасности, због чега Иса креће ка југу у потрази за новим сабратором. Следећи Исин савезник био је Џунејд из Ајдина, док је Мехмед на своју страну привукао две кнежевине са истоименим династијама - Караманиде и Дулкадире, а са последњима је учврстио савез браком, оженивши се кћерком бившег владара кнежевине Дулкадир, на чијем челу је тренутно био братанац покојног владара. Савез са Дулкадирима био је од посебне важности за Мехмедов положај, јер је њихова држава била позната по богатству у коњима и коњаницима. Иако Дука не помиње савез Џунејда и Исе, Ахлав - ког Катритсис користи као главни извор за сукоб између Мехмеда и Исе - пише како је Џунејд успео да наговори и остале владаре Ајдина, Сарухана и Теке да му се придруже. Међутим и упркос свему, Мехмед је ојачан новим савезницима однео још једну победу над братом, у

---

<sup>214</sup> *Barker*, Manuel II Palaeologus, 248-249.

<sup>215</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 101-102, 104-105. Кастрицис износи податке који се могу наћи код Ахвала, а који говори о Исином сукобу са Караманом пре напада на Брусу, што се можда и може узети као тачно обзиром да убрзо потом Караманиди и Дулкадири склапају савез са Мехмедом.

бици која се развила у близини Смирне, након чега је поново постао доминантан владар међу принчевима у Анадолији.<sup>216</sup> Иса је највероватније умро средином септембра 1403. године, обзиром да је Клавихо у то време боравио на Хиосу и да је оставио забележено: „Сада, док смо ми амбасадори били заточени на Хиосу, дошла је вест да је (Иса) најстарији син (Бајазита) покојног турског султана којег је Тимур недавно победио, био мртав: он је био наследник Султаната. Његова млађа браћа сада су водила грађански рат једним с другима, да би се видело ко треба да постане господар те земље која је Турска“.<sup>217</sup> Немамо довољно података за извођење закључка како је Иса умро и да ли га је неко од браће убио, али свакако је такав исход највише користио Мехмеду који се додатно учврстио у Бруси и османској Анадолији. Ипак, његов је положај још увек био доста слабији од Сулејмановог, нарочито по питању војних снага са којима је располагао, посебно када се има у виду да емир Сулејман није био директно умешан у сукоб између млађе браће.

#### **III-4. Анадолија између Мехмеда и Сулејмана**

До марта 1404. године емир Сулејман је признат за владара у Битинији а затим и у Бруси, из које је потиснуо Мехмеда и приморао га да се повуче у област Рум.<sup>218</sup> У тренутку када је Сулејман прелазно у Малу Азију Мехмед се налазио у Бруси, из које се сам повукао у правцу Ангоре пред огромном Сулејмановом војском, што поново говори о мешању Византије - без чијих бродова није било могуће пребацити двадесет или тридесет хиљада војника преко мореуза. Мехмедово повлачење изазвано је пре свега слабим шансама за одбрану Брусе чије зидине су настрадале приликом Тимурове опсаде, а докрајчене су Исиним опседањем, због чега је Ангорска тврђава била много сигурнија база.<sup>219</sup> Међутим, када је Сулејман кренуо у потрагу за братом и приближио се зидинама ангорске тврђаве, Мехмед се поново осетио угроженим, решивши да се повуче у област Рум, једину која му је била

---

<sup>216</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 80, 106-109.

<sup>217</sup> *Clavijo*, 26. Није упознат са старосним добом Бајазитових синова, пошто овде помиње Ису, док у каснијем излагању Сулејмана ставља као најстаријег брата. Пишући о Хераклеји Понтској, кроз коју је прошао у рано пролеће 1404. године, износи податак: „ ... а овај град припада принцу Сулејману Челебији, који је најстарији син покојног султана (Бајазита)“. *Clavijo*, 57.

<sup>218</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 80. На основу податка који даје Клавихо, а који смо споменули у фусноти 218, Сулејман је по преласку осим Брусе држао и Хераклеју Понтску, што значи да је у Битинији која је у потпуности била део османске државе Сулејман признат за врховног владара, након су се годину дана пре тога Иса и Мехмед борили за превласт у османској Анадолији. Уз Хераклеју Понтску, Клавихо помиње и Самсун, као град који припада Сулејману. *Clavijo*, 57, 59.

<sup>219</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 112-114.

апсолутно одана. У Ангори је за управника оставио Фируз-огли Јакуб-бега који није одолео нападу и потпао је под Сулејманову власт, пошто је народ отворио врата његовој војсци, а Мехмед је стигао у Амасију до које Сулејман није могао да допре.<sup>220</sup>

Постоји могућност да је уз Мехмеда тада стајао Исфендијар, ако не раније, онда одмах непосредно после Исине смрти, обзиром да Клавихо, савременик ових догађаја, оставља податак да је 31. марта 1404. године стигао у Синопу која је припадала овом господару, али да је он у том тренутку боравио у Кастамонији. У наставку текста стоји: „*Даље смо сазнали, да је он тамо окупљао 40. 000 војника, с намером да ратује против (принца Сулејмана Челебије), сина покојног турског султана, који је сада био његов проглашени непријатељ, будући да је он, Исфендијар, постао вазал Тимура*“.<sup>221</sup>

Код Константина Филозофа може се пронаћи врло кратко објашњење Сулејмановог деловања, које ставља након склапања мира са деспотом Стефаном и које се уклапа у већ изнете чињенице, али постоје и одређени збуњујући делови, пошто он пише: „*Када је овај отишао, спреми се цар Сулејман, прешавши у источне (предеље), и брата свога Асе-бега, гонећи од места до места, уби, и једне крајеве покори, а друге смири, а на друге војеваше*“.<sup>222</sup> Оно што код нас ствара моговити поглед на грађански рат у Малој Азији јесте Филозофов податак о сукобу између Сулејмана и Исе, под којим се највероватније мисли на Асе-бега и приписивање Сулејману убиство Исе. Мишљења смо да је овде у питању непрецизна обавештеност Филозофа о дешавањима у Малој Азији, обзиром да су Сулејман и Иса били у савезу, што смо већ помињали, а да је главни његов противник у овом делу Царства био Мехмед. Ипак, не треба сумњати у истинитост података у последњем делу реченице, јер је Сулејман након овог кратког боравка у Малој Азији заиста био доминантна личност међу принчевима ког су прихватили за врховног владара и у Анадолији и у Румелији.

#### III-4.1. Потврда Сулејманове премоћи (1405-1408)

Лета 1405. године емир Сулејман је прешао мореуз како би се обрачунао са непослушним Јунејдом, бунтовним господаром Ајдина који се одметнуо од османске круне и кренуо сам себи крчити пут сабљом „правде“ и домишљатости. Док је отимао Ајдин из руку

<sup>220</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 115-118.

<sup>221</sup> *Clavijo*, 58.

<sup>222</sup> *Филозоф*, 100.

Тимурових вазала, Џунејд се обраћао Сулејману речима да се бори не за себе већ за њега, с циљем да растера његове непријатеље, за шта је од емира добијао помоћ.<sup>223</sup> Поражени Ајдинов син Умур, побегао је из Ајдина који му је након Ангорске битке додељен на управу у земљу Хамидилију код свог ујака - Ментеш Ила-бега, како би од њега потражио помоћ за излаз из ситуације у којој се нашао. Сакупивши војску Ментеш Ила-бега Умур је кренуо на Ефес, у ком се налазио Џунејдов отац - Кара-Субаша, који се повукао у тврђаву суочен са бројнијим противником, а у којој је напослетку одолевао до јесени. Пошто Џунејд који се налазио у Смирни није могао избавити оца без довољног броја војника, Кара-Субаша је на крају отворио капије Ефеса противницима коју су га затим бацили у окове, а Ментеш Ил-бег га је повео са собом у државу Хамидилију. Џунејд је дознавши то кренуо путем освете, најпре ослободивши оца а затим се упутивши у Ефес, где је Умура опколио затеченог у тврђави, а град препустивши војницима на похару. Спор је решен дипломатским браком, тако што је Џунејд руку своје ћерке дао Умуру, а након измирења присвојио је област Сарухан и одбацио Сулејмана као врховног владара.<sup>224</sup> Умур је убрзо преминуо, а догађаје који су следили Дука образлаже речима: „*Џунејд, сада величан и признати самостални господар Азије, преузео је владавину над својим отачаственим наследством. Не могавши више да поднесе његову дрскост, Сулејман је решио да дође у Битинију*“.<sup>225</sup> Овде упада у очи јако важна чињеница о појављивању самосталног владара у Малој Азији који није потчињен ни Османлијама ни Тимуру у тренуцима када се грађански рат међу принчевима већ разбуктао и однео једног претендента, што говори о степену анархије током борбе за превласт. Поред тога, Дука као један од најпозванијих извора за историју западне обале Мале Азије у постанкарском периоду, овим наговештава да је управо Џунејд и његово деловање разлог Суејмановог другог доласка. Резултати Кастрицисовог истраживања говоре о савезу Мехмеда са владарима из Ментеша и Ајдина јула 1405. године, што се поклапа са уздицањем Џунејда и одбацивањем вазалног положаја према Сулејману - које ставља у зиму 1405-6. године.<sup>226</sup> Дука износи да је Сулејман са доласком пролећа кренуо у сабирање војске која је бројала двадесет и пет хиљада људи за рат против одметнутог господара Ајдина, што би на основу поменутих детаља значило да се ради о пролећу 1406. године. За то време, Џунејд је кренуо у потрагу за савезницима као угрожен владар након

<sup>223</sup> *Doukas*, 101-102.

<sup>224</sup> Освојио је градове дуж реке Меандар, укључујући и оне на реци Хермос, као што су Филадельфија, Сард и Нимфаон. *Doukas*, 40.

<sup>225</sup> *Doukas*, 103-104. Отачаствено наследство је везано за Смирну, у којој је Кара-Субаша господарио за време владавине Бајазита I.

<sup>226</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 119.

чијег пада би други дошли на ред, због чега се упутио у Иконију и Кјутахију код владара чије области су пре Ангорске битке претрпеле доста штете од Османлија. Дука потом приписује Џунејду говор о Бајазитовом свирепом обрачуњу са родитељима ових владара, након ког су они склопили савез и подржали господара Ајдина који је располагао са пет хиљада војника, Караман са три хиљаде, а Гермијан са десет хиљада војника. Савезници су се заједно упутили ка Ефесу у чијој околини су се улогорили, а ка коме се и Сулејман устремio из Брусце са целом својом војском и такође стао недалеко од њега. Али, ни једни ни други из страха нису чинили први корак за улазак у окршај.<sup>227</sup> Дукин опис даљег тока догађаја ставља сплеткарење као разлог због ког није дошло до сукоба, пишући о Џунејдовом шпијуну који је открио да Караман и Гермијан желе да га испоруче Сулејману, због чега је одметнути владар Ајдина напустио савезнички табор и отишао пред емира предајући се судбини на вољу. Сулејман је понизним поступком свог бившег вазала био ганут, због чега му је и поштедео живот, одлучивши да га поведе са собом натраг, без намере да нападне владаре Караманије и Гермијане, који су се повукли у своје области схвативши да су изиграни.<sup>228</sup> До јуна 1407. године Сулејман је поново напао Мехмеда који се крио у планинама око Смирне, а убрзо је уследио напад и на Карамана, што је природним током довело до стварања савеза између Караман-оглу Мехмед-бега и Мехмеда Челебије, ком је нудио половину своје земље ако се са њим супротстави брату. Управо је то разлог Сулејмановог одустајања од напада на Караманову земљу, којег би заједно са Мехмедом било много теже савладати. Кастрицис помиње након овога Мехмедов безуспешни напад на Брусу и још један пораз у бици због ког се морао повући у Рум, где је пронашао начин да ослаби Сулејманов положај укључивањем у трку за престо млађег брата Мусу.<sup>229</sup> У том тренутку Сулејман се сматрао Бајазитовим наследником, владарем без великог ауторитета, али који је био способан да држи и источни и западни део Царства и обрачунава се са непослушнима, што се може потврдити и називањем њега као „Турског цара“ у млетачким документима.<sup>230</sup> Што се тиче савеза он је потрајао све док се Сулејман није вратио у Румелију, пошто је антиосманско опредељење владара Караманије, Мехмед-бега, имало за циљ да спречи обједињење Османског царства, а не да пружа подршку одређеном принцу све док он не ступи на престо и обједини источне и западне територије. Са друге стране, Караманов зет, Јакуб бег Гермијан-оглу, остао је сво

---

<sup>227</sup> *Doukas*, 104.

<sup>228</sup> *Doukas*, 104-105.

<sup>229</sup> *Kaстритсис*, *The Sons of Bayezid*, 120-122.

<sup>230</sup> *Kaстритсис*, *The Sons of Bayezid*, 126.

време уз Мехмеда и са својом војском подржавао је његову борбу за долазак на османски престо.<sup>231</sup>

### ***III-5. Византија и Србија током прве половине грађанског рата међу Бајазитовим синовима (1403-1408)***

Након успешног стављања Мале Азије под своју власт, Сулејман је са Џунејдом прешао у Европу и ступио у контакт са Вуком Лазаревићем, који се дигао против свог брата у намери да крене у рат против њега.<sup>232</sup> Грађански рат у Србији трајао је упоредо са ратом између Бајазитових синова, а емир Сулејман је био кључан савезник за остварење Вукове жеље о подели земље и равноправном узимању учешћа у владању, обзиром да је од 1399. године полагао право на савладарски положај, по цену вазалног положаја према Османлијама.<sup>233</sup> Посматрано са друге стране, управо је Сулејман на неки начин бацио варницу из које се распламсао грађански рат, пошто је Галипољским споразумом само Стефан поменут и признат за владара Србије, након чега је деспот одустао од раније датог обећања брату о савладарству. Оделивши Вуку један део своје војске са којом ће кренути на Стефана под командом газиије Евреноса, Сулејман се обрачунао са хришћанским великашима који су током његовог одсуства нападали османску територију.<sup>234</sup> Још је Стојан Новаковић указао на могућност повезивања грађанског рата између Лазаревих синова и устанка у Бугарској, износећи мишљење да је можда сам деспот Стефан узео учешћа у дизању Бугарске против османске власти, обзиром да је Константин, син последњег видинског цара Страцимира, након побуне боравио у Угарској и Србији, и да је на деспотовом двору у Београду преминуо 1422. године.<sup>235</sup> Кретање турских одреда које је Вук добио било је праћено пустошењем земље, разарањем градова, пљачком и уништавањем, али је деспот са великим жртвама успео да их заустави у првом нападу, док се у другом нападу није супротстављао, већ се склонио у Београд, пошто му: „*мало изабраних беше остало верних; они и за писма послана од Вука јављаху овоме;*

---

<sup>231</sup> Филиповић такође износи податак да је Караман касније нападао област Гермијану, а у периоду између 25. априла 1411. и 12. априла 1412. године Мехмед-бег Караман-оглу освојио је целу државу Гермијан-оглуа. *Filipović, Prince Musa i šejh Bedreddin*, 402-403.

<sup>232</sup> Дука наводио да је Сулејман послао Џунејда у Бугарску да управља охридском облашћу. *Doukas*, 106-107.

<sup>233</sup> *Благојевић*, Савладарство, Београд 1982, 191-193; ИСН II, 79-81.

<sup>234</sup> *Филозоф*, 104. Газиија у буквалном преводу значи „борац за веру“.

<sup>235</sup> *Новаковић*, Срби и Турци XIV и XV век, Београд 1893, 327.

*(Вук) са друге стране дарове и многе поклоне обећаваше, ...*“: Из овог исечка је јасно да је властела пружила подршку Вуку, из личне користи, због чега је деспот Стефан био приморан да подели земљу са братом. Вук је тада добивши свој територијални део постао Сулејманов вазал, а исто се десило и са Бранковићима који су повратили очеву земљу, док је деспот Стефан остао у својој области на крајњем северу Србије.<sup>236</sup> Како Филозоф наводи, Сулејман је за то време ишао на Новака који је раније „*угрожавао исмаиљанске земље*“, а затим додаје да су се и „*градови бугарски тада побунили под вођством синова царева бугарских*“, што се поклапа са устанком Константина II Асена и Фружина Шишмана против Османске власти.<sup>237</sup> Сулејман је вероватно успео на кратко да смири узаврелу ситуацију у Румелији обзиром да Филозоф пише: „*Када су се ствари утишале и цар Сулејман ратоваше на истоку, ...*“<sup>238</sup> Сходно томе да Филозоф ове догађаје описује у низу, једне за другим, мишљења смо да су грађански рат у Србији и устанак који је избио у Бугарској повезани и да их треба датовати у 1408. годину, нарочито када се сагледа да је 1405. и 1406. године Сулејман био заузет ратовањем са Џунејдом, а како Кастрицис износи на основу млетачких докумената лета 1407. године - Сулејман се у Анадолији сукобљавао са Мехмедом. Ови подаци остављају простора за смештање дешавања у Румелији у којима је Сулејманова војска учествовала у 1408. године, нарочито када се узме у обзир податак да је Муса прешао у Европу на јесен 1409. године, док је Сулејман за то време био заузет борбама на Истоку, што искључује могућност слања војске у Европу и слабљења својих војних капацитета за борбу са Мехмедом зарад Вукове победе над Стефаном. Мишљења смо и да је узрок Сулејмановог кратког боравка у Европи управо побуна „*синова бугарских царева*“ - чија земља се утопила у Османско царство, првенствено јер биограф деспота Стефана ни једном речју не помиње да је Вук Лазаревић позвао Сулејмана да дође из Анадолије, већ да је дошавши код њега тражио војску, што може значити да је Бајазитовом сину нешто друго привукло пажњу због чега прелази са својом војском у Румелију, а да је Вук искористио његов долазак за остварење својих циљева. Наведеном се врло лако може придодати и податак код Филозофа који каже да је Вуку упућен Евренос-бег, један од најистакнутијих Сулејманових људи - који је предводио његову војску и

---

<sup>236</sup> *Филозоф*, 105; Мавро Орбин нас обавештава да је деспот задржао за себе земљу према Дунаву и Новом Брду, док је брату Вуку оделио пределе од Мораве према западу. *Орбин*, 105-106.

<sup>237</sup> *Филозоф*, 104-105. Фружин Шишман је био син сестре деспота Стефана Лазаревића - Драгане; од побуњених градова Филозоф помиње само Темско код Пирота, који је Мусулман, односно Сулејман - успео да заузме. *Пурковић* такође повезује поменуте немире у Србији и Бугарској, али их ставља у 1404. годину: Кнез и деспот Стефан Лазаревић, Београд 1978, 81-82.

<sup>238</sup> *Филозоф*, 105-106.

против Мехмеда и против Карамана, речима: „А посла са њим (Вуком) онога који је од почетка био проливач хришћанске крви, који је истоимени са Исмаиљћанима у ратовима, који је и у великој бици на реци званој Марици био виновник проливања крви (Арванез); послаи друге изабране војводе“.<sup>239</sup> Податак који оставља Филозоф иде у прилог овој тези о Сулејмановом боравку на Балкану пре и на почетку братског сукоба Стефана и Вука, обзиром да након помињања случаја Новака Караљука и побуне у Бугарској он пише: „Зато пре овога подиже се цар Мукулман и дошавши на Темско, заузео га у боју. И посла посланике ка благочастивом овом деспоту рекавши: „ Само хоћу да прођем кроз пределе твоје без икакве штете... Јер још не беше земља разделена. ... Од када се земља подели, као да неко смањење би у проливању крви. Када су се ствари утишале и цар Сулејман ратовао на истоку, напред речени брат његов, Муса звани, био је на североистоку“.<sup>240</sup>

Дакле, из цитираног текста се види да је освајање Темског претходило грађанском рату у Србији и да је Сулејман лично учествовао, што по нашем мишљењу оставља простора за могућност да је Вук управо тада отишао к њему и затражио војну помоћ за супротстављање Стефану, коју је он пружио али није кренуо са војском. Такође, на основу последње реченице у којој стоји да се на Исток вратио када су се ствари на Балкану *утишале*, сматрамо да је емир Сулејман за време сукоба Стефана и Вука гушио побуну бугарских принчева, која је самим тим - као и грађански рат у Србији - отпочела 1408. године.

По повратку у Цариград јуна 1403. године и склапању договора са Сулејманом, василевс Манојло II је решавао судбину свог синовца Јована VII који је пред Ангорску битку био спреман да преда Цариград Бајазиту у замену за апанажу на Пелопонезу. Јован VII је прогнан на Лезбос, али се већ јесени 1403. године измирио са стрицем и вратио назад, добивши обећани Солун.<sup>241</sup> Иако је власт Манојла II била неприкосновена, а територија Царства увећана након Галипољског споразума, економска ситуација се није побољшавала обзиром да је *Serrenissima* и даље била господарица мора, потиснувши утицај Ђенове на дешавања у Византији на неколико година. Након што се распламсао сукоб међу Бајазитовим синовима став Византије и италијанских република био је да Османско царство неће успети да се врати и уздигне из анархије у коју је запало и ступи на политичку сцену са некадашњом снагом, због чега нису ни предузимани никакву значајнији кораци у циљу спречавања

---

<sup>239</sup> Филозоф, 104.

<sup>240</sup> Филозоф, 105-106.

<sup>241</sup> Ђурић, Сумрак Византије, 113, 115-116.



уједињења европског и азијског дела државе.<sup>242</sup> Цар Ромеја, иако укључен у грађански рат, истовремено је покушавао да са Запада добије војску којом би била отклоњена турска опасност из Европе, у тренутку када је Османско царство било разједињено, тонући у братоубилачки рат. Из тог разлога се цариградски автократор обратио папи Иноћентију VII, молећи га за помоћ, на шта је папа одговорио 25. маја 1405. године да ће се заузети за стварање новог крсташког рата због недаћа у којима су се нашли источни хришћани. До покретања крсташке војне ипак није дошло.<sup>243</sup> Постојала је свест код византијског цара да је то прилика коју треба искористити, како би Царство било лишено макар једног камена који га је вукао ка дну Босфора, али и реална примисао да без значајније помоћи хришћанских сила таква акција нема изгледа за успех. Чланови последње ромејске династије били су закупањени дељењем новостечених територија, а затим и прерасподелом, након смрти царевог брата Теодора I, 1407. године, када је Пелопонез припао Манојловом другом сину, Теодору II, а пошто је наредне године преминуо и Јован VII - Солун и околина предати су Манојловом трећем сину Андронику, уместо ког је управљао Димитрије Леонтарис.<sup>244</sup> Одлазак цара Манојла II на Пелопонез због учвршћивања управе те 1407, а потом у Солун 1408. године, доста говори о безбрижности и осећају сигурности у Ромејском царству, у моментима када грађански рат букти међу Бајазитовим синовима. Међутим, када се сукоб прелио на Балкан, Мусиним преласком 1409. године, почело је и запаженије заузимање одбрамбеног ромејског става, обзиром да византијски цар маја 1410. године предлаже заједничку акцију против османских принчева, у коју су Млечани одбили да се укључе. Цар није оклевао ни у молбама западним владарима, па је исте године Манојла Хрисолариса слао у Ђенову, Париз, Лондон и Шпанију не би ли издејствовао помоћ, али као што су пре Ангорске битке западни владари били неажурни и скоро незаинтересовани за помагање хришћанима на Босфору - тако су и овог пута потврдили да се држе пређашњег става.<sup>245</sup>

---

<sup>242</sup> Ђурић, Сумрак Византије, 119-120.

<sup>243</sup> Barker, Manuel II Palaeologus, 257.

<sup>244</sup> Ђурић, Сумрак Византије, 127-128.

<sup>245</sup> Ђурић, Сумрак Византије, 140.

### III-6. Почетак краја владавине емира Сулејмана

Опис Мусиног преласка у Европу није превише детаљан у изворима, али се изнети подаци умногоме поклапају, на директан или индиректан начин, обавештавајући о Мусиној и Мехмедовој намери да ослабе Сулејманов положај, ког је још једино смрт браће делила од званичног признања за султана Османског царства. Дука пише да је Муса са Мехмедом боравио у Анкари, одакле је отишао у Синопу код Исфендијара, а од ког ће затражити да га преко Црног мора пребаци у Влашку. По доласку Муса се састао са Мирчом и обавестио га о својим плановима, а војвода Влашке му је, како Дука преноси: „ ... *дао дозволу да се крће кроз Влашку и ради шта му је воља*“. Када су Сулејманови *сатрапи* сазнали за то, обавестили су свог господара о новонасталим околностима и тражили су да се врати, упозоравајући га: „ ... *ако буде одлагао одлазак на запад, Муса ће сигурно заузети запад ...*“.<sup>246</sup> Обзиром да је Исфендијар пристао да учествује у Мусином плану овладавања европским делом Османске државе и преотимању Сулејмановог положаја како би се директно укључио у трку за престо, мишљења смо да је Мехмед морао знати за то, ако не и одобравати. Као што смо већ помињали, Исфендијар и Мехмед су били у савезу и заједно су се супротстављали Сулејману у Малој Азији, а што је још важније - њихове области на северу Анадолије су се граничиле, због чега је тешко замислити да би господар Кастамоније улазио у ризик свесним ступањем у непријатељство са још једним османским принцем зарад помагања Муси, чији политички значај у тренутку одласка из Мале Азије је био далеко мањи у односу на остале претенденте на османски престо. Константин Филозоф даје идентичне податке, уз одступања што он Мирчи приписује иницијативу за Мусин долазак речима: „ ... *Муса звани био је на североистоку. Чувши за њега угровлашки војвода (Мирча) позва овога (Мусу) к себи да се освети за недаће од његовог брата (Сулејмана). ... Овај дакле дође да се бије са својим братом; Ипак, при првој појави показавши се свима околним као кротак, дафезљив, као смирител, под видом побожности, што се после показа да је горче од жучи, па чак и онима који су му служили*“.<sup>247</sup> Пошто Дука и Филозоф дају другачија виђења ко је начинио први корак за Мусин долазак, можда бисмо могли претпоставити да је томе претходила преписка њих двојице, а која је резултирала савезом против Сулејмана и активирањем младог принца у Румелији. Халкокондил такође описује Мусино кретање европским територијама, потврђујући да је пре одласка боравио у Синопи, одакле је преко Црног мора стигао у Влашку. Са војводом

<sup>246</sup> *Doukas*, 106.

<sup>247</sup> *Филозоф*, 106.

Мирчом се затим саветовао како би могао да преузме престо свом брату, који му је помагао због непријатељства које је гајио према Сулејману и Византијском царству, пошто је у Цариграду боравио његов син коме су Ромеји обећавали ступање на престо у Влашкој - уз помоћ њиховог савезника Сулејмана.<sup>248</sup> Окупљени око заједничких непријатеља - Мирча и Муса су се споразумели, након чега му је влашки војвода уступио своју војску, а осим њега подршка је убрзо стизала и од ситних господара Румелије којима је Сулејман учинио неко зло.

Када је у питању литературно сагледавање назначеног питања, Н. Филиповић је детаљно обрадио живот принца Мусе, изnoseћи податак да је пре одласка у Синопу Муса боравио код Карамана, од ког је Сулејман и сазнао за то, затраживши да га не пушта са своје територије, након чега је Муса побегао код Исфендијара. По Мусином доласку у Румелију, у јесен или зиму 1409. године, многи који су били незадовољни Сулејмановом владавином су му пришли, а одређени извори помињу и извесне бегове коју су га позвали да преузме престо, као и да је о свему био обавештен Сулејманов везир Али-паша.<sup>249</sup> Користећи Ахвала као извор за Мусин прелазак у Европу - Кастрицис сматра да су постојали договор и заклетва између Мусе и Мехмеда. План је био да Муса овлада Румелијом, а да Мехмед држи Анадолију, чиме би Сулејманов положај био озбиљно угрожен истовременом борбом на два континента, тако да би након његовог пораза Муса остао да влада Румелијом као Мехмедов вазал. Кастрицис такође пише да је пре посете Исфендијару Муса боравио код Карамана, а затим када је добио позив војводе Мирче да дође у Влашку он креће ка Синопи одакле испловљава ка Европи.<sup>250</sup> Оно што је још занимљивије, по извору који Кастрицис користи, стоји да је Сулејман знао за оформљени савез, али да није успео да спречи Мусин план, и да се на крају измирио са Исфендијаром.<sup>251</sup> Због недостатка података време Мусиног кретања по Анадолији, као и склапање савеза и сукоб Сулејмана са Исфендијаром, тренутно је тешко временски одредити. Филиповић је указао на везу између анадолских бејлука на челу са Караманидима и

---

<sup>248</sup> *Chalkokondyles*, 281.

<sup>249</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 53, 140.

<sup>250</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 130-132. Улазак Карамана у савез против Мехмеда делује сасвим природно, обзиром да га је сматрао претњом по своје територије. Што се тиче разлога Мирчиног позивања Мусе у Европу - Кастрицис износи да је у периоду од 1404. године његова територија трпела нападе Османлија, а 1406. је своју власт проширио на територију Добруџе. *Kastritsis*, 139-140. Идеју да је Мирчин позив заправо био резултат сукобљавања са Сулејмановим трупама на непосредан начин можемо уочити и код Константина Филозофа који каже да је Мирча пружио подршку Муси како би се осватио Сулејману за све што му је учинио. *Филозоф*, 106. Савез Мирче и Мусе учвршћен је браком између османског принца и Мирчине ћерке. Више о томе, вид. 141.

<sup>251</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 132-133.

балканским династима који су се противили ширењу и учвршћивању османске власти, а као плод те сарадње може се посматрати обострана помоћ око Мусиног преласка на Балкан.<sup>252</sup>

---

<sup>252</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 34, nap. 16.

## IV

### Румелијски период принчевских ратова

Сулејманово повлачење у Европу због Мусиних освајања оставило је простора Мехмеду за несметано учвршћивање власти, најпре у Бруси - а затим и у осталим областима које су до тада признавале Сулејманову врховну власт. Из Брусе је даље наставио ка југу и себи потчинио Ајдин, Сарухан, Ментеше, Теке и Гермијан - и то без сукоба и отпора локалног становништва. Да је у Анадолији Мехмед однео превласт говори и премештање из Токата у Брусу, која је постала његова престоница.<sup>253</sup> За то време, број Мусиних присталица у Румелији се повећавао, нарочито због његовог противљења крупним великашима, беговима и пашама, обзиром да се велики делом ослањао на обичан народ и ситно племство, због чега његово посвећено противљење феудалном систему, према Филиповићу, има социјално-политички карактер који превазилази границе Османског царства.<sup>254</sup>

#### ***IV-1. Мусино ангажовање у Румелији пре Сулејмановог доласка***

Напустивши Влашку, у периоду између септембра 1409. и јануара 1410. године, Муса је јуришао на ромејске територије и опсео Месемврију, град на Црном мору који је Византији враћен Галипољским споразумом из 1403. године.<sup>255</sup> Након тога, Филозоф пише да је ухватио „великог исмаиљћанског велможу Сараџа-башу у неком месту Дубулину“, са којим је наставио до Једрена, а одатле до Галипоља где га је и убио.<sup>256</sup> Кастриџис износи да се заправо ради о месту Јамбол, у коме је 13. фебруара 1410. године дошло до првог суочавања Мусе са Сулејмановим снагама, а које је резултирало заробљавањем његовог паше.<sup>257</sup> Филиповић пак назначавача да му је победа над румелијским беглербегом, Сараџа-пашом, омогућила да буде признат за

<sup>253</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 64-65.

<sup>254</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 133-134.

<sup>255</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 142.

<sup>256</sup> *Филозоф*, 106. За личност коју је Муса заробио, Филиповић каже да је био Улу-бег субаши, познатији као Сараџа-паша, који је уживао значајан углед још за време Мурата I и Бајазита I. Учествовао је у походу на Карамана 1387. године, у походу на Бугарску 1388. године, у Косовској, као и у Ангорској бици.

<sup>257</sup> *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 143.

господара Румелије.<sup>258</sup> Из Филозофовог текста није најјасније да ли је тада Муса ставио под своју власт места кроз која је пролазио, али у сваком случају сазнајемо да је око себе имао доста присталица, што се потврђује речима: „Пошто се сабрало к њему много војника, и то разбојника, посла (поруке) по свима западним и исмаиљћанским земљама, дајући им разне заклетве и уверавања“.<sup>259</sup> Муса је уз разна обећања брзо преузео Сулејманово место у Румелији, обраћајући се и деспоту Стефану речима да би требало да га подржи због свега што му је Сулејман урадио, а затим и Вуку Лазаревићу и Бранковићима од којих је тражио подједнаку подршку. Деспот Стефан је потом војводу Витка упутио ка Муси како би са њим склопио договор, након чега је са војском дошао код свог новог савезника. Оно што је занимљиво у Константиновом тексту је реченица у којој каже: „Тада заузео и Калитоље“, алудирајући тиме да је пре тога још нешто ставио под своју власт, што свакако може бити Румелијска престоница Једрене - обзиром да Халкокондил наводи да је Муса, по одласку из Влашке „... када је стигао до палате у Адријанопољу, прогласио се султаном ...“.<sup>260</sup>

#### ***IV-2. Битке код Космидиона и Једрена***

Дукине и Халкокондилове вести о сукобу између Мусе и Сулејмана врло су оскудне и непотпуне, док са друге стране Константин Филозоф износи врло детаљно ток рата и улогу хришћанских владара у њему. Како Дука наводи, Мусу су присталице из Европе *прогласиле владарем целе Тракије, Тесалије и Илирика*, али Сулејманов утицај још увек није био потиснут, о чему говори одушевљење народа када се пребацио у Европу и ушао у Једрене.<sup>261</sup> Халкокондил такође оставља запис о Мусином проглашењу за султана у Једрену, након ког се припремао за обрачун са Сулејманом, који је уз помоћ Византије прешао мореуз са великом војском и улогорио се испред Цариграда чекајући напад.<sup>262</sup>

---

<sup>258</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 137.

<sup>259</sup> *Филозоф*, 106.

<sup>260</sup> *Филозоф*, 107; *Chalkokondyles*, 283; Филиповићева теза о Стефановом преласку на Мусину страну заснива се на мишљењу да је деспот у Мусиним акцијама и његовом заузимању власти видео могућност да се обрачуна са крупним беговима Румелије који су га угрожавали. Вид. *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 155.

<sup>261</sup> *Doukas*, 106, 107.

<sup>262</sup> *Chalkokondyles*, 283.

Константин Филозоф је најдетаљнији у пружању података за овај период грађанског рата између принчева, започињући их казивањем да се Сулејман по доласку *сложио са грчким царем* и дошавши у Халкидон, одакле су га Ромеји превезли у Цариград и пружили му помоћ, пошто се Галипољ налазило у Мусиним рукама. Међутим, врло је могуће да је у том тренутку Галипољ на кратко држала Византија, обзиром да постоје извори који говоре да је Манојло II успео да га запоседне, али да га је Муса убрзо поново ставио под своју контролу. Оно што је још значајније од краткотрајног територијалног проширења јесте залагање византијског цара за формирање антиосманског савеза, јер се обратио Венецији тражећи галије којима би блокирао Босфор и тиме ометао прелазак османских принчева са једног у други део царства. Млечани су предлог резервисано одбили коментаром да ће се придружити уколико се окупе и друге хришћанске земље.<sup>263</sup> Ахвал, ког Кастрицис посвећено користи, врло је богат подацима за овај период, пишући да је Сулејман након што су га превезли у Цариград обновио са Манојлом II савез, обећававши му одређене територије ако победи, а врло је вероватно да је управо тада оставио у Константинопољу као таоце сина Орхана и кћер која нам остаје именованом непозната.<sup>264</sup> Муса је са својом војском кренуо ка царствујућем граду заједно са деспотом Стефаном, са којим је пре самог окршаја уништио бродове постављене у близини Галате, које је Сулејман добио од Маноја II у случају повлачења у Анадолију.<sup>265</sup> Поред деспота Стефана на Мусиној страни током опсаде Цариграда су учествовали Вук Лазаревић, Лазар и Ђурађ Бранковић, али су побегавши у Цариград прешли на Сулејманову страну. Пошто је Муса пре издаје сазнао шта Вук смера наредио је да га погубе, али је залагањем деспота Стефана који је јемчио за свог брата убиство спречено, а до издаје је ипак дошло у ноћи уочи битке. Вуков прелазак на Сулејманову страну после тек окончаног грађанског рата у Србији не представља велико изненађење, обзиром да је управо захваљујући њему успео да самостално загосподари половином Српске деспотовине. Халкокондилев опис битке и стања пре ње врло је сличан Филозофовом, с тим што погрешно наводи да је на наговор грчког цара Стефан издао Мусу и пришао Сулејману.<sup>266</sup> Мавро Орбин такође пише да су уочи битке од Мусе ка Муслману (Сулејману) пребегли Вук и његов сестрић Лазар, због чега им је поверио област деспота Стефана, па су након битке журили да стигну у земљу пре њега.<sup>267</sup> На самом

---

<sup>263</sup> *Kaстритсис*, *The Sons of Bayezid*, 145-147.

<sup>264</sup> *Kaстритсис*, *The Sons of Bayezid*, 148.

<sup>265</sup> *Филозоф*, 107.

<sup>266</sup> *Chalkokondyles*, 283.

<sup>267</sup> *Орбин*, 106.

врху Златног рога, у близини утврђења Космидион, 15. јуна 1410. године развила се битка у којој је Сулејман однео убедљиву победу, након које су му пришли Мусини војници. Филозоф наводи да је Муса разочаран издајом својих војника још једном напао брата, али не постигавши ништа повукао се са бојишта, док се Стефан упутио ка Галати када му је стигао позив од византијског василевса Манојла II да дође у Град.<sup>268</sup> Мавро Орбин, насупрот Филозофу, говори да након Сулејманове победе: „Мусина војска беше разбијена и поражена. Када је то видео деспот Стефан побегао је у Цариград, а одатле после оде на Велико море“.<sup>269</sup>

Тада је Стефану Лазаревићу василевс Манојло II уручио *венац деспотског достојанства*, иако га је носио од 1402. године, из разлога што: „Јован није био у пуној владалачкој власти“.<sup>270</sup> Овај потез византијског цара доста говори о његовом ангажовању у грађанском рату између Бајазитових синова, као начину да се што више продужи период расула у Османском царству и оно изнутра ослаби. Након тога, деспот се укрцао на лађу и кренуо ка Србији преко Влашке, задржавши се код војводе Мирче, а затим наставивши даље до Голупца. Стефанова одлука да се у Србију врати преко Влашке јасно говори о несигурности путовања преко европског дела Турске, као и о томе да је након победе над братом Сулејман за још неко време сматран господаром овог простора, због чега је српски деспот био у опасности, јер је прешао на Мусину страну. За то време, Муса се бежећи од Сулејмана скривао у месту Дубулин са малим бројем војника, али убрзо се, обновивши своје редове *разбојницима*, како Филозоф назива његове присталице, преместио ка Черномоенском пољу. Сазнавши да је Сулејман из Једрена у коме је поново успоставио своју власт, послао Вука Лазаревића да заузме земљу пре свог брата и да се у том тренутку налазио у Пловдиву, посла Алијаза, бившег војводу овог града да га зароби.<sup>271</sup> Алијаз је тада заузео Пловдив у Мусино име, а потом је заробио Вука и његовог сестрића Лазара Бранковића, док је Ђураћ и даље био уз Сулејмана.<sup>272</sup> Константин затим износи да су мишљења Мусиних људи била подељена по питању Вукове судбине, пошто су једни предлагали да га поново учини својим вазалом. Али, преовладало је мишљење других - који су сматрали да га треба погубити јер је због његове издаје изгубљена битка са Сулејманом. По Мусином налогу Вук је убијен 6. јула. 1410. године, а Лазара је повео са собом ка Једрену како би ступио у контакт са Ђураћем и покушао да га условљавањем братовљевим

<sup>268</sup> Филозоф, 107.

<sup>269</sup> Орбин, 106.

<sup>270</sup> Филозоф, 108.

<sup>271</sup> Филозоф, 108; *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 151.

<sup>272</sup> Податак да је Пловдив тада дошао под Мусину власт, вид. код: *Kastritsis*, The Sons of Bayezid, 152.



животом наговори да пређе на његову страну.<sup>273</sup> Међутим, током битке под Једреном, 11. јула 1410. године, схвативши да му Ђурађ неће прићи и да ће поново претрпети пораз, Муса је наредио да погубе Лазара, а он је кренуо ка земљи деспота Стефана са којим је *склонио пријатељство и завет*.<sup>274</sup> Сулејман је након победе ушао у престони град Једрене, са великим бројем Мусиних војника који су му пришли.<sup>275</sup> Филозоф пише да: „*Подигавши се, Сулејман иђаше и дошавши у Филипов град, даде одобрење брату своме да га запали (због поступака према Вуку), а убице (Вукове) су у гољу побегле и на разне начине се уклониле, а неки (беху) и убијени*“.<sup>276</sup> Помен Сулејмановог брата је прва нејасноћа која се овде јавља, обзиром да до сада није познато да је са њим током борби у Румелији боравио неко од Бајазитових синова, што можда оставља простора за помисао да је у питању средњовековна наративна пракса да владарев савезник ословљава његовим братом. Друга ствар која уноси пометњу је осветољубиво паљење Пловдива због Вука како у извору стоји, што се свакако не може приписати деспоту Стефану, који је у том тренутку у својој земљи, притом и даље у непријатељству са Сулејманом. Ипак, могуће је да је овај догађај везан за Ђурђа Бранковића, верног савезника емира Сулејмана, чијег млађег брата Лазара је Муса погубио, а можда је у питању и нека друга истакнута личност блиска Сулејману. Остваривши премоћ над братом, Сулејман је наставио да га прати, док се Муса бежећи пред њим *склонио ка северним странама* а затим је послао бившег војводу Пловдива да уђе у овај град, пошто су сазнали да је остао небрањен, па је војвода: „*Нашавши (град) не утврђен, у саму кулу ноћу преваром уђе и нађе ту самога господина свога, који је био сродник царев; нашавши сабран данак, узе га и пође к Муси*“.<sup>277</sup> Сулејман се тада страшно разљутио обливен жељом да погуби све виђеније људе које је нашао а потом нареди да ће прво сачекати да поново скупе данак. Убрзо је напустио Пловдив и кренуо да гони Мусу који је уточиште желео да обезбеди управо у Пловдиву, али су грађани затворили капије пред њим. Муса је тада од митрополита кир Дамјана тражио да му преда град, на шта је он одговорно: „*Они који су град затворили и који*

---

<sup>273</sup> Орбин, 148; Веселиновић, Држава српских деспота, Београд 2006, 120.

<sup>274</sup> Филозоф, 108-110. О датуму одигравања битке: *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 152.

<sup>275</sup> *Chalkokondyles*, 285.

<sup>276</sup> Филозоф, 110.

<sup>277</sup> Филозоф, 110. Под бившим војводом Пловдива ког је Муса послао можда се мисли на Алиаза, кога управо тако помиње Филозоф нешто раније приликом описа заробљавања Вука Лазаревића, када каже: „... посла неког војводу по имену Алиаз, али не са војском, јер и сам мало имађаше, него као бившег војводу Филипова града ...“ (стр. 108). Када је у питању царев сродник, ког је Мусин војвода затекао у Пловдиву, из Константиновог текст није најјасније о којој личности се ради, а не срећемо је ни у другим изворима, према томе може бити у питању личност из Бајазитовог времена која је имала одређену улогу у управљању Румелијом.

владају, у кули су“, након чега је османски принц наредио да се град опљачка. Узевши плен, Муса се повукао у место Стенимахо, за које Филозоф каже да је: „од старине град, (а) околно много дивних цркава. Ту су живела нека браћа; А Сулејман га је гонио донекле; дошавши у Адријанов град, предаде се вину...“.<sup>278</sup>

#### IV-2.1. Мусино ступање на престо у Једрену

Иако се сво време стиче утисак да је Сулејман био у великој предности, његов крај је сасвим изненада дошао што се у извору приписује његовој склоности ка опијању и занемаривању послова, због чега га је напустио велики број људи. Филозоф пише да се Муса са својим разбојницима приближио кроз до Једрена, да су „поглавари који о свему одлучују“, приметивши то - били мишљења да одмах треба извести војску из града. По Дукином опису последњег догађаја између браће, Сулејман је у Једрену прикупио војску и послао је на Мусу који се приближио граду и успешно савладао напад, док је он *проводио дане у теревенкама*.<sup>279</sup> Муса је након периода избегавања отворене битке дошао пред Једрене да се суочи са братом, окупивши војску на чијем челу је био Михал-оглу Мехмед-бег, заповедник акинџија.<sup>280</sup> Главнина Сулејманове војске, која је из Једрена кренула у сусрет Мусиним снагама, дезертирала је. Када су Сулејмана обавестили шта се збива, он је погубио једног од својих људи зато што су га узнемиравали тиме док проводи време у хамаму. Након тога га је и заповедник јаничара Евренос обавестио, али Сулејман је и даље игнорисао упозорења, а после њега и Хасан-ага, коме је разгневени Сулејман обријао браду. Хасан-ага је напослетку пребегао Муси, водећи са собом целу стражу палате.<sup>281</sup>

У наставку Дукиног текста стоји да је Сулејман тек након пораза војске коју је послао на Мусу схватио тежину свог положаја и кренуо пут Цариграда да у њему нађе уточиште, али

<sup>278</sup> *Филозоф*, 111. Станимахо се налази између Пловдива и Клокотнице, али је ближи Пловдиву.

<sup>279</sup> *Доказ*, 107. Сва три извора која смо користили за овај период, Дука, Филозоф и Халкокондил, сагласни су да је Сулејман волео да проводи дане пијући вино, чему се и приписују узрок његовог пораза.

<sup>280</sup> Акинџије су чиниле нерегуларну османску коњицу регрутовану из редова сељаштва, која је пре напада регуларне војске одлазила у непријатељско подручје, пустошила га, а од плена који сакупи за себе би узимала једну петину. Филиповић такође наводи да је међу њима било и хришћана. *Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin*, 148-149.

<sup>281</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 155-156; *Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin*, 144-146. Филиповић сматра да је залагање Евренос-бега и Хасан-аге за борбу против Мусе изазвано њиховим припадањем крупнофеудалном слоју који своју вољу није могао спроводити ако на престо ступи владар који има подршку *ситнофеудалне и плебејске снаге*.

су га у једном селу пресрела петорица младих коњаника, од којих је један одапео стрелу и усмртио га.<sup>282</sup> Халкокондил, такође, пише да је Сулејман доста времена посвећивао уживањима у забавама, док су државни послови трпели, што је веома разљућивало његове људе који су полако почели да прелазе на Мусину страну. Лаоник изричито у том смислу помиње заповедника јаничара - Хасана и заповедника коњице - Евреноса. Он чак наводи да су му *Грци послали изасланике* и упозоравали га да треба да осигура престо због брата који је и даље био активан, али да то није довело до промене у његовом држању.<sup>283</sup> Постоји податак да је Сулејман током боравка у Једрену нудио новац својим војницима не би ли придобио њихову подршку, када су у периоду од битке код Једрена до његове смрти 11. фебруара 1411. године почели масовно да приступају Муси, који је боравио у близини престонице.<sup>284</sup> Схвативши да га је напустио велики део његових људи, Сулејман је кренуо ка свом провереном савезнику Манојлу II, али је на путу ухваћен и одведен пред Мусу.<sup>285</sup> О Сулејмановом бекству у Цариград обавештава нас и Филозоф: „ *А он, уставши са онима који су се нашли код њега, пошто је била ноћ, поче бежати ка Царствујућем граду. А када се то рашчуло по целом том крају, почеше (људи) излазити из свију села тога краја гонити га, убијајући мали део који је остао са њим; самога (Сулејмана) ухватише и удавише и донесоше га у Андријанов град. А дође овде и сам Муса. После тога (Муса) је завладао државом*“.<sup>286</sup> Дакле и Дука и Филозоф Сулејманово убиство приказују као одраз незадовољства народа његовом владавином и ниједан од њих га не приписује Муси, за разлику од Халкокондила који каже да је Муса убио Сулејмана и да је потом казнио оне који су га довели њему, јер је било забрањено да тако поступају са султаном.<sup>287</sup> Искази византијских историчара су потпуно различити по питању Сулејмановог убице, тако да насупрот Халкокондилу, Дука чак говори да је Муса дубоко жалио због смрти брата, додајући да је казнио све становнике села у ком је Сулејман убијен, док је његово тело

---

<sup>282</sup> *Doukas*, 107.

<sup>283</sup> *Chalkokondyles*, 287-288.

<sup>284</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 154. Податак износи на основу византијске кратке хронике.

<sup>285</sup> *Chalkokondyles*, 289.

<sup>286</sup> *Филозоф*, 111. У овом кратком опису Сулејмановог краја, пада у очи велика подршка коју је Муса добијао од најнижих слојева становништва што се најбоље види у делу „*почеше (људи) излазити из свију села тога краја и гонити га*“, што доста говори о присутности класне борбе током грађанског рата, којој је пуно пажње у својој књизи посветио: *Filipović*, *Princ Musa i šejh Bedreddin*.

<sup>287</sup> *Chalkokondyles*, 289.

послао у Брусу где је сахрањено уз највеће почести. За то време: „Мусу је у Адријанопољу испратила почасна гарда и био је проглашен владарем запада“.<sup>288</sup>

### ***IV-3. Сличност грађанског рата у Византији (1341-1347) са сукобом између Бајазитових синова***

У трци за престо су након Исине смрти остали Мехмед и Сулејман, са потпуно различитим положајима, политичким и друштвеним настојањима, како то примећује Недим Филиповић, приписујући Мехмеду супротстављање крупним феудалцима као кључан разлог његовог успеха, који су са друге стране чинили основу моћи емира Сулејмана. Током румелијског периода принчевских ратова ситуација је идентична, обзиром да Муса добија подршку од нижих слојева османског становништва, док уз Сулејмана поново стоје најзначајније личности са истакнутим дужностима у земљи.<sup>289</sup> Из тих чињеница проистекла је Филиповићева теорија о социјалној кризи кроз коју је пролазило Османско царство током грађанског рата, због велике разлике у богатству међу народом, а истовремено и кроз политику изазвану настанком неколико претендената на престо због нејасно истакнутог наследника Бајазита I. Тако сложене ствари навеле су нас на мисао о могућности поређење борбе за престо између Бајазитових синова и прилика у Византији средином XIV века, када је буктиња грађанског рата између Јована Кантакузина и трочланог регенства спалила ромејске финансије и границе Царства значајно померила. Прва сличност која завређује пажњу јесте већ поменуто нејасно одређивање наследника, које је укључивало велики број протагониста у случају османског грађанског рата. Бајазит је неочекивано ишчезао са престола и није одредио наследника, док је у византијском случају постојао проблем регентства младог цара, где је са једне стране за царском стемом претендовао Јован Кантакузин, а са друге царица-мајка Ана Савојска са патријархом и Алексијем Апокавком. Поред тога, сличност која се примећује у оба случаја јесте свеприсутна класна борба, обзиром да је емир Сулејман сво време имао подршку крупних феудалаца, исто као и Јован Кантакузин пола века раније, док је уз Цариград, односно у османском случају Мусу и Мехмеда, стајао обичан народ и ситни феудалци. Друга јако битна ствар која се провлачи кроз оба грађанска рата је умешаност

---

<sup>288</sup> *Doukas*, 107; *Kaстритсис*, *The Sons of Bayezid*, 157; Наводи да се паљење села помиње и код Ашпик-папа Задеа.

<sup>289</sup> *Filipović*, *Princ Musa i šejh Bedreddin*, 49-51; 134.

српских владара и мењање страна у њему, како би из сукоба суседа извукли што више користи за своју земљу. Трећа сличност је огледана у замењеној улози фактора нестабилности, пошто су током грађанског рата у Византији Турци најпре били укључени када су их Ана Савојска и остали чланови регенства ангажовали, да би касније прешли на Кантакузинову страну, што ће исто чинити Византија подржавајући различите претенденте како би из сукоба Бајазитових синова извукла корист за свој незавидан положај. Из тога се може закључити да су се истоветни друштвено-политички токови циклично понављали на простору Балкана и Мале Азије у последњем столећу постојања Византијског царства. Као одраз централистички уређених држава, у којима је током периода изостанка снажне личности на трону, на површину испливалала велика разлика у богатству, односно немаштини међу становништвом, покретана је борба за промене, односно са друге стране - борба за опстанак крупних магнатских породица и задржавање високих положаја у држави, што се може уочити у Ромејском царству средином XIV века, али и у османском, почетком XV века.

#### ***IV-4. Покушаји Византије да продужи грађански рат***

Докопавши се власти, нови владар европског дела Османског царства брзо је променио однос према Стефану Лазаревићу, дотадашњем савезнику у борби за власт, почевши да гледа у њему потенцијалног непријатеља са којима се треба обрачунати. Разлог Мусиног напада на Србију одмах по ступању на власт може се наћи у томе да је током борбе са Сулејманом Муса највећу подршку уживао од акинџија, чији главни извор прихода је била пљачка хришћанских територија, што под Сулејмановом владавином није било изводљиво због његовог савеза са хришћанским владарима.<sup>290</sup> По Мусином ступању на престо у Једрене, деспот Стефан му је упутио изасланика „да моли обећано“, а исход мисије тог посланика Филозоф описује речима:

*„Сазнавши унапред шта ће ова звер (Муса) чинити, од њега се склони мудрим речима; јер хоћаше и њега самога ухватити као најсветлијег и најоданијег Стефану. Дошавши деспоту Стефану, све исприча рекавши, да другачије није могуће живети са овим, осим (да се са њим) ратује. А благочастиви, чувши ово, сабра сву*

---

<sup>290</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 161, 168.

*своју војску и дође у стране пиротске и оплени неки део земље његове. Овај посла поклицафа ка деспоту и деспот се опет врати својој кући“.*<sup>291</sup>

Међутим, Халкокондил, као и остали извори, говори само о Мусином нападу на српске територије, а затим описује да је кренуо на Цариград да га опседне и са копна и са мора. У поморској бици која се тада развила Ромеји су однели победу, а Муса је потом опустошио околину Константинопоља, након чега је и Солун преживео страхоте турске опсаде. Халкокондил затим додаје да је Муса склопио мир са владарем Турака у Азији, после чега је византијски василевс Манојло II пустио Сулејмановог сина Орхана, који је до тада боравио као талац у Цариграду, погрешно наводећи, да оде у Солун како би одатле предузео кораке за напад и преузимање власти.<sup>292</sup> Филозоф такође пише о Сулејмановом сину Орхану, али „*који је био послат од грчког цара у Силврију*“.<sup>293</sup> Са друге стране, Ашик-паша Заде каже да су тек по Сулејмановој смрти његови син Орхан и кћер Фатима побегли у Цариград. Он такође говори о нападу на Србију током год је Муса заузео Овче поље, опљачкавши околину, након чега је уследила и опсада Цариграда.<sup>294</sup>

Дука је о нападу на Цариград оставио забележено да се Муса обратио окупљеном племству у Тракији говорећи о ужасима које је Мала Азија преживела након Ангорске битке, а затим је говорио о Сулејмановој владавини која је обележена присном сарадњом са хришћанима и великим територијалним уступцима, нарочито када је у питању Ромејско царство, закључивши притом:

*„Дакле, из тог разлога Константинопољ не сме имати тако велика пространства ... Македонски градови – посебно Солун – који је мој отац муком стекао и чије је храмове идолопоклонства претворио у свете храмове Бога и Пророка, не смеју се предати ... Сви су се гласно сложили са њим и његове гнусне речи прихватили као да су дошле од самога Бога“.*<sup>295</sup> У наставку текста Дука се слаже са Халкокондилом да је Мусина прва акција била усмерена на Србију, коју је опљачкао и „*нападом је заузео три тврђаве*“, а да је по повратку опсео Цариград и заузео Солун.

---

<sup>291</sup> Филозоф, 111.

<sup>292</sup> Chalkokondyles, 291.

<sup>293</sup> Филозоф, 112.

<sup>294</sup> Ашик-паша Заде, 61.

<sup>295</sup> Doukas, 108-109.

„Освојио је сва насеља дуж Струме, изузев Зетоуниона и напредовао ка Константинопољу; пошто је видео да су сва насеља напуштена (јер је цар Манојло преселио становништво у Град) - сва их је спалио“.

Сви извори су сагласни да се након Србије Византија нашла на удару владара европске Турске, како Кастрицис сматра, најпре Солун и подручја ка Цариграду, а затим и сам Град који је поново осетио патње османске опсаде.<sup>296</sup> Ослобађање Орхана се највероватније десило управо током опсаде Цариграда, августа 1411. године, како би Муса пажња била преусмерена на борбу са новим противником, а не на освајање ромејске престонице.<sup>297</sup> Потврда тога може се наћи код Филозофа који након вести о Орхановом одласку у Селимврију пише:

„Син цара Сулејмана, који је остао у Цариграду, звану Орхан, био је послан од грчког цара у Силиврију. А Муса чувши (ово), дође под Силиврију, где размишљаоше убити Ђурђа, много пута спомињаног унука кнеза Лазара; он му је на вечери дао отров. А Ђураћ, имајући лек против отрова, не умре (него) само пострада од болести“.<sup>298</sup>

Из цитираног Филозофовог текста није најјасније зашто је Муса баш тада одлучио да се реши Ђурђа и то тровањем, али је сасвим сигурно да се прибојавао могућих акција Вуковог сина који се силом прилика нашао у његовом табору након Сулејманове смрти. У наставку тог одељка стоји да је Ђураћ писао Мари Бранковић да се измири са братом, његовим ујаком деспотом Стефаном, јер је био у страху да истовремено „не буде гоњен са обе стране“. Убрзо потом је дознао да Муса не одустаје од намере да га погуби, због чега се са својом војском устремно на Селимврију као да ће је напасти, а заправо је у њу побегао спасивши се „од горке смрти“.<sup>299</sup> Може се разумети Мусино неповерење према Ђурђу као бившем Сулејмановом савезнику, као и пре тога према Евренос-бегу ког је нешто касније желео да погуби, али овај је знајући шта му се спрема одглумео да је остао без вида. Муса га је уверен да је то истина ослободио, након чега се Евренос придружио Мехмеду Челебији. Муса је имао сумње и у лојалност блиских сарадника, иако су се сво време борили на његовој страни, наслућујући да

---

<sup>296</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 168-169.

<sup>297</sup> Имбер сматра да је слање Орхана у Селимврију претходило Мусином нападу на Цариград и било узрок те акције. *Imber, The Ottoman Empire, 130-1600*, 19. Кастрицис износи да је мало вероватно да се пре опсаде Орхан нашао на слободи, јер у таквој ситуацији Муса не би могао да предузме прво напад на Србију и остави времена новом супарнику за сакупљање присталица; Мусин напад на Селимврију десно се септембра 1411. године. *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 169-170.

<sup>298</sup> *Филозоф*, 112.

<sup>299</sup> *Филозоф*, 112.

ће и он, као Сулејман пре тога, бити изневерен од својих људи.<sup>300</sup> Ашик-папа Заде пише да је Ђор Шах Мелек, Мусин везир, током опсаде Селимврије напустио свог господара побегавши у Цариград, одакле је пребегао Мехмеду Челебији.<sup>301</sup> Према Филозофу:

*„А тога самога Мусу беху прозрели и сви његови да је кадар свашта учинити. Јер хоћаше и свога великога војводу, силнога (у свету), звана Михаил-бега, предати смрти ради узвишења (свога) имена и као кривца за Ђурђево бекство. Овај, смисливши ствар, дође томе звери и рече: „Самодршче, сада се беру виногради Константинова града и сада је време да се узме велики плен“. Цар заповеди да узме изабрану војску и да нападне. А овај (Михаил-бег), отишавши, узме најизабраније и уђе у Константинов град и био је спроведен источноме (цару).“ Такође, после овога, и Ибреим-баша слично учини; њега (Муса) посла Грцима говорећи: „Ако се са њима не измириш, не можеш на крају избећи зло“. А овај (Ибреим-баша) на сличан начин оде источноме (цару). Муса видевши, ово, остави Силиврију врати се у Адријанопољ“.*<sup>302</sup>

Узрок ових догађаја може се наћи код Халкокондила, који не именује оне који су пребегли Мехмеду, већ само кратко наводи да су му приступили: „... водећи људи који су презирали Мусину тиранску власт“.<sup>303</sup> Податак који Филозоф помиње о Мусиној жељи за измирењем са Византијом, поверено Ибрахим-папи да обави, можда се односи на његову свесност да би Ромеји као што су Орхана пребацили у Селимврију, у Европу могли довести Мехмеда или неког другог Бајазитовог сродника, тиме угрожавајући његов положај јединог владара османске Румелије.<sup>304</sup>

---

<sup>300</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 161.

<sup>301</sup> *Ашик-паша Заде*, 61.

<sup>302</sup> *Филозоф*, 112. Спомињање бербе грожђа, у контексту Михаил-беговог напуштања Мусе, може нам послужити за општу временску оријентацију и смештање овог догађаја, а затим и издаје Ибрахим-папе у јесен 1411. године. *Filipović*, *Princ Musa i šejh Bedreddin*, 399. Тешко је одредити ко је заправо био именован за Мусиног великог везира, обзиром да извори дају различите личности на тој функцији. Кастрицис и Филиповић износе податке из анонимних османских хроника у којима стоји да је велики везир био извесни Кор Шах-Малеk, док у краћим османским хроникама стоји Чандарли Ибрахим-папа, што се подудара са писањем Константина Филозофа који описује славе Ибрахим-папе у Цариград како би склопио мир. Иако тиме изричито не наводи да је био велики везир може се закључити из контекста да је таква мисија могла бити поверена личности са изузетно високим положајем. Са друге стране Ашик-папа Заде изричито каже да је Муса „поставио за везира Ђор Шах Мелека. За беглербега беше назначио Мехмед бега сина Михаиловог“. Вид. код: *Ашик-паша Заде*, 61; *Filipović*, *Princ Musa i šejh Bedreddin*, 395; *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 165-166.

<sup>303</sup> *Chalkokondyles*, 295.

<sup>304</sup> Кастрицис износи податке из Ахваловог дела, који пише да је Мехмед Ибрахим-папу по доласку у Малу Азију именовано за великог везира и почео са припремама за прелазак у Европу, пошто га је папа обавестио да су Мусини разбојници незадовољни његовом владавином. *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 179.



Неспорна је улога Византијског царства у нарушавању Мусине владавине и довођењу противника, свакако - не због њене војне премоћи и могућности самосталног ангажовања у борби, што одавно није било изводљиво, већ због географског положаја царујућег града у средишњем делу Османског царства, заштићеног водама Босфора и Теодосијевим зидинама. Уздрмани али и даље моћни Цариградски бедеми одолели су и овог пута *Исмаиљћанима*. Ромеји су се додатно уздали и у проверену дипломатску игру довођења непријатеља свог непријатеља, спасавајући тиме остатке некадашње величине *Царнице градова*.<sup>305</sup> Дука наводи да је Манојло II ступио у контакт са Мусиним братом Мехмедом и позвао га да започне борбу за престо у Румелији, нудећи му помоћ у пребацивању трупа.

*„Када је цар био обавештен да је Мехмед стигао у мореуз, кренуо је у својим триферама. Срео се са Мехмедом, разменили су речи заклетве, и заједно са њим се вратио у Константинопол“*.<sup>306</sup>

Филозоф такође пише о византијској иницијативи за Мехмедов долазак: *„Са овим (Мухамедом) сложише се и Грци и превезоше га против Мусе, учинивши љубазно угошћење с њиме у Царствујућем граду“*.<sup>307</sup>

#### ***IV-5. Коначни обрачун између османских принчева***

Након тродневне прославе, Мехмед је са својом војском и *„неколико ромејских војника“* иступио из Града и започео први сукоб са братом, али претрпевши пораз повукао се у Цариград. Убрзо је уследио и други сукоб, у коме је поново био поражен и уточниште нашао код Ромеја.<sup>308</sup> Дука врло кратко описује прва суочавања преосталих Бајазитових синова, док са друге стране Константин Филозоф мало издашније дели детаље, помињући да је током првог окршаја Мехмед био у предности, али да је на крају Муса изашао као победник, после чега се Мехмед вратио на Исток. Временски оквир битке код Инцигиза, по Филиповићевом мишљењу, обухвата касну јесен 1411. до 12. априла 1412. године.<sup>309</sup> Имбер, са друге стране,

---

<sup>305</sup> Цар Манојло II Палеолог покушао је пре тога од Млетачке републике да добије подршку у ратовању против Мусе, међутим, вођена својим трговачким интересима, Венеција је са Мусом склопила уговор 3. септембра 1411. године код Селимврије, удаливши се тиме од идеје супротстављања Османлијама, након чега се ромејски василевс одлучио да у Румелију уведе новог протагонисту у трци за престо. Посебно о томе: *Kastritsis, The Sons of Bayezid, 172-178.*

<sup>306</sup> *Doukas, 108-110.*

<sup>307</sup> *Филозоф, 112.*

<sup>308</sup> *Doukas, 109-110.*

<sup>309</sup> *Filipovic, Princ Musa i šejh Bedreddin, 401.*

сматра да је до битке дошло пролећа 1412. године, док други Мехмедов поход на Мусу ставља у јесен исте године.<sup>310</sup> Кастрицис сматра да се битка код Инцигиза највероватније догодила 1411. године, а да је други Мехмедов напад, након кратког боравка у Малој Азији и сакупљања војске, уследио у зиму 1411. или рано пролеће 1412. године.<sup>311</sup> Филиповић износи податке из османских хроника у којима стоји да је на почетку битке код Инцигиза у Мусиној војсци владало расулу и да се она дала у бекство, након чега се Мехмед устремio на Мусу са којим је остало 7.000 јаничара који су заслужни за одбијање напада и победу у бици.<sup>312</sup> Филозоф премда говори да је Муса за кривце тог сукоба са братом сматрао „Јусуфа, поглавафа земље Константинове и пашу Игита, крајишког војводу, који беху држаки крајеве и градове близу деспота“, због чега их је у Дидимотици затворио. Међутим, они су убрзо побегли из тамнице, учврстили се у областима којима су раније управљали, након чега „попленише суседне крајеве (Мусине) и сложеше се са деспотом да ће му се налазити готови за сваку службу“. Придруживши се војсци деспота Стефана ова двојица великаша су добила задатак да оду по Ђурђа који се из Селимврије пребацио у Солун, а са њим „посла и поменутог сина Саучијева да га, како би се рекло, учини царем, али на крају није знао (право) стање ствари“.<sup>313</sup> Из текста се јасно види да је постојала намера да се у грађански рат након Мусине победе над Мехмедом укључи и син Сауци Челебије, који би деловао из Солуна, али Филозоф не оставља довољно података за објашњење неуспеха овог плана, док у осталим изворима о ангажовању оваг османског принца нема помена. Према Филиповићевом мишљењу овај тактички потез српског деспота имао је за циљ да Мусину војску подели у два дела, чиме би био олакшан Мехмедов прелазак у Европу и његов други напад на брата, али пошто се две војске нису ни сусреле због временских неприлика, пропао је план о увођењу сина Сауци Челебије у грађански рат.<sup>314</sup> О другом сукобу Мусе и Мехмеда Филозоф оставља доста вредних података:

*„А када је источни цар чуо за ово, тј. Султан звани Кришчија, и када је била зима, дође, прешавши у Константинов град, као хотећи да иде деспоту Стефану да би од њега добио помоћ који је тражио. Тада беше снег и дажд да се могло казати: отворише се небеске уставе. А тада се и реке, пошто су надошле, нису*

<sup>310</sup> Imber, The Ottoman Empire, 1300-1600, 19.

<sup>311</sup> Kastritsis, The Sons of Bayezid, 180.

<sup>312</sup> Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin, 418.

<sup>313</sup> Филозоф, 113. Из млетачких докумената знамо да је Ђурађ боравио у Солуну 7. марта 1412. године. Kastritsis, The Sons of Bayezid, 180-181.

<sup>314</sup> Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin, 454.

могле прећи. Опет се (Мухамед) врати на исток, јер хоћаше севским странама ићи (према Стефану) и (реку) звану Марициане не могаше прећи“.<sup>315</sup>

Из текста је јасно да је већ тада постојао савез деспота Стефана и принца Мехмеда против Мусе, као и да је други окршај избегнут због лошег времена и зимског периода, што самим тим говори да се Мехмедов други долазак у Европу догодио крајем 1411. или почетком 1412. године. Поход на Србију, који Константин Филозоф описује након ових догађаја, може се схватити као казнена експедиција на деспота Стефана Лазаревића који се свесрдно повезивао са Мусиним противницима. Напад је уследио јануара 1412. године из Софије, након што је ту „прославио празник свога великога дана“, затим прешавши преко планине Чемерник кренуо је ка Врању, „где ћесар (Угљеша) пребиваше; њега умало не ухвати, поплени Врању од онога што се нашло, устреми се на Ново Брдо и много замисливши, ништа не успе“.<sup>316</sup> Према Филозофу деспот је тада са својом војском кренуо у сусрет Муси, али увидевши да је противник бројчано надмоћнији „склони се у велики град (Ново Брдо)“. За то време, Сулејманов син Орхан напустио је Селимврију и „дође по мору у Солун“, што говори о поновној интервенцији византијског цара Манојла II, обзиром да се прелазак османског принца одвијао морем, од чега је угрожени Цариград имао знатне користи. Солун, иако опседнут, и даље се налазио у византијским рукама, а након смрти Јована VII постао је апанажа царевог сина Андроника Палеолога, што додатно иде у прилог мишљењу да је Манојло II заслужан за Орханов одлазак тамо. Такође, Спремић износи податак да је Манојло II у том периоду затражио од Млечана брод којим би се Ђураћ Бранковић превезао до Солуна, одакле би се вратио у Србију, што поред свега изнетог може значити да се управо тако и Орхан пребацио на византијски посед окружен Мусином земљом.<sup>317</sup> Из Халкокондиловог дела сазнајемо да је Орхан био поверен „Турчину из Азије по имену Балабан“, који га је касније издао и помогао Муси да га зароби.<sup>318</sup> Орхан је у периоду од 26. јануара до 4. фебруара 1412. године издао документ у регији Водена, што потврђује податак код Халкокондила да је османски принц након доласка у Солун отишао у Верију, а затим напредовао према Тесалији.<sup>319</sup> Пошто и Халкокондил и Филозоф слично описују Орханов одлазак у Солун и његов обрачун са Мусом, Филиповић изводи закључак да

<sup>315</sup> Филозоф, 114.

<sup>316</sup> Филозоф, 114. Под празником се вероватно мисли на крај месеца Рамазана, који је 1412. године падао 16. јануара. *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 185.

<sup>317</sup> Спремић, Деспот Ђураћ Бранковић и његово доба, 60.

<sup>318</sup> *Chalkokondyles*, 293.

<sup>319</sup> *Chalkokondyles*, 293. *Kastritsis, The Sons of Bayezid*, 186.

је највероватније Орхан заједно са Ђурђем побегао из Селимврије у Солун и да је тада млади османски принц заузео један део Тесалије.<sup>320</sup> Према Халкокондилу, након тога је уследило Балабаново вероломство којим је Орхан постао Мусин заробљеник, што и Филозофов текст потврђује, само - не наводећи име - пише да су га издали, након чега је Муса Орхана ослепео а многе његове изабране људе погубио.<sup>321</sup> Након отклањања опасности од уздизања још једног османског принца у Румелији, Муса је поново покушао да заузме Солун у ком је још увек боравио Ђурађ Бранковић, али безуспешно. Током опседања Солуна, Муса је сазнао да се Мехмед припрема да пређе мореуз, због чега је кренуо ка „Адријанову граду, Слатињевим горама“, али пошто претње од Мехмедовог доласка није било Муса је остао у Једрену. Мусин гнев се опет пролио по земљи деспота Стефана и његових савезника, Мусиних бивших војвода:

*„Муса, дакле, идући са таквим мислима, удари прво на његова војводу који се одметнуо у градовима Соколу и Сврљигу. ... Заузе Соколац и војводу Хамзу посла у Адријанов град. А земљу ту прегазивши насели (народ) у своме селу 6921 (1413). Ово свршивши, дође у пределе српске и заузе Болван(код Алексинца)...“.*<sup>322</sup>

Након тога, заузео је Липовац, Сталаћ и Копријан, услед чега је деспот Стефан послао поруку, преко „влашких земаља источном султану“, у којој је - како Филозоф преноси - стајало:

*„да дође и да га не мимоиђе, „да сјединивши се са мојом војском заједно устремиш се – рече – на њега“(Мусу)“.*<sup>323</sup>

У Орбиновом делу се налази идентичан опис овог напада, где стоји да је „Муса са војском дошао у Рашку и заузео неке утврђене градове“, а да су деспоту Стефану тада у помоћ дошли

*„из Босне Сандаљ Хранић и војвода Петар с много војника, а из Угарске му је исто тако дошао дошао у помоћ бан Иваниш Моровић. Но мада је деспот имао уза се толику војску, ипак се није усудио заметнути битку с Мусом, кога је његов брат Кирици Челебија, наишавши изненада с нешто Татара, присилио да напусти Рашку“.*<sup>324</sup>

<sup>320</sup> *Filipović, Princ Musa I šejh Bedreddin, 453.*

<sup>321</sup> *Chalkokondyles, 293; Филозоф, 115; Kastritsis, The Sons of Bayezid, 186.*

<sup>322</sup> *Филозоф, 115.*

<sup>323</sup> *Филозоф, 116.* Могуће је да је током овог похода Муса опустошио Крушевац и Петрус. *Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin, 456.*

<sup>324</sup> *Орбин, 107.*

Кастрицис износи да је овај напад на Србију највероватније био у првим месецима 1413. године и да је основни циљ био да у потпуности интегрише Србију у Османско царство.<sup>325</sup>

#### ***IV-6. Битка на Чамурлу (5. јул 1413) – долазак на власт султана Мехмеда I***

Ступивши по трећи пут на тло Румелије, Мехмед је кренуо ка унутрашњости земље у сусрет деспоту Стефану, који је уз себе имао угарске и босанске великаше и „*поменуће исмаљћанске војводе*“, али је како Филозоф наводи, у месту званом Макри ливада (Узанцова) наишао на Мусу.<sup>326</sup> Он пише да су браћа разменила посланства, али да до одлучујућег сукоба није дошло, пошто нису били спремни, обзиром да је Муса имао мало људи уз себе, а Мехмеду се још увек није прикључио Стефан Лазаревић. Отишавши одатле ка земљи српског деспота, Мехмедова војска се код Крушевца спојила са Стефановом, где су „*положили заклетве и чврст завет учинили. Затим се споразумеше и саставише се заједно иђаху*“.<sup>327</sup> Затим наставља да су савезницима када су дошли до Добрич поља добили појачање:

*„дође Арвенец бежећи од Мусе. А дође и Богдан и неки од Мусиних пешака. ... II прешавши Црну Гору (међу Врањем и Скопљем). Врати се деспот, пошто му је послао сву војску своју, предавши је своје нећаку Ђурђу. II дошавши, нађоше цара Мусу где се где се недавно вратио у горе“.*<sup>328</sup>

Издаја Мусиних људи незадовољних његовом владавином уз усаглашено деловање са Мехмедом и његовим хришћанским савезницима, Србијом и Византијом, основни је узрок Мусиног пада са власти, а затим и окончања грађанског рата.

О издаји налазимо податке и код Ашик-паше, који преноси:

*„Султан Мехмед дође и заустави се у Енцегизу. Тад му тамо дође Али бег, Евроносин син. После се кренуше из Енцегиза. Тога дана дође Јахши бег син Махалов. Послао га беше баш сам Мусин беглербег, један од*

<sup>325</sup> *Kastritsis, The Sons of Bayezid, 187.*

<sup>326</sup> *Филозоф, 106.* Непознаницу око датирања Мехмедовог трећег преласка на Балкан Филипивић разјашњава закључујући да је будући османски султан засигурно боравио на Балкану током априла и маја 1413. године. Мехмед је тада по савету Евренос бега, који га је преко писма обавестио, избегавао директан сукоб са Мусом док се његовој војсци нису придружили одреди које је српски деспот послао, што указује да његове снаге иако подпомогнуте одредима које је послао владар Дулкадира и византијским који су се прикључили у Цариграду, нису биле значајне. *Filipović, Princ Musa i šejh Bedreddin, 461-462.*

<sup>327</sup> *Филозоф, 116.*

<sup>328</sup> *Филозоф, 116.*

*Михал оглија. Напоследку дођоше у Једрене. Сви бегови побегоше и дођоше султану Мехмеду. Уз Мусу остадоше само акинције“.*<sup>329</sup>

Халкокондилов текст се у великој мери слаже са Константиновим, обзиром да пише: „Мехмед је тада, када је са војском прешао у Европу, отишао право ка Србима, како би прикључио њихове снаге које су биле значајне“. Даље наставља да је на путу ка Србији сусрео Мусу, али да није дошло до обрачуна, након чега је идући српском владару послао поруке водећим људима свог брата да се побуне: „Хасану, заповеднику јаничара, Евреносу и Мурату. Они су одговорили, дајући реч да ће се побунити. Тада је Евренос лично пребегао код Мехмеда, повевши са собом доста Турака, укључујући Хасанове синове и водеће јаничаре“.<sup>330</sup>

Дукин опис ситуације у Европи пред одлучујућу битку грађанског рата највише одуара од поменутих извора, јер за разлику од осталих он пише да је након изласка из Цариграда поделио своју војску у два дела, пославши једну ка Црном мору а други ка Једрену. Муса је кренуо за војском која је ишла ка мору и сугитавши је дошло је до битке у којој је био поражен и напуштен од својих људи који су пребегли код Мехмеда.<sup>331</sup>

Користећи Ахвала Кастрицис износи податке о броју Мехмедове анадолске војске која је бројала десет хиљада војника, подржана одредима Дулкадира које је послао Мехмедов таст. Превоз Мехмедових трупа обезбедио је византијски цар Манојло II Палеолог, такође обезбедивши контингент ромејских војника за поход свог савезника, који се након добродошлице у Цариграду и царевог жаљења на Мусину политику упустио у поход.<sup>332</sup> Византијска помоћ, нарочито када је у путању превоз војске на други континент, била је од највећег значаја за спровођење у дело Мехмедовог плана, обзиром да се тада Галипољ налазио у Мусиним рукама и да није било других места за прелазак, али и као сигурно уточиште у случају пораза.<sup>333</sup> Окупљањем у исти табор османске анадолске војске, затим византијских и српских трупа подржаних угарским и босанским одредима и на крају

---

<sup>329</sup> *Ашик-паша Заде*, 62.

<sup>330</sup> *Chalkokondyles*, 297, 299. Османски извори пишу да су отприлике у време када је Евренос пришао Мехмеду, што стављају у време његовог одласка у Србију, прикључили му се и Паша-Јигит, Барак бег и господар Трикале - Синан-бег (*Ћилић*, 468; *Kastritsis*, 191). Док Филозоф, с друге стране, као што смо поменули, оставља забележено да се Евренос-бег придружио Мехмеду на повратку из Србије, а пре битке са Мусом.

<sup>331</sup> *Doukas*, 110-111.

<sup>332</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 188.

<sup>333</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 190.

прилажење најзначајнијих Мусиних људи и доброг дела војске, остварена је војна надмоћ Мехмедових снага. По доласку савезничке војске у Солун њима се прикључио управитељ града, за ког Кастрицис мисли да је у питању Димитрије Леонтарис, искусни генерал који је младом Андронику Палеологу помагао у управљању, а затим и Измир-оглу Хамза-бег, Џунејдов брат, са пет стотина коњаника.<sup>334</sup>

Настављајући даље Филозоф пише да су „стали под Витошем на реци Искеру са целом војском, а Муса на Ститони“, када су предстраже супротстављених страна среле и кренуле да ратују, након чега су се војске прикључиле и започеле одлучујућу битку. Текст наставља речима да се Муса устремно на српске војнике а да је Ђураћ, видевши то, „са друге стране ударио с бока и разбио (Гурке). Уједно се укрепила и војска деспотова и победила. Константин нас такође обавештава да је деспотовим одредима командово челник Радич, уз кога су биле и војводе, Шаин и Михаило. „А цар (Муса) видевши да је побеђен са обе стране даде се у бекство. Њега (Мусу) у реци Искеру ухватише, пребише (и) удавише.“<sup>335</sup>

Орбин пише да је 14. јула 1413. године дошло до битке између Мусе и Мехмеда „у Бугарској на месту званом Искра, и ту је Муса био поражен и ухваћен жив, те је сместа уморен гадном смрћу“.<sup>336</sup> Са друге стране, Ашик-паша Заде помиње да је до битке дошло у месту Самокову, након које: „Муса побеге. Коњ му у блато паде. Дође му један његов слуга. Звао се Терзи Саруца. Коњем удари Мусиног коња. Мусу приведе султану Мехмеду. У вече под чадором свршише му посао како му је следовало, па га те вечери послаше у Брису његовом деди!“<sup>337</sup>

И византијски „историчари пада“ пишу о Мусином бекству након пораза, пружајући како истоветне, тако и различитије представе и пажњу од осталих извора о Мусиној смрти. Дука врло мало простора посвећује самој бици, истичући само да је доста војника прешло на Мехмедову страну, док за оно што је уследило напомиње да је Муса: „Неочекивано одјахао у неку мочвару, где га је у стопу љутито пратио један од Мехмедових сатрапа. Муса га је у окрету посекао.

<sup>334</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 193-194.

<sup>335</sup> *Филозоф*, 116-117. Код Неприје срећемо помен војводе Шахина из времена владавине Мурата I, као заповедника османских трупа током напада и пљачке у Босну: стр. 34-35.

<sup>336</sup> *Орбин*, 107. Филиповић у писму Дубровчана упућеног Сигисмунду проналази да је до битке дошло 5. јула 1413. године. *Filipović*, *Princ Musa i šejh Bedreddin*, 506. Исто износе: *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 188; *Barker*, *Manuel II Palaeologus*, 288.

<sup>337</sup> *Ашик-паша Заде*, 62.

*Сатрапов слуга је дојавивши исекао Муси десну руку до рамена и бацио је у мочвару“.* „Сатрапов слуга“ је напослетку дошао пред владара и обавестио га о братовљевој смрти:

*„Његово тело донели су пред Мехмеда. Након што је видео остатке, жалио је у складу са њиховим дивљачким обичајима и послао је леш да се сахрани у Пруси близу њихових праочева“.*<sup>338</sup> Халкокондил за разлику од свих осталих извора, детаљно описује дешавања на Мусиној страни, док су војске стајале супротстављене једна према другој, услед којих заправо до битке није ни дошло. Он пише да су се ствари овако одвијале:

*„Владаф Срба држао је лево крило, а Евренос десно са својим синовима; ... Тада се Муса распоредио и поставио своје снаге у формацију; ... У том тренутку, Хасан, заповедник јаничара који су побегли, узјахао је коња и позвао остале јаничаре: „ Синови моји! Шта чекате? Зашто не излазите напред што брже према вашем султану, човеку османове лозе, који је најправеднији, најразумнији и врлинама надмашује целу своју породицу? Зашто уместо тога трпите увреде и злостављање од човека који је по природи увредљив, арогантан и потпуно непоуздан и себи и пријатељима?“*<sup>339</sup>

Податак који Дука наводи о Мехмедовом сатрапу поклапа се са Халкокондиловим навођењем Хасан-аге који позива јаничаре да пређу на Мехмедову страну. Обилаживши војнике пред битку Муса је дознао да Хасан-ага диже побуну међу јаничарима и одмах је појурно ка њему, који се - видевши то - дао у бекство. Сустигавши га Муса је замахнуо мачем на незадовољног агу, али тада је Хасанов слуга увидевши да ће му погубити господара: „ ... *замахнуо руком и посекао Мусу. Када је Муса видео да му је рука одсечена, одјахао је до логора“.* Овде поново можемо уочити усаглашеност са Дукином верзијом у којој се такође помиње слуга који је Муси одсекао руку. Међутим, мало је вероватно да је редослед догађаја хронолошки могуће реконструисати, обзиром да у Филиповићевом тумачењу, који цитира податке из Непријине историје, стоји да је до метежа међу Мусиним војницима дошло пошто је битка већ почела, што указује да је током окршаја настала побуна коју Халкокоондил описује, а тиче се преласка војника на Мехмедову страну.<sup>340</sup> Према Халкокондилу, преостали Мусини војници угледавши

<sup>338</sup> *Doukas*, 110.

<sup>339</sup> *Chalkokondyles*, 299. У цитираном тексту најбоље се уочава непостојање закона, или бар правила наслеђивања османског престола, обзиром да Халкокондил приписује заповеднику јаничара говор који показује чисто племенско начело да најбољи међу њима заслужује да седи на трону, док исто тако знамо да су многи османски принчеви слично европским мерилима тог доба сматрали да је првородством решено питање наследика.

<sup>340</sup> *Filipović*, Princ Musa i šejh Bedreddin, 506.



рањеног господара такође су прешли на супарничку страну, након чега је Муса кренуо да бежи ка Влашкој, док му је Мехмед са својом војском био за стопама. Али, пошто је ступио у једну мочвару, а и због губитка руке – био је приморан на спорије јахање, што је и узроковало и у једно олакшало његово заробљавање и погубљење.<sup>341</sup>

Дакле, Константин Филозоф помиње да је Муса удављен у реци Искер, Дука и Халкокондил пишу да се то догодило у мочвари, док Кастрицис налази код Ахвала помен муљевитог пиринчаног поља, што све заједно узевши у разматрање наводи на закључак, да више или мање обавештени, сви извори циљају на исто место, односно равницу Чамурлу поља у долини реке Искар, јужно од Софије.<sup>342</sup>

Након Мусине смрти деценијско вишевлашће у Османском царству добило је епилог, који је подразумевао уздизање Мехмеда I на очев престо, уз благослов хришћанских монархија. Дука нас обавештава да се Мехмед I за пружену помоћ одужио византијском цару, уступивши му „*све тврђаве дуж Црног мора, као и тесалијска села и тврђаве и све дуж обале Мраморног мора*“.<sup>343</sup> Уморно Византијско царство, девастираних финансијских и војних капацитета, није успело да оствари трајне успехе у погледу повратка на колосек империјалне силе из ранијих векова, нити да се у потпуности лиши страха од турске опасности, који је након сукоба Бајазитових синова и доласка на престо нове генерације владара поново постао ромејска стварност.

---

<sup>341</sup> *Chalkokondyles*, 301.

<sup>342</sup> *Kastritsis*, *The Sons of Bayezid*, 194.

<sup>343</sup> *Doukas*, 112-113.

## З а к љ у ч а к

Услед бројних препрека на путу ка избављењу из лавиринта османске опкољености, Византија - сведена на територију Града у ком је једанаест векова раније створена идеја римске хришћанске царевине - тонула је све више у исламски свет Османових наследника. Услед изостанка прецизно уређеног система наслеђивања султана грађански рат који се убрзо заметнуо приказао је сву бруталност турског обичаја - легитимног братоубилачког рата око престола, али је исто тако учинио да Царство на Босфору ипак опстане, за још један историјски тренутак. Борба за престо Османлија, чије царство се простирало на два континента, неминовно је укључивала и остале хришћанске и турске државе Европе и Азије, које су тежиле да извуку за себе добит из хаотичности Бајазитовог наслеђа. Хришћанске земље, турски вазали под Бајазитом, имале су значајну улогу у борбама османских принчева, а нарочито Византија, првенствено због изванредног стратешког положаја Цариграда, који је омогућавао брзо ангажовање на другом крају Царства. Условљени тиме, Сулејман и Мехмед чинили су различите уступке свом круцијалном савезнику, обзиром да без његове помоћи и поред знатно већег војног ангажовања других хришћанских владара ток рата и тактика напада и повлачења засигурно би били другачији. Свесни прилике која се Царству указала Бајазитовом смрћу, али са недовољним финансијским средствима и војним контингентима, као и без помоћи са Запада, Византији је једино преостало да уздавши се у дипломатију још дубље урони у грађански рат и осигура довођење на престо свог кандидата, како би бар за неко време била поштеђена пустошења.

Током проучавања улоге Византијског царства у грађанском рату међу Бајазитовим синовима покушали смо да укажемо на неколико истраживачких недоумица, притом скромно назначавајући неколико могућих решења. На прве такве путоказе указивало је дело Јохана Шилтбергера, савременика и очевидца неких догађаја о којима пише, поменом Ахмед-бега, једног од ситних владара северне Анадолије - господара града Марсивана, кога је Бурханедин - господар Сиваса потчинио својој власти. У извору стоји да Ахмед-бег није могао сам да победи и одбаци вазални положај, због чега је одлучио да позове Бајазита да ослободи његову земљу и супротстави се Бурханедину. Недоумицу изазива хронолошко прецизирање Бајазитовог освајања Марсивана, обзиром да је османски султан са господаром Сиваса

ратовао 1392. године, претрпевши пораз, а затим 1398. године када је покорио његову државу. Из тог разлога, мишљења смо да се освајање Марсивана догодило у њиховом другом окршају из ког је Бајазит изашао као победник, јер у супротном би остао период од шест година између сукобљавања током ког је Бајазит боравио у Европи, самим тим не ометајући Бурханедина да поврати потенцијално изгубљену вазалну област. Такође, Шилтбергер који пише о датом догађају, оставља податак о себи да је заробљен у Никопољској бици након које је одведен у Малу Азију, што додатно оставља малу вероватноћу да би писао о дешавањима пре његовог доласка на тај простор, будући да описује оно што је доживео и чуо током заробљеничких дана.

Следеће што нам је привукло пажњу јесте помињање најстаријег Бајазитовог сина Ертогрула код Нешрије и Халкокондила, кога за време грађанског рата нема међу живима. Тиме смо приступили истраживању времена његове смрти и користећи Нешријеве вести дошли до закључка да је највероватније османски принц настрадао 1398. године. Обзиром да га у поглављу након описа Никопољске битке Мехмед Нешри у својој историји помиње како је испуњавајући очеву заповест преселио *Ските* из Сарухана у Пловдив, а да у наставку текста наводи да је: „*Ертогрул ... отишао богу на истину још за очева живота у време смутње кадије Бурхан-едина*“, склони смо мишљењу да је Ертогрул погинуо 1398. током другог Бајазитовог сукоба да Бурханедином.

Необично нас је заинтересовало поређење грађанског рата у Византији са сукобом између Бајазитових синова, који умногоме одају утисак пресликаности, не само по својој суштини борбе за престо, већ и кроз сагледавање присутности кризе централистичких позносредњовековних државних система, која се испољавала кроз социјалне разлике, бивајући пропраћена подржавањем претендента на престо доследног у побољшању положаја најнижих и најобесправљенијих слојева друштва.

Посебну пажњу нам је привукао један податак код Константина Филозофа који у односу на досадашња истраживања у домаћој историографији наводи на други правац сагледавања и разумевања дешавања на Балкану током грађанског рата у Србији између Вука и Стефана Лазаревића. Константин приповедајући о сукобу Лазаревих синова пише да је Вук отишао код Сулејмана и измолио војску за обрачун са братом, као и да су се тада побунили и „*синови бугарских царева*“. Податак о Вуку и Сулејмановом војсковођи Евренос-бегу, који је са

турским трупама отишао у Србију, навео је многе на помисао да је османски принц за то време боравио у Малој Азији, ратујући са братом Мехмедом. Међутим, мишљења смо да су се поменута дешавања у Србији и Бугарској одиграла 1408. године, обзиром да нема белешки о директним окршајима принчева у том периоду, као и да би требало оставити простора за могућност да је Сулејман лично угушио побуну у Бугарској, за шта налазимо потврду у Филозофовим речима:

*„Зато пре овога подиже се цар Муслман и дошавши на Темско, заузео га у боју. II посла посланике ка благочастивом овом деспоту рекавши: „ Само хоћу да прођем кроз пределе твоје без икакве штете.“ Јер још не беше земља раздељена. ... Од када се земља подели, као да неко смањење би у проливању крви. Када су се ствари утишале и цар Сулејман ратоваше на истоку,...“.*

Дакле, освајање Темског, у ком је Сулејман очигледно лично учествовао, предходило је грађанском рату, на основу чега сматрамо да је Вук Лазаревић управо тада отишао до емира и затражио војску. Филозоф потврђује да је ту војску предводио Евренос-бег, те сходно томе и да нас касније обавештава да се Сулејман на исток вратио пошто су се ствари на Балкану *утишале*, усудићемо се да изведемо закључак да је емир Сулејман за време сукоба Стефана и Вука гушио побуну бугарских принчева, која је самим тим, као и грађански рат у Србији отпочела - 1408. године.

## Списак извора и литературе

### а) Извори

*B. de la Brokijer*, Putopis, Putovanje preko mora kroz Palestinu, Malu Aziju, Srbiju I Francusku, Beograd 2002.

*R. G. de Clavijo*, Embassy to Tamerlane 1403-1406, London and New York, 2005.

*A. Kaldelis*, The Histories of Laonikos Chalkokondyles, London 2014.

*H. J. Magoulias*, Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks by Doukas, Detroit 1975.

J. Schiltberger edited by *Philip Brunn*, Bondage and Travels of Johann Schiltberger, A native of Bavaria, in Europe, Asia, and Africa, 1396-1427, Cambridge University Press, 2010.

*Г. Елезовић*, Братство, Турски извори за историју Југословена - Ашик Паша Заде, Београд, 1932.

*Г. Елезовић*, Огледало света или историја Мехмеда Нешрије, Београд, 1957.

*М. Орбин*, Краљевство Словена, Београд 1968.

*Г. Сфранцес*, Хроника – Пад Византијског царства, Београд 2011.

*К. Филозоф*, Житије деспота Стефана Лазаревића, Београд 1989.

### б) Литература

*J. W. Barker*, Manuel II Palaeologus (1391-1425) : (1391-1425): study in late Byzantine statesmanship, New Brunswick 1969.

*C. Imber*, The Ottoman Empire, 1300-1600, The structure of Power, New York 2002.

*D. Kastritsis*, The Sons of Bayezid, Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-1413, Leiden – Boston, 2007.

- R. Mantran*, Istorija Osmanskog carstva, Beograd 2002.
- I. Ševčenko*, Paleološka učenost, Istorija Vizantiје, prir. S. Mango, Beograd 2011.
- M. Благојевић*, Савладарство у српским земљама после смрти цара Уроша, Београд 1982.
- A. Веселиновић*, Држава српских деспота, Београд 2006.
- И. Ђурић*, Сумрак Византије, Време Јована VIII Палеолога 1392-1448, Београд 2007.
- Историја српског народа, књига друга, ур. *Ј. Калић*, Београд 1982.
- Ј. Калић*, Срби у позном средњем веку, Београд 2001.
- С. Новаковић*, Срби и Турци XIV и XV век, Београд 1893.
- Г. Острогорски*, Историја Византије, Београд 1998.
- М. Ал. Пурковић*, Кнез и деспот Стефан Лазаревић, Београд 1978.
- Р. Радић*, Време Јована V Палеолога (1332-1391), Београд 1993.
- М. Спремић*, Деспот Ђуђар Бранковић и његово доба, Београд 1994.
- Б. Ферјанчић*, Деспоти у Византији и јужнословенским земљама, Београд
- Б. Ферјанчић*, Византијски василевс и Турци од Косова до Ангоре (1389-1402), Београд
- Н. Филиповић*, Princ Musa I šejh Bedreddin, Sarajevo 1971.
- М. Шуица*, Вук Бранковић и састанак у Серу, ЗРВИ 54 (2008).
- М. Шуица*, Срби у опсади Филадельфије 1390., Византијски свет на Балкану, посебна издања Византолошког института, Београд 2012.
- О. А. Фират*, *М. Шуица*, Учешће Срба у бици код Ангоре 1402. године у светлу оријенталних извора, БИГ 11 (2020).